

55. Aantekeningen, juli – december 2016

Pieter Wisse

55.1

Heeft het zin om toonzettende mensen erop te – blijven – wijzen dat hun respectievelijke voorstellen enz. onverminderd vals klinken? (Want) ik begrijp ook wel dat iedereen zo zijn eigen doelgroep bediend. Maar dat is toch ècht strijdig met het werkzame infrastructuurbegrip, en zo door naar wat als zodanig op reële (verkeers)schaal praktisch werkt. Valt averechtse aanpak ooit te doorbreken? Je zou zeggen dat hier een kans ligt ...

Op 1 juli 2016 verscheen het rapport [Mainports voorbij](#) van de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur. In **NRC Handelsblad** van die datum had ik al gelezen dat de raadsleden eveneens aanbevelingen doen voor zgn digitale infrastructuur. Ik was onmiddellijk nieuwsgierig geraakt. Zoals uit het rapport blijkt, zien zij er inderdaad een (p. 22)

belangrijke basisvoorwaarde voor het Nederlandse verdienvermogen en vestigingsklimaat

in, dwz (p. 23)

cruciaal om diensten mogelijk te maken die van groot belang zijn voor verdere economische groei en maatschappelijke ontwikkeling. [...] De data-infrastructuur wordt [...] een steeds crucialer onderdeel van de samenleving, de leefomgeving en de economie.

Ik zou zeggen, beter laat dan nooit beseffen ook de raadsleden dat

de digitale infrastructuur met zijn verdienvermogen en de maatschappelijke mogelijkheden die deze infrastructuur genereert, [een] belangrijk nieuw element [is] in de ruimtelijk-economische structuur.

Zo “nieuw” is het echter allang niet meer. Het (overheids)beleid is nog oud ... Hoe dan ook, (p. 24)

de raad adviseert het Rijk volop in te zetten op de nieuwe mogelijkheden die de digitale infrastructuur biedt.

Prima, maar hoe zit het o.a. met wat onder auspiciën van de zgn Digicommissaris als de generieke digitale infrastructuur (GDI) gepropageerd wordt? In **Mainports voorbij** valt geen spoor van zelfs maar de minste afstemming te ontdekken. De raad duidt digitale infrastructuur vooral materieel-technisch (p. 65) en ik ontkom niet aan de indruk dat zij verdere (macro-)economische ontwikkeling als het voornaamste doel beschouwt. Met een afwijkende oriëntatie meent Digicommissaris tot dusver, zijn slogan “stel mensen centraal” als ondertitel van [Succesvol digitaal](#) (Digiprogramma 2016/2017, maart 2016) ten spijt, dat hij het programma Digitale Overheid regisseert. Maar als die opgave feitelijk tot overheid beperkt is, hoe generiek kan bijbehorende digitale infrastructuur dan zijn? Volgens mij is door ene of andere grove beperking überhaupt nog géén infrastructuur aan de orde. Voor die redenering, zie de nota [Informatieverkeer in publiek domein](#) (Ictu/programma Architectuur Elektronische Overheid, 2004). En nu, vlak vóórdát ik in de krant las

over genoemd rapport van de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur, herhaalde ik in [Infrastructuurcommissaris informatieverkeer](#) nog maar eens, voor de zoveelste keer, mijn pleidooi voor heuse infrastructuur voor informatieverkeer. Diplomatiek uitgedrukt zou m.i. zowel Digicommissaris als de raad in maatschappelijk opzicht kunnen streven naar een evenwichtiger beeld van die infrastructuur. Wie de crux van infrastructuur begrijpt, beseft dat afstemming onmisbaar is. Laten ze dñs een eensluidend advies opstellen ipv – vermoedelijk nog vergaand onbewust – allesbehàlve generiek langs elkaar heen te blijven adviseren, enzovoort. Daarvoor lever ik op mijn beurt graag opbouwend advies (zoals met deze aantekening inclusief verwijzingen).

55.2

Eerder dit jaar (2016) was iemand werkzaam als kwartiermaker voor de directie Digitalisering en Informatisering Overheid. Zijn functieaanduiding werd gevolgd door de letters “i.o.” Als daarmee “in oprichting” bedoeld is, lijkt mij die toevoeging overbodig in combinatie met “kwartiermaker.” Vooruit, toen hij nòg eerder in zijn loopbaan uit kennelijk karakteristieke voorzichtigheid – waarom nu toch? – diezelfde letters voerde, suggereerde ik hem dat ze – ook – als “in ontbinding” geduid kunnen worden. Ik heb in herinnering, dat hij er niet om kon lachen, integendeel. Enfin, inmiddels is hij ook daar niet langer kwartiermaker, maar vervolgens benoemd tot directeur van wat is gaan heten – de directie – Informatiesamenleving en Overheid (ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties).

Is hij geschikt voor die opgave? Wat hij m.i. vóór heeft, is feitelijke kennis van de kritieke factor voor wat neerkomt op de opzet van infrastructurele voorzieningen voor maatschappelijk informatieverkeer. Dat is de variëteit van betekenissen. Hij kent zowel het probleem, als de netzo stelselmatige oplossing. Hij wéét dat het averechts werkt om die reële variëteit te – proberen te – reduceren tot standaarden. Hoe hij dat weet, is zeker niet alleen omdat ik hem dat ooit vertelde. Want in de loop der jaren heb ik dat aan zóveel mensen verteld die er allemaal géén boodschap aan hadden en hebben.

Hij zou toch een geval apart moeten zijn. Als programmamanager Stroomlijning Basisgegevens gaf hij mij zelfs opdracht erover te schrijven. Uiteindelijk tekenden wij allebei als auteur voor [De klacht van de Keten, een Erasmiaans perspectief op Stroomlijning Basisgegevens](#) (Handomdraai #4, Stroomlijning Basisgegevens, 2003). Hoofdstuk 2 bevat een korte beschrijving van Metapatroon, de methode/-taal die ik ontwikkelde voor stelselmatige informatiemodellering.

Als programmamanager Architectuur Elektronische Overheid schakelde hij mij korte tijd later in voor het leveren van de informatiekundige onderbouwing van een beleidsvoorstel. Het resultaat is de nota [Informatieverkeer in publiek domein](#) (Ictu/programma Architectuur Elektronische Overheid, 2004). Als er één document nog – helaas, na zoveel jaren – onverminderd actueel is, vind ik het die nota. Ik kan het gerust een handleiding kwartiermaken – blijven – noemen. Uiteraard is betekenissenvariëteit daar wederom geagendeerd. Juist hij wéét dus, dat het object van digitalisering en informatisering nota bene niet tot de overheid beperkt kàn zijn, maar “informatieverkeer in het publiek domein” moet dienen. Dat is een àndere, ruimere opgave. Wie zich daarentegen tot “overheid” blijft beperken, werkt inderdaad niet aan oprichting, maar prompt aan ontbinding ...

Als directeur GBO.Overheid (later vernoemd tot Logius) was hij niet alleen secretaris van Forum Standaardisatie (FS), maar had hij als afdeling o.a. Bureau Forum

Standaardisatie (BFS) in 'zijn' organisatie. Het toenmalige hoofd BFS herkende de praktische mogelijkheden van Metapatroon. In opdracht van GBO.Overheid resp. Logius gaf ik met Metapatroon enkele succesvolle illustraties; zie o.a. [Stelselmatige semantiek door Suwinet](#) (2008) en [Oefenschema: basisregistraties enz.](#) (2008). Ook twee onafhankelijke evaluaties die BFS vervolgens van Metapatroon liet uitvoeren, waren beide positief. Zie o.a. het rapport [Semantiek op stelselschaal: issues en oplossingsrichtingen](#) (Bureau Forum Standaardisatie, 19 juni 2009).

Wat hij in mijn ogen tégen heeft, is dat hij nooit serieus gevolg gaf aan dergelijke resultaten inclusief aanbevelingen. Althans, ik heb er nooit iets van gemerkt. Dat stemt niet gerust voor de toekomst.

Wat hem wellicht extra dwars is gaan zitten, is dat ik er destijds bezwaar tegen maakte dat één van de beoordelaars van Metapatroon bij nader inzien niet onafhankelijk was, maar via de constructie van een consortium plagiaat van Metapatroon pleegde. Nota bene, niet alleen was Forum Standaardisatie één van de deelnemers, maar zelfs mede-initiatiefnemer van dat consortium. Als het resultaat van mijn klachten – nog steeds – is, dat hij zijn kennis verdoezelt van de enige modelleermethode/-taal die voor de stelselmatige opgave soelaas biedt, kwijt hij zich niet verantwoord van zijn huidige taak, integendeel. Wellicht durft hij pas, zodra voldoende draagvlak bestaat. Mijn opvatting luidt dat juist hij en mensen in vergelijkbare (overheids)functies de weg voor evident noodzakelijke beleidswijziging moeten banen. Waarvoor zitten ze er anders?

55.3

Voor wat Ch.J. Fox en H.T. Miller in **Postmodern public administration: toward discourse** (Sage, 1996) een “public energy field” noemen gelden de door J.A. de Bruijn, E.F. ten Heuvelhof en R.J. in 't Veld in **Procesmanagement, Over procesontwerp en besluitvorming** (Academic Service, 2e herziene druk, 2002) ontlede netwerkkenmerken van “interdependentie, pluriformiteit, geslotenheid en dynamiek/onvoorspelbaarheid.” Zie ook **Management in netwerken** (Lemma, tweede geheel herziene druk, 2004) door J.A. de Bruijn en E.F. ten Heuvelhof. Met zulke kenmerken is op hoofdlijnen m.i. tevens het probleemveld gekenschetst waarop o.a. Digicommissaris de opgave van regie heeft. Er zijn allerlei ... regisseurs benoemd. Dat is inderdaad netzo merkwaardig als veelvoud van infrastructuren.

55.4

De noodzaak van geloofwaardigheid ken ik herhaaldelijk uit eigen ervaring. Met wijsheid en ook, toegegeven, allerlei geluk lukte het destijds wél aardig om koerswijziging met informatievoorziening in resp. voor het ministerie van Buitenlandse Zaken voor elkaar te krijgen. Ik sloeg – de eerste hoofdstukken van – [Het Experiment Buitenlandse Zaken, overwegingen rondom geautomatiseerde informatievoorziening](#) er nog eens op na; de hoofdtekst schreef ik in 1984 en de noten heb ik in 1991 toegevoegd. Nota bene, juist in dat ministerie was zgn òndiplomatieke taal welkom, althans bij sommige mensen zodra ze de indruk hadden dat je wist waarover je het had. Geleuter hoorden ze immers genoeg. Onder de noemers van “omstandigheden” en “uitgangspunten” vind je recht-toe-recht-aan analyse en aanbevelingen. Het is allemaal steeds langer geleden ..., maar m.i. qua insteek onverminderd relevant. Als je aanleiding ziet voor actueel commentaar, graag. Nee, ik ben daar dus niet gebleven. Of ik kostbare flauwekulprojecten had kunnen verhinderen die nadien ruimschoots ondernomen en ... mislukt zijn, valt

uiteraard onmogelijk met zekerheid te zeggen, maar ik had me er stellig tegen verzet ... en had ik wat later vermoedelijk gedwongen moeten vertrekken. Zo gaat dat.

55.5

Wat vind je van operationalisering? Je bent het natuurlijk volkomen eens met de “pragmatische benadering” die je baas-baas zo krachtig welluidend bepleit met zijn, vooruit, visie op “digitale transformatie.” Ook jij wil daaraan graag je bijdragen leveren, tja, weliswaar noodgedwongen bescheiden maar toch, door, zoals het modieus heet, stappen in de aangegeven richting te zetten. Kan hij je ajb helpen met bijbehorende concrete aanwijzingen? Met – afbeelding 12 in – **Stelselmatige impuls tot energieverkeer**, [deel 2: middelenbeheer in verandering](#) probeer je een aanzet voor samenhangende operationalisering te schetsen. Ach, mocht hij even tijd hebben om je te helpen, dan kan je dóór met voorbereidingen ...

55.6

Jij weet stellig wat je doet, maar verrast ben ik zeker dat je onmiddellijk actie ondernam volgens dat idee voor informatieverkeersheffing. Wat denk je? Als je je gezochte contactpersoon voorlopig géén voorstel op schrift bezorgt, gaat hij je ernaar vragen? Jij mag het toch ook “druk” hebben ... Over inschikkelijkheid gesproken, (pas) zodra iemand ànders iets van jou wil, is de kans – veel – groter dat hij er gevolg aan geeft wanneer je hem zijn zin geeft. Gespeelde tegenzin helpt. Waar samenwerking telt, is dat reuze kinderachtig. De vraag is dus vooral of je in emotioneel opzicht nog met een kind van doen hebt (hoewel menig kind m.i. vaak juist – nog – sociaal ‘is’ op een manier die als volwassen bekend staat).

Informatiekundige argumentatie voor zo’n heffing heb ik eveneens in [\[aantekening 54.123\]](#) beknopt opgesomd. Let wel, informatiekundige. Die argumentatie begint daar met de zin “Met informatie coördineren actoren ... activiteiten.” Overigens gaf ik een te simpele voorstelling met de eis om “onderscheid [te] maken tussen 1. benodigde voorzieningen per actor en 2. algemene verkeersvoorzieningen, ofwel infrastructuur voor informatieverkeer.” Want uiteraard is tegelijk de verhouding ertussen aan de orde. Ik zie echter nog geen publiek dat voor die boodschap ontvankelijk is. Daarom hield, en houd, ik het eenzijdig op noodzaak van zulk onderscheid. Wat de verhouding betreft, is het zo dat voorzieningen ad 1 naar de aard van informatieverkeer tevens onderlinge afstemming(smogelijkheid) vergen. Daarvoor verdienen betekenissen voorrang en dankzij contextuele verbijzondering à la Metapatroon kunnen samenhangende betekenisverschillen worden bijgehouden, met veranderlijkheid van dien. Die ordening staat principieel lòs van welke technologie dan ook voor – beheer van – registratie. Het is wèl zo, dat gebruik alom van zgn digitale technologie meer dan ooit dwingt tot maatregelen voor adequate opzet voor veranderlijke betekenisvariëteit. Daarvoor moeten ‘we’ een stelselmatig informatiebegrip expliciteren, enzovoort.

Zo beschouwd valt er voor bekostiging géén neutrale grens tussen voorzieningen ad 1 resp. ad 2 te trekken. Vroeg of laat stellen ‘we’ daarvoor nogal willekeurig nadere regels vast. Dat is voor fysieke mobiliteit gemeengoed, en beseft daarom vrijwel niemand. Wie een fiets bezit, moet in het donker zorgen voor werkende verlichting. Die dient zeker in de stad niet zozeer om zèlf beter de weg e.d. te zien, maar om door àndere weggebruikers beter gezien te wòrden. Het is echter zó geregeld, dat die anderen niet voor de fietsverlichting van de ene betalen; dat ‘moet’ iedereen voor zijn eigen fiets doen.

55.7

De achternaam van zijn moeder was Wright, die van zijn vader Mills. De beroemde socioloog kennen we daarom als Charles Wright Mills (1916-1962). I.R. Horowitz schreef als samensteller van **Power, Politics & People, The Collected Essays of C. Wright Mills** (Oxford University Press, 1963, herdruk 1974) een inleiding (pp. 1-20). Wat betreft macht, zo licht Horowitz toe, luidt de insteek van Mills dat (p. 9)

[t]he forms of power vary, [while] the fact of power remains a constant.

Daarmee vind ik informatiekundig overeenkomen, dat het altijd een kwestie van tekens is, waarbij betekenissen variëren. Wie de reële variëteit mist, blijft gevangen. Horowitz (p. 11):

The difficulty with most sociological systems [...] is that they mistake a starting point for the total framework.

Aan zulke verwarring gaat helaas ook moderne informatiekunde mank (p. 19):

[W]hile knowledge is available in abundance, there is virtual absence of **critical** intellect.

Voor opbouwende informatiekunde is het dan niet (p. 11) “[t]he emphasis on sheer power,” maar zelfs exclusieve nadruk op zgn pure data, die oriëntatie volgens resp. op betekenissenvariëteit belemmert. Overigens zijn die tekortkomingen nauw verwant. Valse nadruk (p. 11)

carries with it the danger of extreme reductionism, of a view of social relations in which culture has no part and no place. [... However], we confront each other symbolically; and more specifically politically.

Zo behoort informatiekunde van maatschappelijk verkeer in ruimste zin het aspect van informatieverkeer te behandelen. Zeg ook maar, inderdaad enigszins pleonastisch omdat verkeer inherent is aan stelselmatig informatiebegrip, informatieverkeerskunde. Daarvan is echter nog totaal géén sprake, zolang data l0s van wisselende betekenissen gelden en bijgevolg slechts data – wat dat dan ook zijn – tellen. In het volgende citaat heb ik de term “power” vervangen door signs (Nederlands: tekens). Opnieuw Horowitz over Mills, ditmaal ietwat geparafraseerd om de analogie te onderstrepen (p. 11):

[T]he existence of [signs] is a less significant area of study than the human uses made of [signs]. Men define [signs]; they are not necessarily defined by [them]. This, at any rate, is the liberating task of the social sciences.

Nota bene, de term “significant” is zodoende èxtra ... “significant.” Een vergelijkbare opgave bestaat – dus – onder de noemer van informatiekunde als semiotiek. Dat komt immers vergaand neer op sociale psychologie, dwz erkenning dat (p. 17)

[t]he dimension of mind which serves as the social mediator of thought helps to explain a myriad of problems[.]

Kortom, sociologie à la Mills kenmerkt zich door een (p. 15)

open-ended attitude toward social and political events.

Wanneer nemen we voor informatieverkeer op maatschappelijke schaal die opgave van (p. 15, p. 20)

inquiry [that] is comparative and relative in nature[, i.e.] an ethically viable social science [...] confront[ing] the facts with integrity, and confirm[ing] the integrity by doing something about the facts

eindelijk serieus?

55.8

Met het opstel **Language, Logic and Culture** (oorspronkelijk 1939, in: **Power, Politics & People, The Collected Essays of C. Wright Mills** (Oxford University Press, 1963, herdruk 1974, pp. 423-438) duidt Mills grondslagen van kennis sociologie. Die zijn volgens hem vaak gebrekkig (p. 424):

One chief defect of extant sociologies of knowledge is that they lack understanding and clear-cut formulations of the **terms** with which they would connect mind and other social factors. [...] The rounding out of a systematic sociology of knowledge involves our handling that question in socio-psychological categories.

Als ik zoiets lees, ben ik door een zekere vooringenomenheid prompt vooral geneigd om na te gaan of [het schema van enneadische semiosis](#) voldoet aan Mills' eisen. Mocht dat zo zijn, dan verwacht ik er òmgekeerd argumenten van ter versterking van het pleidooi vóór een informatiekunde die zich door-de-schalen-heen oriënteert op infrastructuur voor maatschappelijk verkeer.

Mills vermeldt de noodzaak van (p. 424)

a formulation of mind which permits social determinants a role in reflection[.]

Wat mij betreft, ja, langs de drie enneadische dimensies zijn corresponderende, recursieve geldingen aan de orde. Zoals C.S. Peirce triadisch nog elementair stelt, geldt volgens de enneade dat de tekendimensie bemiddelt tussen de dimensies van enerzijds feit (lees ook: gebeurtenis), anderzijds interpretatie (lees ook: cognitie). Kenmerkend voor een feit is o.a. de situatie in kwestie. Zgn sociale situaties vormen een deelverzameling van zulke situaties. Als zodanig rekent de enneade tevens met "social determinants." Met andere woorden, zij (p. 424)

conceives social factors as intrinsic to mentality.

Inderdaad, met het oog op – voorzieningen voor – informatieverkeer is, (p. 425)

[s]trictly speaking, the psychological [...] not "the personal." The individual is not the point of departure for contemporary social psychology; the "mental" is not understood apart from definitely social items.

De enneade brengt tot uitdrukking dat èlk gedrag situationeel is. In dynamiek van semiosis, principieel ontleend aan het idee van Peirce erover, staat gemotiveerd concept voor zowel aldus gedifferentieerde ervaring als verwachting over c.q. plan voor gedifferentieerd gedrag, enzovoort. Als Mills meent, dat (p. 425)

[a]t present, the sociology of knowledge needs a more adequate basis than has been given it[.]

dan is zulke kritiek voor informatie(verkeers)kunde helaas onverminderd actueel. De meeste mensen die zich tegenwoordig met benamingen als informatiekundige en informatiearchitect op deskundigheid beroepen, (p. 425)

disregard psychological considerations[.]

Het blijkt ook niet te helpen door ipv naar sociale psychologie met voorrang naar semiotiek te verwijzen. Merkwaardig toch, want semiotiek is tekenleer. En als

informatieleer geen tekenleer is, wat is het dan wèl?! De semiotische enneade biedt (p. 425)

a concept of mind which incorporates social processes as intrinsic to mental operations.

De semiotische insteek in navolging van Peirce borgt het perspectief dat (p. 426)

the thought is, nevertheless, a lingual performance of an individual thinker.

Het dia-enneadische schema onderstreept dat (p. 426)

[w]e can socially functionalize a given thinker's production only when we have made explicit, and systematically applied, a sound hypothesis of the specific socio-psychic mechanisms by which cultural determinants are operative.

Het baanbrekende inzicht is m.i. door Peirce geleverd, te weten dat een teken een bemiddelende functie heeft. Mills: (p. 427)

Thinking follows the pattern of conversation.

Sterker nog, ook semiosis is een ... gesprek vanwege de tussenkomst van steeds een teken. Dat faciliteert (p. 432)

a conjunction of the social dimensions of language with the fundamental role of language in thought.

Dit vergt, nota bene, een veel algemener taalbegrip. Dankzij teken als zo'n uitgesproken, zeg maar, scharnier is – pas – een consequente voorstelling van praktische dynamiek mogelijk. Ik beschouw – het ontwerp van – de enneade als een stap in die richting. Hoewel Mills dat schema niet kent, doet hij een m.i. passende uitspraak: (p. 426)

Only with such construction[, i.e., of a thorough-going social theory of mind,] can we gain a clear and dynamic conception of the relation imputed between a thinker and his social context.

Hieraan ontleent Mills overigens een sociale opvatting van logica (en dáárvoor verwijst hij pas expliciet naar Peirce). Tja, wat is – veranderlijke – consensus? Wat mij betreft is elk teken een verzoek tot inschikkelijkheid (Engels: every sign is a request for compliance). Die stelling formuleerde ik in [Semiosis & Sign Exchange, design for a subjective situationism](#) (Information Dynamics, 2002). Dat is dus anders dan dat (p. 433)

the meaning of language is the common social behavior evoked by it.

Het is in de eerste plaats niet de taal die oproept tot gedrag. Dat doet de taalgebruiker. Ten tweede roept hij juist niet tot hetzelfde gedrag op, maar tot gedifferentieerd gedrag, dwz tot wat hijzelf juist niet als gedrag wil voortbrengen. Mills volgt echter het begrip van communicatie enz. van G.H. Mead; voor mijn uitvoeriger kritiek, zie hoofdstuk 11 in **Semiosis & Sign Exchange**. Uit de enneade, zie figuur 4.5.2 in **Semiosis & Sign Exchange** voor oorspronkelijke weergave, blijkt dat ook en vooral motief (lees ook: interesse) veranderlijk is. Mills over logica: (p. 429)

The rules of the game change with a shift in interests, and we must accept the dominant rules if we would make an impress upon the profile of thought.

Maar pleit Mills er voor kennissociologie niet voor om juist die regels te wijzigen? Hoe kan dat ooit lukken, wanneer gehoorzaamheid aan heersende regels geboden

is? ik zou zeggen dat een situatie passend gedifferentieerd – voorgesteld – moet worden. Dat is meestal moeilijk genoeg, zo niet onmogelijk zònder wat de één voor de ànder – inclusief haar-/hemzelf – als dwingende redenen kan laten gelden: (p. 431)

A reflective response to a social environment, assimilated by its members, is always related to the “needs” of that particular environment.

Wat is nog de kans voor kennissociologie in een zgn samenleving waarin kennis steeds meer concurrentiemiddel is? En wat is de kans voor informatieverkeerskunde ter bevordering van evenwichtiger verhoudingen? Dat vergt aanvaarding van de aanname dat (p. 432)

we consider the nature of language and meaning in terms of social behavior. [...] The function of words is the mediation of social behavior, and their meanings are dependent upon this social and behavioral function.

Dat daarvoor een taalbegrip nodig is dat principieel context omvat, blijkt niet uit Mills opstel waarop ik hier commentaar geef. Hoe dan ook, taal is – veel – meer dan “words,” want (p. 433)

[m]ind is the interplay of the organism with social situations mediated by symbols.

Het is verbluffend dat Mills zijn opstel op zo'n jeugdige leeftijd schreef (en inmiddels alweer lang geleden). En het is verbijsterend dat nog steeds aan voorzieningen voor informatieverkeer wordt gewerkt in vergaande ònwetendheid met dergelijk begrippenkader.

55.9

Ik durf je bijna niet erop te wijzen, dat [nr 54 van mijn verzamelde aantekeningen](#) uit is. Voor een half jaar is het is nogal véél en, zachtjes uitgedrukt, niet allemaal lichte kost vanwege ruime aandacht voor informatiekundige grondslagen, nou ja, voor wat ik voor zulke grondslagen houd en daarom voorstel. Wat ik op deze manier alsmaar hoop te verduidelijken, is vooral hoeveel kanten we op kunnen resp. moeten voor èn met informatiekunde. Wie de semiotische enneade begrijpt en Metapatroon beheerst, kan m.i. voorlopig vooruit. De tragiek is natuurlijk dat hoe meer ik erover schrijf, des te minder ervan – ooit – gelezen wordt. Laat staan dat er een reële kans is op stelselmatige praktijk van informatie(verkeers)kunde. Je kent het wel ... Enfin, [Onvooringenomenheid is geen optie](#), dus doorgaan maar.

55.10

In de [Boekenzolder](#), Leiden, trof ik een exemplaar van **Power, Politics & People, The Collected Essays of C. Wright Mills** (Oxford University Press, 1963, herdruk 1974). Ik kan de Boekenzolder niet genoeg prijzen. Prijzen? Een bezoeker kan daar boeken – die er eerder gebracht zijn door mensen die ze in elk geval zèlf niet willen weggooien, maar op eigen kracht blijkbaar aan niemand meer kwijt raken – gratis meenemen. Een financiële bijdrage wordt echter op ... prijs gesteld. Weliswaar gebeurt het werk van sorteren enzovoort door vrijwilligers, maar voor de ruimte moet huur worden betaald. Verder gas, water, elektriciteit, noem maar op ... Ik steun graag die gelegenheid me te laten verrassen.

Ditmaal ontfermde ik me over genoemd exemplaar. Met een blik op de inhoudsopgave sloeg ik prompt aan op de titel van één van de opgenomen opstellen, **Situated Actions and Vocabularies of Motive** (pp. 439-452). Dat was, thuis gekomen, ook het eerste hoofdstuk van de bundel dat ik las.

Moet ik nog verklaren waarom die titel me onmiddellijk aansprak? Ik gebruik subjectief situationisme als kader voor samenhangende beschouwing van doen, denken en zeggen (zeg algemener: teken-en). Aan C.S. Peirce ben ik schatplichtig voor inzicht in de onvermijdelijkheid van teken. Dat vergt een semiotische oriëntatie. Daarbinnen gelden pas aldus samenhangend wat de traditionele tegenstellingen realisme en idealisme zijn. Als formeel schema ontwierp ik de zgn semiotische enneade. Eén van de – negen – elementen heet motief. Aan A. Schopenhauer dank ik het inzicht van wilswerking.

Mills' opstel **Situated Actions and Vocabularies of Motive** verscheen oorspronkelijk in 1940. Hij stelt dat (p. 439)

[t]he postulate underlying modern study of language is the simple one that we must approach linguistic behavior [...] by observing its social function of coordinating diverse actions.

Die taalfunctie heb ik zelfs radicaal verondersteld: elk teken is een verzoek tot inschikkelijkheid ([Semiosis & Sign Exchange, design for a subjective situationism](#), Information Dynamics, 2002). (Want) dat is pas ... eenvoudig. Klopt, (p. 439)

language is taken by other persons as an indicator of future actions.

Met een teken doet de één aan de ander mededeling van wat hij aan gedrag door de ander wil. Zo uitgesproken is Mills echter – nog – niet over taal(gebruik). Wat beweert hij wel met zijn (p. 439)

outline [for] an analytic model for the explanation of motives which is based on a sociological theory of language and a sociological psychology[?]

Mills wijkt af van (p. 439)

the inferential conception of motives as subjective “springs” of action[.]

Daartegen luidt zijn suggestie dat (p. 439)

motives may be considered as typical vocabularies having ascertainable functions in delimited societal situations.

Volgens enneadische elementen, zie [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#), bestaat ander verband. Dat kan nader uitgewerkt zijn, wat te danken is aan stelselmatige explicitering van teken(dimensie) voor semiosis. Volgens de drie enneadische dimensies geldt een – zekere – correspondentie. Zo ‘staat’ bepaald situationeel (object)gedrag ‘voor’ een gemotiveerd concept. Hun correspondentie is bemiddeld, zoals Pierce zou zeggen, door een teken-in-context. Op deze manier zijn motieven géén woorden, maar wordt elk motief wel uitgedrukt. Dat gebeurt met het aandeel van context aan een teken. En contexten corresponderen anderszijds met evenzovele “delimited [...] situations.” Uit de verschillende dimensies voor interpretatie en teken volgt o.a. onderscheid tussen motief en context. Daardoor blijft motief ... subjectief, evenals dienovereenkomstige contextualisering door de spreker. Op zijn beurt is de hoorder subjectief gemotiveerd, op basis waarvan hij contextualiseert. De context zoals de spreker voortbrengt resp. zoals de hoorder opvat verschilt vanwege subjectiviteit inclusief differentiële motieven van semiosiscyclus tot semiosiscyclus. Hoe dat zowel intra- als intersubjectief werkt, heb ik met de tweede afbeelding in **Enneadic Semiotics, axiomatic models** proberen te schetsen. Dat is dus intersubjectiviteit zonder – aanname van – gemeenschappelijk gelijke betekenis. Daarin wijk ik af van o.a. G.H. Mead en Mills (die Mead daarin vergaand lijkt te

volgen). Dat máákt dat ik motieven nòg veranderlijker acht. Zelfs in extremis meen ik dat, (pp. 439-440)

[rather] than fixed elements “in” an individual, motives are the terms with which interpretation of conduct **by social actors** proceeds.

Hierbij vraag ik wel af, of Mills opzettelijk dubbelzinnig blijft met vermelding van “terms.” Over context gesproken, ik kan er verschillende betekenissen voor ... bedenken. Wat mij betreft is ook motief iets-in-samenhang. Daarbij komt niemand om een teken heen om er iets-in-samenhang over te beweren als verzoek tot inschikkelijkheid. Mèt een teken, dus. Een motief ‘is’ echter géén teken. Helemaal niets dat – iemand denkt dat – ‘is,’ kan in die hoedanigheid tevens teken zijn. De enneadische dimensies zijn als het ware fasen, afwisselende momenten in dynamiek van semiosis. Het is valse schijn er met een teken de vinger òp te leggen. We grijpen er principieel naast, altijd weer. Dichterbij komen we echter netzo principieel niet, nooit. Zoals het tegenwoordig heet, wen er maar aan ... Mills neemt als aanknopingspunt dat (p. 439)

[h]uman actors do vocalize and impute motives to themselves and to others.

Tja, hoe betrouwbaar is dat? Maar we hebben inderdaad niets ànders om op af te gaan (p. 439)

[t]o analyze the observable lingual mechanisms of motive imputation and avowal, as they function in conduct[.]

Naar mijn idee legt Mills een te beperkt verband. Wat iemand zegt, is niet louter uitdrukking van een eigen motief. Met wàt hij zegt, mikt hij op motivering door een ànder (en in het geval van intrasubjectieve tekendynamiek is hijzèlf als toekomstverwachting die ànder). Want ook de ànder handelt slechts naar ... eigen motief, met bijbehorend concept (zie voor nadere uitleg o.a. hoofdstukken 7 en 8 in **Semiosis & Sign Exchange**). Ja, (p. 440)

[t]his imputation and avowal of motives by actors are social phenomena to be explained.

Overeenkomstig semiosis à la enneade nog duid ik ze overigens nog liever als sociaal-psychologische verschijnselen. Het uitwisselen van tekens, ofwel communicatie, is over èn weer door-en-door gemotiveerd. Op haar beurt is óók een reactie een verzoek tot inschikkelijkheid, enzovoort. Mills herhaalt dat (p. 441)

[m]otives are words.

Dat vind ik dus averechtse vermenging van semiotische categorieën. Wat verderop stelt hij echter dat (p. 447)

[t]here is no way to plumb behind verbalization into an individual and directly check our motive-mongering[.]

Hoe dan ook vind ik dat Mills een atomaire benadering kiest. Volgens het enneadische onlosmakelijkheidsbeginsel zijn er géén aparte motieven. Interpretatief (lees ook: cognitief) is een motief altijd met een concept verbonden, vice versa. Daardoor ‘kent’ semiosis passende variëteit voor gedragsdifferentiatie. Terwijl Mills de vraag stelt waarop een motief betrekking heeft (p. 441), laat zich met de enneade die vraag detailleren. Het antwoord van Mills is navenant zo mogelijk nòg geldiger, want een gemotiveerd concept (p. 441)

stand[s] for anticipated situational consequences of questioned conduct.

Maar blijft een route te kort door de bocht kiezen met zijn bewering dat (p. 441)

motives are names for consequential situations.

Nee. Wèl zulke “namen” zijn contexten. Ja, (p. 442)

[t]hrough such vocabularies, types of societal control operate.

Waarvan Mills zich m.i. onvoldoende distantieert, is dat maatschappelijke controle niet gebeurt door een aparte maatschappij, maar door verkeersdeelnemers in alsmaar onderlinge beïnvloeding. Voorzover hun verkeer door (im)materiële infrastructuur gefaciliteerd is, hebben zij zichzelf inderdaad extra mogelijkheden verschaft resp. beperkingen opgelegd (waarbij het idee van infrastructuur is dat het saldo per deelnemer voordelig is en verdeling over deelnemers voordelig is voor evenwichtiger verhoudingen). Kortom, ik ben het oneens met enige (p. 442)

sociological conception of motives as relatively stable phases of delimited situations[.]

Naar mijn idee is een motief subjectief en aldus een sociaal-psychologisch begrip. En dat contextualisering vaak duurzaam geldig blijft, komt door opvoeding en – leiding, dwz het regime (p. 446)

[to] promote prescribed actions and dissuade those proscribed.

Wittgenstein noemt het een kwestie van africhten en ook Mills erkent dat, (p. 445)

[g]enerally, motives are imputed by others before they are avowed by self.

Voor tekengebruik is het geen uitzondering, maar alom geldige regel dat het voor de één dient (p. 443)

[to] appeal to others involved in one's act[.]

Nogmaals, met een teken mikt de één op gedrag door de ander: (p. 443)

Thus, acts will often be abandoned if no reason can be found that others will accept.

Met een verzoek tot inschikkelijkheid probeert de één de ander te overtuigen, zodat die ander eigen redenen (lees ook: motief) krijgt: (p. 444)

When an agent vocalizes or imputes motives, he is [...] influencing others – and himself.

De uitdrukking gebeurt met context, en daarvoor bedienen we ons niet zozeer van woorden, zinnen enzovoort, maar verzorgen we veeleer enscenering zoals plaats van handeling, kleding e.d. Om dat allemaal als onderdeel van een verzoek tot inschikkelijkheid te duiden, of we het ermee eens zijn c.q. ons ernaar gedragen of niet, vergt zoals gezegd uitgebreide opvoeding en –leiding (die vanwege veranderlijke – ervaringen van – situaties nooit stopt). Daar is “verbalization,” zoals Mills het noemt (p. 444), slechts een onderdeel van (meestal overeenkomstig het enneadische element signatuur).

Tot slot van zijn opstel vat Mills samen dat (p. 452)

[m]otives are of no value apart from the delimited societal situations for which they are the appropriate vocabularies.

Dat laat zich volgens evolutionaire psychologie toespitsen. Voor gedifferentieerd gedrag moet een organisme relevante situaties – kunnen – onderscheiden. Daarvoor beschikt het over motieven. Het vermogen tot gedifferentieerd gedrag moet echter

gepaard gaan met het vermogen gedrag te wijzigen: semiosis. Tot eigen gedrag kan voor een organisme beïnvloeding van gedrag door een ander organisme gaan behoren. Middels een teken veronderstelt het bij de ander eveneens motivationeel georiënteerd gedrag. Van zijn eigen motief geeft de één doorgaans doelmatig uitdrukking, te weten voor zover het dient om bij de ander een netzo eigen motief op te wekken met het door de één verlangde gedrag als gevolg. Ook voor het feitelijke gedrag waarop de één mikt bij de ander geldt dat er bij die ander een motief aan ten grondslag ligt. Want, natuurlijk, ook zulk gedrag (p. 452)

must be situated[.]

enzovoort.

55.11

Ik weet ook wel dat het niets helpt. Althans, niet structureel. Sterker nog, kritiek werkt doorgaans averechts. Nou ja, als die kritiek van een buitenstaander komt. Wie zo lastig doet, tja, die verdient natuurlijk niet anders dan om uitgesloten te blijven. Kritiek? Nee, die komt niet binnen ...

Toen C. Wright Mills nog een jonge socioloog was, in 1943, uitte hij forse kritiek met zijn artikel **The Professional Ideology of Social Pathologists** (in: **Power, Politics & People, The Collected Essays of C. Wright Mills** (Oxford University Press, 1963, herdruk 1974, pp. 525-552). Wat een social pathologist is? Ik houd het hier op maatschappelijk werker. Dat doet er voor mijn doel overigens niet toe, hoewel de associatie van kritiek met pathologie des te aardiger is. Ik heb aan Mills artikel enkele citaten ontleend die ik toepasselijk acht, helaas, voor – het huidige gebrek van – informatiekunde of, beter gezegd, informatieverkeerskunde. Nogmaals, het zal niets helpen, maar ik vind het nalatig, zodra ik ermee bekend ben, om zulke kritiek te verzwijgen. Overigens heeft Mills wel degelijk naam als socioloog gemaakt. Hij begint met zijn beklag te doen over lesmateriaal.

The level of abstraction which characterizes the [...] text[book]s is so low that often they seem to be empirically confused for lack of abstraction to knit them together. They display bodies of meagerly connected facts [...] and intellectually sanction this low level of abstraction.[p. 526 This] is linked with a failure to consider total [...] structures. Collecting and dealing in a fragmentary way with scattered problems and facts[...], these books are not focused [...] upon structured wholes. [...] Such structural analyses have been available; yet they have not been attended to or received into the tradition of this literature. [...] [A]cademic departmentalization may well have been instrumental in atomizing the problems which they have addressed.[... Lacking are] divergent points of view which would clash over the meaning of facts and thus give rise to interpretations on a more theoretical level. [p. 527] A further determinant of the [...] lack of explicit systematization [...] is the immediate purpose and the type of public [...] which [is addressed].[p. 528] An attempt to systematization on the level of the textbook makes for a taxonomic gathering of facts and a systematization of them under concepts that have already been logically defined. The research possibilities of concepts are not [seen] as important as is the putting of the accumulated factual details into some sort of order.[pp. 529-530] The ideal of practicality [...] implemented the drive to lower levels of abstraction. A view of isolated and immediate problems may well be characteristic of [our] society [...]. [...] Such an approach is then sanctioned with canons of what constitutes real knowledge [...]. [...] The emphasis upon fragmentary, practical problems tends to atomize [...] objectives. The studies so informed are not integrated into designs comprehensive enough to serve collective action [...].[pp. 530-531] One of the pervasive ways of defining "problems"[...] is in terms of **deviation from norms**. The "norms" so used are usually held to be the standards of "society." [...] This mode

of problematization shifts the responsibility of “taking a stand” away from the thinker and gives a “democratic” rationale to his work.[pp. 531-532] [T]his literature discusses many kinds of apparently unrelated “situations.” [...] There is a tendency] to slip past structure to focus on isolated situations[.] [p. 534] [I]n their professional work[, people] tend to have [acquired] an occupationally trained incapacity to rise above series of “cases.”[p. 535 Through] fragmenta[tion] into “factors,” into elementary bits, naturally one will then need quite a few of them to account for something, and one can never be sure they are all in. [...] Is does not] permit points of entry for broader types of action [...]. [pp. 536-537 W]riters [...] suggest techniques or means believed to be less disruptive than others to attain the goals that are given. They do not typically consider whether or not certain groups or individuals caught in [...] underprivileged situations can obtain the current goals without drastic shifts in the basic institutions which channel and promote them.[p. 550]

Mills hamert op – de noodzaak van – abstractie. Het gebrek eraan beschouwt hij kenmerkend voor verkeerde ideologie van professionals. Klopt, zonder overzicht gaat er gauw van alles mis, goede bedoelingen ten spijt.

Ik vind het echter onloochenbaar, dat concrete situatie een voorname differentiërende (gedrags)factor is. Rara, hoe kan abstractie-in-enkelvoud concreetheid-in-meervoud faciliteren? Met mijn eigen werk heb ik die vraag beantwoord voor zgn conceptueel modelleren. Is er één methode voor eenduidige modellering van reële betekenissenvariëteit? Zo ja, hoe luidt die methode?

De oplossing met [Metapatroon](#) gaat ervan uit, dat modellering gedrag betreft. Er is iets dat zich gedraagt: object (lees in dit verband ook: subject). Het objectgedrag is altijd situationeel verbijzonderd. Ja, altijd. Feitelijk gedrag vormt aldus steeds ‘een’ samenloop van ‘een’ concreet object en ‘een’ concrete situatie. Daarvoor komt dus ‘een’ abstractie in aanmerking. Het dienovereenkomstig methodisch bereik groeit dankzij herhaalbaarheid van verbijzonderingssamenloop voor gedrag. Als het resultaat van ‘een’ verbijzondering geldt een situationeel object. Op zijn beurt kan dat vervolgens dienen als – aanknopingspunt van – object resp. situatie voor verdere verbijzondering. Kortom, de methode is recursief. Er is geen (onder)grens gesteld aan – verdere – verbijzondering. Als methodische bovengrens dient een horizon, dwz zowel object als situatie voor eerste modelleerverbijzonderingen.

Via oriëntatie op gedragingen raakt een object verdeeld volgens relevante situationele (deel)objecten. Als evenzovele verbijzonderingen van een object bestaat daartussen samenhang.

Over afwijkende betekenissen gesproken, wat mij betreft volgt Metapatroon voor abstractie een wiskundige opzet. Dan is een formule (lees ook: formalisering tot methode) abstract door concrete variëteit met zgn variabelen te – proberen te – dekken. Met zulke abstractie gaat nota bene géén concreetheid verloren, althans dat is niet de bedoeling ermee. Integendeel nodigt wiskundige abstractie uit tot alsmaar verdere verkenning van concreetheid. Overzicht kan groeien.

Het lijkt erop dat Mills nog geen duidelijk idee had welke richting hij ‘concreet’ met abstractie op wilde. De oplossing volgens Metapatroon is inderdaad op het eerste gezicht contraintuïtief, paradoxaal. Op een bepaalde manier laat zich met Metapatroon immers de aanpak radicaliseren waartegen Mills waarschuwt. Dat zit ‘m in situationele verbijzondering. Volgens Metapatroon moet juist zulke verbijzondering echt serieus gelden, omdat dáárdor pas de netzo reële samenhang valt te vestigen. Eigenlijk is dat door-en-door logisch, te weten stelselmatig. Want samenhang op zichzelf is natuurlijk niets, netzomin als verschil dat is. Enerzijds moeten de nodige en voldoende verschillen zijn gemaakt om ze te laten ... samenhangen. Anderzijds

moet samenhang leiden tot verschillen. Metapatroon is ervoor om hun wisselwerking opbouwend, praktisch, uit te drukken. Als [contragram](#): samenhang van verschil is verschil van samenhang.

De kritiek van Mills komt er m.i. op neer dat een ideologie gevaarlijk is, zodra wat slechts als een verschil erkenning verdient, absoluut geldig genomen is. Maar bevestigt hij daarmee niet dat àlles wat traditioneel voor ideologie doorgaat, gevaarlijk is? In elk geval is Metapatroon daar een probaat middel tégen. Het relativiserende potentieel maakt de methode echter niet 'populair' bij besluitvormende elite, democratische retoriek over pluriforme samenleving ten spijt. Ingewikkelder is de verklaring stellig niet dat pogingen tot infrastructurele toepassing van Metapatroon tot dusver vergeefs zijn.

55.12

De Engelse term logology las ik, voorzover ik me kan herinneren, voor het eerst in het werk van Kenneth Burke (1897-1993). Voor mijn informatiekundige duiding van diens werk, zie het opstel [Burke's tonelistieke semiotiek](#) (2015). Nòg recenter zag ik – een exemplaar van – een boek met de titel **Logology** (Index Books, 2007). Ik kan er geen spoor van verwijzing naar Burke's werk in ontdekken. Samensteller Victor Cheung houdt het op “logology [as] the study of logos” (p. 6), met de betekenis van logo strikt beperkt tot visueel herkenningsteken voor zakelijke positionering. In dàt opzicht lijkt mij een optimaal logo wat ik signatuur noem als element van de semiotische enneade (waarvan ik een schematische ook opnam in mijn hierboven genoemde opstel; zie daar zie figuur 1). In de hoedanigheid van signatuur laat het zich schier oneindig variabel contextualiseren. Elke resulterende samenstelling van signatuur en context tot teken vormt dan steeds een verzoek tot inschikkelijkheid. Daarin geven enkele zgn case studies van logo-ontwerp enig inzicht. De verzameling l0sse logo's die erop volgt, zegt echter vrijwel niets meer. Leuke plaatjes, maar z0nder context blijft het raden naar betekenis(sen) ..., tenzij het herkenningsteken reeds bekend is en dus op contextualisering door de 'lezer' kan rekenen ... want het is natuurlijk de vraag hoe het met een logo zover komt, en blijft. Van meet af aan is de onlosmakelijke verhouding van signatuur met context aan de orde.

Meer in het algemeen, en zeer onderhoudend, geven G.I. Nierenberg en H. Calero allerlei voorbeelden van (mis)communicatie in **Je zegt niet wat je zegt, Metaspraak of De boodschap achter de taal** (Wetenschappelijke Uitgeverij, 1975). Ook zij vergissen zich m.i. in hun boek echter nog over de principiële structuur van taal(gebruik). Voor wat zij metaspraak vinden, oriënteren zij zich op (p. 9) “letterlijke betekenis.” Dat klinkt alsof zij een apàrte signatuur resp. een vaste betekenis ervan als norm voor communicatie opvatten. Maar, zo merken zij op, (p. 9)

in het leven van alledag zeggen we met onze uitspraken zowel veel meer als veel minder dan we bedoelen.

Vergeleken met “letterlijke betekenis” noemen zij (p. 9)

deze betekenissen achter de woorden die we zeggen [...] metaspraak[.]

Mijn opvatting luidt dat àltijd sprake is van voor- en achtergrond. Z0nder achtergrond laat zich geen voorgrond herkennen, vice versa. Signatuur is wat we als voorgrond duiden, context een bijbehorende achtergrond. Samen resulteert daaruit

interpretatie: gemotiveerd concept (zie [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#)). Het is daarom juist verwarrend om te stellen dat (p. 9)

de metaspraak het communicatieproces bemoeilijkt en verwart[.]

Daarentegen bestaat “letterlijke betekenis” überhaupt niet. Begrip is principieel een kwestie van duiding van een teken als samenloop van signatuur en context. De flexibiliteit van taal komt voort uit oneindige combinatiemogelijkheden; dezelfde signatuur kan met verschillende contexten steeds een navenant verschillende betekenis gegeven zijn. Daarbij bestaat tevens verschil tussen wat de spreker ermee bedoelt resp. de hoorder ervan begrijpt. Bij nader inzien komt de aanname van Nierenberg en Calero toch daarop neer, te weten

dat absolute betekenissen niet bestaan. De betekenis van een uitspraak wordt bepaald door spreker, luisteraar en omstandigheden.

Dat valt met nodige en voldoende precisie te ontleden volgens (dia-)enneadische semiosis. Volgens de enneade als expliciet begrippen- resp. referentiekader is **Je zegt niet wat je zegt** nog interessanter.

55.13

Wanneer geeft iemand gevolg aan een verzoek tot inschikkelijkheid? Hij (zij ...) moet het gemotiveerd concept hebben voor hemzelf ermee voordeel te behalen (op de schaal van minder te vrezen tot meer te winnen vergeleken met een eerder gemotiveerd concept). Omdat zulk voordeelpotentieel door de meeste mensen – in de meeste situaties – kennelijk niet wordt afgemeten aan het resultaat dat de moeite ze volgens het verzoek in kwestie ooit kan opleveren, maar onmiddellijk aan de vermeende afhankelijkheid van de verzoeker, kunnen we het met verzoeken schudden. Van jou of mij waant immers niemand van wie wij benaderen zich van ons afhankelijk, integendeel. Wij worden hoogstens gedoogd zolang we het maar niemand – te – lastig maken. Als lastig geldt het afleiden van hun aandacht op relaties die ze voor hun voordelen wel vinden tellen. Het kost vrijwel alom – tegenwoordig? – minder moeite om verder te komen met gelei e.d. aan het adres van wie over hiërarchische bevordering in een organisatie gaat dan om er moeizaam werk voor te verrichten waar andere mensen iets aan hebben. Desgevraagd ontkent iedereen dat, en heb je er vanwege zo’n uitgesproken vraag nog eens een zoveel ernstiger probleem bij ... Wie, o wie, toont zich uitzonderlijk? Waarom is er moed nodig om volstrekt ... normaal te reageren? Zodra we ophouden met deugdelijk beredeneerde verzoekpogingen, lukt het zeker niet. Met holle frasen zouden we de malaise van informatiekundig onbenul laten aanhouden.

55.14

Met [Opzichtige verwarring](#) gaf ik een boekbespreking van **De compositie van de wereld** door Harry Mulisch. Onlangs herkende ik dat J.F. Vogelaar (1944-2013) een vergelijkbaar negatief oordeel veel eerder velde, zij het dat hij toen een ander, eerder boek door Mulisch besprak. Vogelaars samenvatting:

Mulisch weet niet waarover hij schrijft en daarom meent hij over alles tegelijk te moeten schrijven.[1:21]

Blijkbaar is o.a. **De compositie van de wereld** méér van hetzelfde. Want netzo van toepassing vind ik Vogelaars kritiek op een volgend boek door Mulisch:

De kenmerken van deze zienswijze zijn: een grenzeloze **oppervlakkigheid** omdat nooit de inhoud van verbanden en korrespondenties in het geding is maar alleen een uiterlijke overeenkomst of ogenschijnlijke samenhang, **willekeurigheid** omdat niet de betekenis van iets op zich maar alleen de toevallige indruk op het magiese denken telt, **domheid** omdat wordt aangenomen dat de vrije associaties en lukrake beweringen feitelijke gegevens zijn terwijl feitelikheden met groot gemak bijgeknip, vermalen of opgeblazen worden.[2:64]

Ik beveel zijn beide recensies aan! Wie een steekhoudende analyse zoekt, bijvoorbeeld, van Mulisch' nog latere boek **De ontdekking van de hemel**, kan daar – dus – ook terecht. De tragiek is dat Mulisch stellig geen enkele reden zag, als hij er al iets van begreep, om zich de kritiek van Vogelaar aan te trekken, als hij er überhaupt al kennis van nam. Vogelaar was volgens mij zo realistisch om op voorhand te weten dat hij niets kon uithalen door Mulisch'

mateloze onverschilligheid voor het werk [...] van anderen[. ...] Dankzij dit systeem van vereenvoudiging kan hij zichzelf de hoofdpersoon wanen.[2:65]

Zulk narcisme heerst, remt veranderingen voor evenwichtiger verhoudingen.

literatuur

1. Vogelaar, J.F., **Literaire retoriek en politieke mythologie**, in: **Konfrontaties: Kritieken en commentaren**, Socialistische uitgeverij Nijmegen, Sunschrift 88, pp. 19-21, 1974; oorspronkelijk verschenen in **De Groene Amsterdammer**, 6 februari 1971.
2. Vogelaar, J.F., **Systeem van het narcistisch ei**, in: **Konfrontaties: Kritieken en commentaren**, Socialistische uitgeverij Nijmegen, Sunschrift 88, pp. 62-65, 1974; oorspronkelijk verschenen in **De Groene Amsterdammer**, 29 augustus 1973.

55.15

Wat mij aan **Konfrontaties: Kritieken en commentaren**, gebundelde opstellen door J.F. Vogelaar, prompt opviel, was het gedeelte **Aanval op de volgende 30% van de boekenmarkt**. Wat die titel ooit aankondigde, zag ik zelfs méér dan bevestigd doordat het exemplaar op de Haagse boekenmarkt (zomer: Lange Voorhout; winter: Plein) mij 1 euro moest kosten.

Vogelaar had in 1970 uiteraard nog geen weet van het Internet, enzovoort. Des te interessanter vind ik het om nù te bekijken in hoeverre zijn toenmalige beschouwing opgaat. Zo zou ik zeggen dat zijn beperking tot literatuur – wat dat ook is – overbodig is. Tegenwoordig kan iedereen 'publiceren,' mits z/hij beschikt over een Internetverbinding. Wel is de nadruk die Vogelaar op marktwerking legt zo mogelijk nòg actueler. Wat van zijn voorspelling afwijkt, is slechts de concrete werking. Andere aspecten treden sterker op dan hij veronderstelt:

Veel auteurs schijnen nog steeds te geloven in een onbevleete ontvangst van hun geschriften. Het literaire produkt, van welke aard dan ook, kan in deze maatschappij zijn gebruikers alleen bereiken via de markt. Zo wordt datgene wat niet konform is aan de op dat moment vigerende behoeften tot economiese en daardoor ook tot intellectuele onmacht gedoemd.[1:139]

Ik heb met deze aantekening inderdaad niet de illusie Vogelaars denkbeeld bekend, laat staan aanvaard te krijgen. Het is natuurlijk al veelbetekenend, over markt(werking) gesproken, dat een exemplaar van zijn bundel beland was op het voorportaal van de papiercontainer, want iets anders zijn de zgn 1-euro tafels op een boekenmarkt niet. En als troost neerkomt op valse hoop, helpt het ook niets:

Dat een product niet kan worden afgezet hoeft niet zonder meer te betekenen dat er ook geen behoefte aan bestaat [...]. Het kan o.a. het gevolg zijn van het feit dat het om behoeften gaat die niet in staat zijn – financieel en, daarmee vaak

samenhangend, wegens een klassebepaald ontwikkelingsnivo – tot hun recht te komen. Het is bovendien kortzichtig aan te nemen dat behoeften zich autonoom ontwikkelen en manifesteren. [...] Deze illusies omtrent een openbaarheid – uit haar funktiesamenhang gelicht en als zichzelf bewegend krachtenveld geponeerd –, zien blijkbaar de maatschappelijke verhoudingen over het hoofd waaronder geproduceerd en gekonsumeerd wordt.[1:139]

De ‘sterkste’ marktpartijen van tegenwoordig beheersen de afzetkanalen voor marketing. Door aangepaste bedrijfsmodellen zijn dat m.i. netzogoed uitgeverijen zoals Vogelaar ze reeds kenschetst, waarbij

[m]en zwijgt over de maatschappij die zich niet tegen deze concentratie en monopolisering verzet, men zwijgt in alle talen over de machtsinstituten die een dergelijke pers en nieuwsvoorziening nodig hebben om zich in stand te kunnen houden. [...]De veronderstelling dat de konsumenten als vrije subjekten op de markt komen, daar hun behoeften kenbaar maken, welke dan door mechanismen van prijs en konkurrentie gekoördineerd en optimaal bevredigd worden, is als alibi té doorzichtig: ze gaat eenvoudig voorbij aan het feit dat dat er tegenwoordig al komplette takken van industrie leven van de produktie van behoeften[. ...] Het grote uitgeveruskoncern van tegenwoordig [...] is een rationeel georganiseerd industrieel bedrijf. Door een grote kapitaalinvestering in het technische apparaat ontstaat de noodzaak van een grote, konstante produktie die zo snel mogelijk moet worden afgezet.[1:140-141]

literatuur

1. Vogelaar, J.F., **De dubbelmoraal van de uitgeverij**, in: **Konfrontaties: Kritieken en commentaren**, Socialistische uitgeverij Nijmegen, Sunschrift 88, pp. 136-146, 1974; oorspronkelijk verschenen in **Vrij Nederland**, 24 oktober 1970.

55.16

Waarop Metapatroon mikt, heeft wel iets weg van wat J.F. Vogelaar beschrijft als “socialisering van taal.” Klopt,

[h]iermee zijn de problemen van verstaanbaarheid, isolement enz. niet meteen opgelost, alleen de richting is min of meer aangegeven. [...] Bijvoorbeeld, technische vernieuwingen zouden niet langer als individuele stijlvernieuwingen geëtroëerd moeten worden, maar er zou moeten worden uitgegaan van het standpunt dat [...] uitvindingen en ontdekkingen worden gedaan die de werkwijze van alle schrijvers zouden moeten veranderen – ieder werkt aan de ontwikkeling van de gemeenschappelijke produktiemiddelen en maakt gebruik van de verworvenheden van anderen[. 1:180]

Voor infrastructurele voorzieningen voor informatieverkeer is slechts een stelselmatige ontwerpbenadering enz. passend. Met verkeer, stelsel e.d. komt de noodzaak van gemeenschappelijkheid tot uitdrukking. Een individu is maatschappelijk-verkeersdeelnemer en dat relatieveert individualiteit. Kortom, subjectief situationisme. Informatiekundig ontwerpen van infrastructurele voorzieningen geldt met Metapatroon, en opnieuw blijkt een tekstpassage van Vogelaar toepasselijk,

als een bijzondere vorm van taalgebruik, als een bijzondere vorm van maatschappelijke produktie, als een mogelijk instrument tenslotte van ontmythologisering[. Aldus wordt zowel haar verzelfstanding (of de feitelijke vorm ervan: het isolement) ten opzichte van de praktische taal oftewel de praktijk van de taal, alsook haar verzelfstanding ten opzichte van de andere media gerelativeerd, d.w.z. wordt ze weer in haar reële werkingssamenhang teruggehaald.[1:181]

Daarom zou ik Metapatroon graag opgenomen zien in lesprogramma's. Op z'n concreetst biedt het m.i. een middel voor, wederom citeer ik Vogelaar,

velen [om] zelf praktisch [te] gaan spreken en schrijven [...] als praktische kritiek en kennisverwerving[. 1:181]

literatuur

1. Vogelaar, J.F., **Woekering van betekenissen: Notities over materiaal van het schrijfwerk en partijdigheid**, in: **Konfrontaties: Kritieken en commentaren**, Socialistische uitgeverij Nijmegen, Sunschrift 88, pp. 168-183, 1974; oorspronkelijk verschenen in **Raster**, V-1, 1971.

55.17

Met [Infrastructuurcommissaris informatieverkeer](#) doe ik publiekelijk – nou ja, wie leest het ooit? – een voorstel voor beleidsmatige koerswijziging door Digicommissaris, inclusief meteen met de titel een passende naam voor het instituut in kwestie. De link naar de website van Digicommissaris kom je daar meteen bovenaan tegen. Ter informatie verwijs ik je verder naar drie emailberichten aan die ik eerder stuurde aan de directeur van Bureau Digicommissaris; zie [aantekeningen 54.106, 54.109 en 54.118](#). Ik heb voor mijzelf ook een soort gespreksverslag gemaakt; zie daarvoor [aantekening 54.120](#).

55.18

Oppervlakkig gezien begrijp ik zijn associatie met informatierotonde. Waarnaar jij me een verwijzing doorgeeft, ziet er daarentegen nogal traditioneel uit; daarvoor bestaan talloze producten van allerlei merken. Dat ging ik met de zoekterm "master data management" nog even na. Zo is er dus veel méér en hoort inderdaad ook dat ene product m.i. in zo'n rijtje thuis. Onder de noemer van "business semantics" geldt weliswaar, mee eens, dat "Different terms mean different things depending on the context." Uit wat nadere toelichting aldaar blijkt echter, als je me enige informatiekundige analyse toestaat, dat eventuele verbijzondering beperkt blijft tot zgn subtypering. De context in kwestie is géén aanknopingspunt, zoals volgens Metapatroon. Door subtypering komt context – pas – in het gevolg tot uitdrukking, en dat is precies verkeerd voor facilitering van reële variëteit.

Ik vermoed dat de Data Directory zich zodanig laat 'vullen' dat het aardig lijkt op wat Martijn Houtman en ik als informatierotonde schetsen in [Stelselmatig overzicht via informatiesleutels](#). Maar als je die theorie niet kent, zoals de makers van o.a. dat product, bereik je die praktijkresultaten uiteraard nooit.

Als je rondvraagt of jullie instelling gebruik maakt van Master Data Management van [X], krijg je geheid ergens instemmend antwoord (of ik moet me sterk vergissen; voorzover ik de verwarde opzet ervan begrijp kàn het voor [Het Grote Project] niet anders ...). Zo kom je voor zgn gegevensbeheer meteen tot de kern van de zaak. Want wat doen 'ze' er eigenlijk (niet) mee, enzovoort? Klopt, zo zit je ook meteen middenin de opgaven van zgn functioneel beheer. Een zeer beknopte inleiding tot de problematiek plus oplossingsrichting heb ik in [Uit het moeras van stam- en basisgegevens](#) opgeschreven/-tekend. Dat helpt je prompt te herkennen wanneer mensen weliswaar wat zeggen maar niet of nauwelijks weten waarover ze het ivm voorzieningen voor informatieverkeer hebben.

55.19

Slechts voor de uiterlijke volledigheid geef ik expliciet antwoord op jouw m.i. strikt retorisch bedoelde vraag. Of ik van de commissaris in kwestie "nog iets gehoord" heb? Nee. Haha, :- (heb jij dan soms van je baas al iets gehoord over [Middelenbeheer in verandering](#) (deel 2 van **Stelselmatige impuls tot energieverkeer**)?

55.20

Het is eigenlijk zo, dat ik met overwegende instemming het hoofdwerk van Max Stirner las; zie [Herpositionering van staat tot Stirneriaanse infrastructuurvereniging](#) voor enkele opmerkingen die ik erover maakte. Vervolgens ontdekte ik dat Karl Marx en Friedrich Engels zich zowat per omgaande nogal hadden opgewonden over Stirners boek **Der Einzige und sein Eigentum** (1844). Het overgrote deel van hùn boek **Die deutsche Ideologie**, geschreven gedurende 1845 en 1846, is eraan gewijd. Onlangs kreeg ik die laatstgenoemde tekst te pakken met een exemplaar van deel 3 van **Werke von Marx und Engels**, een uitgave van de destijds Oost-Duitse uitgeverij Dietz. In datzelfde deel zijn aan het begin op uitnodigend luttele drie pagina's **Thesen über Feuerbach** door Marx opgenomen. Meteen bij de eerste zin van de eerste stelling herkende ik prompt dat Marx precies wijst op het gebrek waaraan tegenwoordig ook conceptueel modelleren, informatieanalyse, of hoe je het ook maar wilt noemen, op de schaal van reële betekenissenvariëteit principieel mank gaat. Om minstens in dät opzicht op actualiteit van Marx te wijzen vond ik alvast enige moeite waard, vandaar dat ik allereerst daarover schreef; zie [Neomarxistische pragmatiek voor informatieverkeerskunde](#). Zo vaak zal er niet naar Marx verwezen zijn voor informatie(verkeers)kunde. Nòg niet? :-) Intussen ben ik extra benieuwd geraakt naar welke bezwaren Marx en Engels hebben tegen Stirner. Uit die elf beknopte "stellingen over Feuerbach" lees ik immers vooralsnog vooral vergaand overeenkomstige oriëntatie. In **Die deutsche Ideologie** zou, zoveel heb ik uit het redactionele voorwoord in deel 3 opgemaakt, het – maatschappelijk – verkeersbegrip nadrukkelijk aan de orde zijn. Dat kan thans interessant zijn voor zgn informatieverkeerskunde. Maar ook Stirner gaat dus reeds uitvoerig in op zulk verkeer. Nou ja, het zal nog wel even duren voordat ik die hònderden pagina's van **Die deutsche Ideologie** eveneens heb bestudeerd.

55.21

Op z'n minst enig werk van Karl Marx blijkt relevant voor – noodzakelijke verandering van – informatiekunde resp. informatieverkeerskunde. Mocht je geen trek hebben in de Duitstalige citaten in [Neomarxistische pragmatiek voor informatieverkeerskunde](#), dan kan je voor een Nederlandse vertaling van Marx' **Thesen über Feuerbach** terecht bij het Nederlandstalig Marxistisch Internet-Archief, te weten op de (web)pagina met [Stellingen over Feuerbach](#).

55.22

De ondertitel van deel I van **Die deutsche Ideologie** (in: **Werke von Marx und Engels**, deel 3, Dietz, 1978, herdruk, pp. 17-77) luidt:

Gegensatz van materialistischer und idealistischer Anschauung.

Karl Marx en Friedrich Engels karakteriseren zgn idealistische ideologie als typisch Duits, o.a. omdat die denkstroming volgens hen uit- en doodloopt in het filosofisch werk van Georg Hegel (1770-1831). Weliswaar komt eveneens allerlei Duitse kritiek op Hegels opvatting, maar M&E zien daarin toch vooral voort- en bijgevolg vastzetting van idealisme. Daarentegen bepleiten zij materialisme. Ik ben het dáárover grondig met ze eens, dwz qua grondslag, zij het dat de – overigens pas later beschikbaar gekomen – aanduiding als pragmatisme m.i. passender is; zie ook mijn opmerkingen in [Neomarxistische pragmatiek voor informatieverkeerskunde](#). Wat ik uit deel I van **Die deutsche Ideologie** echter niet begrijp, is hoe zulk materialisme strookt met communisme en aldus noodzaakt tot wereldrevolutie. Daar

houdt mijn instemming op.

Die deutsche Ideologie stamt uit 1845/1846, maar is bij leven van Marx (1818-1883) noch Engels (1820-1895) ooit gepubliceerd. In de Dietz-uitgave telt deel I ongeveer zestig bladzijden. Daarmee biedt het een alleszins toegankelijke inleiding tot wat later marxisme is gaan heten. Mij werd in elk geval alweer méér duidelijk. Ik herkende – grondslag voor – analyse van reële variëteit. Dàt gedeelte van hun werk is als het ware postmodern en daarom onverminderd actueel. Nogmaals, ik kan er de opvatting van M&E over communisme enz. niet mee rijmen.

Met de aanduiding materialisme bedoelen M&E stellig de suggestie te wekken van demystificatie. Is materie niet ònloochenbaar? Is een idee daarentegen niet principieel òngrijpbaar, en bijgevolg op zichzelf ònbegrijpelijk? Volgens M&E schiet idealisme principieel resp. hopeloos tekort:

Nicht nur in ihren Antworten, schon in den Fragen selbst lag eine Mystifikation.[p. 19]

Wat mij betreft is dat met materialisme, of met welke zgn leer dan ook, niet anders. Een absoluut geldige leer is nu eenmaal ònmogelijk voor wie slechts een deel(tje) uitmaakt, ook nog eens tijdelijk. En dat verandert natuurlijk niet(s) wanneer een individu zich iets voorstelt dat wèl over absoluut gedachte macht beschikt; als individu heeft z/hij die macht immers niet ... Hoe dan ook, als veronderstelling onderdrukt – een voorvechter van – materialisme netzogoed allerlei vragen. Dat zijn deels àndere vragen dan welke door – aanhangers van – idealisme worden verwaarloosd.

Een sterk punt van M&E is dat het voor een individueel mens redelijk is om zich eerst en vooral menselijke vragen te stellen. Dat vergroot de kans dat antwoorden voor haar/hem zèlf relevant zijn:

Die Voraussetzungen mit denen wir beginnen, [...] sind die wirklichen Individuen, ihre Aktion und ihre materiellen Lebensbedingungen, sowohl die vorgefundenen wie die durch eigne Aktion erzeugten.[p. 20]

Aan hun eigen, altijd en overal nota bene onvermijdelijke, mystificatie gaan M&E echter voorbij met de bewering dat

[d]iese Voraussetzungen [...] auf rein empirischem Wege konstatierbar [sind].[p. 20]

Het hangt er immers maar vanaf, wàt telt als individu, zijn gedrag resp. relevante omstandigheden. Er is principieel geen ontsnappen aan relatieve duiding. Op hun beurt beroepen M&E zich op axioma's, noem het maar dogmatisch, met de aankondiging dat

[d]a, wo die Spekulation aufhört, beim wirklichen Leben, beginnt also die wirkliche positive Wissenschaft, die Darstellung der praktische Betätigung, des praktischen Entwicklungsprozesses der Menschen. [...] Die selbständige Philosophie verliert mit der Darstellung der Wirklichkeit ihr Existenzmedium.[p. 27]

Een baanbrekende paradigmawissel is het zeker, die helaas nog altijd niet dóórgebroken is, maar veronderstellingen zijn en blijven naar hun – noodzakelijke – aard speculatief. Ja, het is praktisch om netzo axiomatisch een grens aan relativering te stellen, in het besef van veranderlijke positionering ervan. Zo'n grens mag niet dienen om eigen onvermogen te verdoezelen, maar moet juist de erkenning ervan voortdurend markeren. Daarvoor vind ik – het begrip – horizon toepasselijk (dat vriendelijker klinkt dan bord-voor-de-kop, oogkleppen e.d.). De voorstelling die M&E van en voor communisme maken, kortom, vind ik qua valse

verabsolutering au fond netzo Hegeliaans als het idealisme waartegen zij m.i. wèl terecht bezwaar maken.

Met zijn activiteiten, zeg ook maar gedrag, mikt een individu – waarbij M&E overigens slechts uitsluitend een mens op het oog hebben – erop zijn

Lebensmittel **zu produzieren**. [p. 21] Zum Leben [...] gehört vor Allem Essen und Trinken, Wohnung, Kleidung und noch einiges Andere. Die erste geschichtliche Tat ist also die Erzeugung der Mittel zur Befriedigung dieser Bedürfnisse, die Produktion des materiellen Lebens selbst [...]. [p. 28]

Dat kan op allerlei manieren. Daarom, hoe een individu zich gedraagt, zeg ook maar daadwèrkelijk,

hängt zunächst von der Beschaffenheit der vorgefundenen und zu reproduzierenden Lebensmittel selbst ab. [p. 21] [D]ie ihn umgebende sinnliche Welt [ist] nicht ein unmittelbar vor Ewigkeit her gegebenes, sich stets gleiches Ding [...], sondern das Produkt [...] des Gesellschaftszustandes, und zwar in dem Sinne, daß sie ein geschichtliches Produkt ist, das Resultat der Tätigkeit einer ganzen Reihe von Generationen, deren [...] ihren Verkehr weiter ausbildete, ihre soziale Ordnung nach den veränderten Bedürfnissen modifizierte. [p. 43]

Dat resulteert voor individuen in

eine bestimmte Art der Tätigkeit [...], eine bestimmte Art, ihr Leben zu äußern, eine bestimmte **Lebensweise** [...]. Wie die Individuen ihr Leben äußern, so sind sie. Was sie sind, fällt also zusammen mit ihre Produktion, sowohl damit, **was** sie produzieren, als auch damit, **wie** sie produzieren. Was die Individuen also sind, das hängt ab von den materiellen Bedingungen ihrer Produktion. [p. 21]

Wat mij betreft is de materialiteit van voorwaarden nodeloos beperkend. Als algemener begrip geef ik de voorkeur aan: situatie. Ook productie zie ik ruimer: gedrag. Met zoveel woorden schrijven M&E dat alles bijelkaar al, te weten

daß also die Umstände ebensosehr die Menschen, wie die Menschen die Umstände machen. [p. 38]

Hoe geeft een individu, zoals M&E het ... uitdrukken, uitdrukking aan zijn leven? Dat gebeurt door zijn gedrag. Wàt daarbij tot uitdrukking komt, zo ontleen ik aan Arthur Schopenhauer (1788-1860), is steeds de wil (lees ook: motief) van het – ernaar– handelende individu. Wat M&E als behoeften vermelden, komt m.i. op hetzelfde neer. Ofwel, een individu 'is' het verloop van zijn motieven resp. behoeften en zo door naar dienovereenkomstige gedragingen. Volgens een motief focust resp. situeert een individu gedrag. Door verandering van motief past een individu zijn gedrag principieel situationeel aan.

Het materialisme van M&E laat zich duiden als pragmatisme. Door hun nadrukkelijke vermelding van productie dreigt echter het gevaar dat hun, wel degelijk fundamenteeler ingestoken, begrip "Aktion" resp. "Tätigkeit" prompt buiten beschouwing raakt. Hier pleit ik voor een interpretatie op basis van het algemenere begrip gedrag. En omdat M&E gedrag toerekenen aan een individu, zeg maar subjectief, onder omstandigheden, zeg maar situationeel, herken ik hun theorie als subjectief situationisme. Voor mijn opzet, zie [Semiosis & Sign Exchange: design for a subjective situationism](#); ingrediënten ontleende ik vooral aan werk van Schopenhauer, Charles Peirce (1839-1914) èn aan [Metapatroon](#), een methode voor conceptueel modelleren die ikzelf eerder ontwikkelde. Destijds kende ik werk van Marx en Engels niet.

Gedrag van het ene individu kan bijdragen tot wat hijzèlf en/of een ànder individu

relevant acht als situatie. Verkeer beschouw ik als noemer voor intra- en interindividuele betrekkingen middels gedrag. Het verkeersbegrip dat M&E opperen, is nog nader gerelateerd aan – het ontwikkelingsstadium van – productie(middelen). De betrekkingen in kwestie

gehen beständig aus dem Lebensprozeß bestimmter Individuen hervor [...] wie sie **wirklich** sind, d.h., wie sie wirken, materiell produzieren, also wie sie unter bestimmten materiellen und von ihrer Willkür unabhängigen Schranken, Voraussetzungen und Bedingungen tätig sind.[p. 25]

Tegelijk, zo stellen M&E, onderneemt een individu actie om zijn omstandigheden te wijzigen:

Die Vorstellungen, die sich diese Individuen machen, sind Vorstellungen entweder über ihr Verhältnis zur Natur oder über ihr Verhältnis untereinander, oder über ihre eigne Beschaffenheit. Es ist einleuchtend, daß in allen diesen Fällen diese Vorstellungen – wirkliche oder illusorische – bewußte Ausdruck ihrer wirklichen Verhältnisse und Betätigung, ihrer Produktion, ihres Verkehrs, ihrer gesellschaftlichen und politischen Organisation sind.[pp. 25-26] [D]ie sinnliche Welt [ist] die gesamte lebendige sinnliche **Tätigkeit** der sie ausmachenden Individuen [...].[p. 45]

Vrijwel onmiddellijk groeit intensiteit van verkeer, doordat

das befriedigte erste Bedürfnis selbst, die Aktion der Befriedigung und das schon erworbene Instrument der Befriedigung zu neuen Bedürfnisse führt [...].[p. 28] Die anfängliche Beschränkung auf die Lokalität fängt an, allmählich aufgelöst zu werden.[p. 53]

Enzovoort. Zo komen M&E tot wat ik instemmend lees als nuancering van materialisme:

Die Produktion der Ideen, Vorstellungen, des Bewußtseins ist zunächst unmittelbar verflochten in die materielle Tätigkeit und der materiellen Verkehr der Menschen, Sprache des wirklichen Lebens.[p. 26] Die Sprache entsteht [...] erst aus dem Bedürfnis, der Notdurft des Verkehrs [...].[p. 30]

Als omvattende semiotiek, door en door pragmatisch, stel ik subjectief situationisme voor. Zoals Peirce laat gelden voor semiosis, zijn constituerende elementen onlosmakelijk verbonden, klopt, “onmittelbaar verflochten;” voor mijn schematische weergave, zie [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#). Dus,

es wird von den wirklich tätigen Menschen ausgegangen [...]. Auch die [...] B]ildungen im Gehirn der Menschen sind notwendige Sublimate ihres materiellen, empirisch konstatierbaren und an materielle Voraussetzungen geknüpften Lebensprozesses.[p. 26]

In dat opzicht werkt ook het begrip bewustzijn eerder averechts. Ik geef voorkeur aan cognitief vermogen oid. De bewering door M&E dat

[d]as Bewußtsein [...] von vornherein ein gesellschaftliches Produkt [ist,][pp. 30-31]

formuleer ik op basis van de semiotische enneade dan – wat – anders, genuanceerder. Een individu kent focus op de werkelijkheid per gemotiveerd concept. Een concept betreft re- dan wel pro-actief interpretatie van situationeel objectgedrag inclusief het aandeel van het individu annex subject zelf. De principieel eigen gedragsoriëntatie verklaart als het ware dat

[d]as Bewußtsein [...] natürlich zuerst bloß Bewußtsein [ist] über die **nächste** sinnliche Umgebung und Bewußtsein des bornierten Zusammenhanges mit andern Personen und Dingen außer dem sich bewußt werdenden Individuum [...].[p. 31]

Het enneadische element focus helpt om gemotiveerd concept zelfs tegenstrijdig met bewustzijn te beschouwen. Als achtergrond is een motief principieel géén interpretatieve vóórgrond, ofwel concept. Een individu kan zich hoogstens ‘bewust’ zijn van het conceptaandeel. Zodra een individu probeert om de achtergrond naar de voorgrond te trekken, verdwijnt het àls achtergrond (en geldt een gewijzigd motief). Uitgaande van semiosis bestaat er een cyclus met verschillende, zeg maar, momenten. Dat zijn er drie, overeenkomstig Peirce’s triadische opvatting van tekenactiviteit. Het ene moment is betekenisloos zonder beide andere momenten. Dergelijke onlosmakelijkheid belijden M&E niet:

Die Teilung der Arbeit wird erst wirklich Teilung von dem Augenblicke an, wo eine Teilung der materiellen und geistigen Arbeit eintritt.[p. 31]

De enneade leert dat gedrag, altijd situationeel, stoelt op concept, altijd gemotiveerd, vice versa. Besef van zulke variëteit klinkt reeds bij M&E door:

Selbst die Gegenstände der einfachsten “sinnlichen Gewißheit” sind [dem Menschen] nur durch die gesellschaftliche Entwicklung, die Industrie und den kommerziellen Verkehr gegeben.[p. 43]

Waar zij – let wel, vanuit huidig perspectief – een psychologische insteek hadden kunnen volgen, en zo door naar sociale psychologie, beoefenen M&E zoiets als sociale politicologie. Volgens mij is dat de verklaring waarom zij nalaten met zulke steekhoudende cognitieve analyse hun conclusie te bepalen. Althans, ik zie ze er niet in terug, integendeel.

Absoluut onderscheid tussen materiële en geestelijke activiteit is illusoir. Wellicht hebben M&E oorzaak en gevolg verwisseld. Zij maken idealistische filosofen het verwijt

wirklich etwas vorzustellen, ohne etwas Wirkliches vorzustellen [...].[p. 31]

Omdàt zij er geen werkelijkheidsgehalte aan – willen – toekennen, weigeren M&E erkenning ervan als zgn materiële activiteit. Een semiotische uitleg is evenwichtiger. Dan is de aanname, althans de mijne zoals geopperd in **Semiosis & Sign Exchange**, dat èlk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is. Uiteindelijk mikt ook – en, wie weet, vooral – een idealistisch filosoof met zijn boodschap op, vooruit, materiële inschikkelijkheid. M&E hebben gelijk, zo iemand moet ook eten, drinken, enzovoort. De vraag moet daarom veeleer luiden naar welke omstandigheden gunstig zijn voor inschikkelijk gedrag als reactie op dergelijke voorstellingen. Als ik er in de gauwigheid een gooi naar doe, zou ik zeggen dat iemand ervoor ontvankelijk is wanneer hij vergaande willekeur òf materiële overvloed ervaart. Aan het ene uiterste bestaat ruimte voor godsdienst, aan de andere voor narcisme. Volgens M&E ontstaat ontvankelijkheid, zodra

die bestehenden gesellschaftlichen Verhältnisse mit der bestehenden Produktionskraft in Widerspruch getreten sind [...].[pp. 31-32]

Ik leg de nadruk op de subjectieve ervaring van zulke verhoudingen, enzovoort. Daarom verbind ik er in tegenstelling tot M&E géén absolute collectieve conclusie aan. Volgens subjectief situationisme is er immers géén objectieve resp. absoluut geldige maat ter be- en eventuele veroordeling

daß der Genuß und die Arbeit, Produktion und Konsumption, verschiedenen Individuen zufallen [...].[p. 32]

Uiteindelijk is elk individu daarvoor zijn eigen maat, al naar gelang veranderlijke motieven. Optimale verdeling van lusten en lasten gebeurt daarom door onderlinge afstemming. En dat vergt verkeer, nader te duiden als tekenverkeer (lees ook: informatieverkeer). Zodra verkeer qua intensiteit en bereik groeit, zijn gemeenschappelijke voorzieningen dáárvor per saldo gunstig voor de individuele gedragsvariëteit. Dat is dan zoiets als relatief collectivisme: infrastructuur. Daar horen m.i. eerst en vooral emancipatorische voorzieningen bij. Elk individu moet zich tot verkeersdeelnemer volgens evenwichtige verhoudingen kunnen ontwikkelen, wat van meet af aan als verkeersdeelnemer gebeurt. Ik wijs erop, dat M&E in allerlei tekstpassages – waarvan ik er enkele hier heb aangehaald – duidelijk blijken geven van erkenning en waardering van, zoals ik het noem, situationele gedragsvariëteit per subject.

Indien hun veronderstellingen inderdaad zo radicaal individualistisch zijn, vind ik M&E domweg ongerijmde maatregelen voorstellen in de zin van de

kommunistische Revolution [...] und d[er] damit identische Aufhebung des Privateigentums [...]. [p. 37]

Nee, de oplossing is evenmin

daß die Teilung der Arbeit wieder aufgehoben wird. [p. 32]

Overigens is het leven van Marx zelf exemplarisch voor beoefening van wat hij als geestelijke activiteit bestempelt. Ja,

dies gemeinschaftliche Interesse [existiert] zuerst in der Wirklichkeit als gegenseitige Abhängigkeit der Individuen, unter denen die Arbeit geteilt ist. [p. 33]

Optimale arbeidsverdeling, en daardoor optimale maatschappelijke orde, blijft volgens M&E onbereikbaar

solange die Tätigkeit [...] nicht freiwillig, sondern naturwüchsig, geteilt ist [...]. [p. 33]

Daarentegen, zo stellen zij voor, heeft

in der kommunistischen Gesellschaft [...] Jeder nicht ein ausschließlichen Kreis der Tätigkeit [...], sondern [kann] sich in jedem beliebigen Zweig ausbilden [...]. [p. 33]

M&E verzetten zich tegen

[d]ieses Sichfestsetzen der sozialen Tätigkeit, diese Konsolidation unsres eignen Produkts zu einer sachlichen Gewalt über uns, die unsrer Kontrolle entwächst, unsre Erwartungen durchkreuzt, unsre Berechnungen zunichte macht [...]. [p. 33]

Wat is daar nog communistisch aan? Dat is blijkbaar, dat

die Gesellschaft die allgemeine Produktion regelt und mir eben dadurch möglich macht, heute dies, morgen jenes zu tun [...]. [p. 33]

Maar leidt dat niet tot een verder onderscheid? Is regelactiviteit niet hetzelfde als geestelijke activiteit, en hoe dan ook anders dan materiële activiteit? Of geldt het juist óók als materiële activiteit, wie weet zelfs extra lovenswaardig, omdat zulke regels ten dienste ervan staan? Hmm Wat voor samenleving moet doorgaan, klinkt onverminderd omineus Hegeliaans. Kennelijk wagen M&E zich niet aan wat ik wel bij hun uitgangspunten en analyse vind passen. Dat is anarchisme. Het lijkt erop, dat zij hun idee van orde proberen te redden met de eis van alomvattende schaal van samenleving. Over idealistische ideologie gesproken:

Der Kommunismus ist empirisch nur als der Tat der herrschenden Völker "auf einmal" und gleichzeitig möglich, was die universelle Entwicklung der Produktivkraft und den mit ihm zusammenhängenden Weltverkehr voraussetzt.[p. 35]

Dat moet dan het revolutionaire ogenblik zijn. Ik begrijp er steeds minder van ...
Toegegeven, zij waarschuwen ervoor dat een aparte staat voedingsbodem is voor
illusorische Gemeinschaftlichkeit [...]. [p. 33]

Ik weet het natuurlijk ook niet, maar ben principieel voorzichtiger vanwege relativerende aannames, erkenning van reële verschillen, bevordering van evenwichtige verhoudingen. Hoe dan ook zie ik méér in infrastructuur (in de betekenis materiële en immateriële voorzieningen ter facilitering van verkeer). In plaats van afschaffing van persoonlijk eigendom moet daarvoor zulk eigendom erkend, beschermd enz. zijn. Dat is dan voorwaarde voor resp. grondslag van heffingen (lees ook: belastingen) ter financiering van infrastructuur. Zulke heffingen relativeren eigendom. Tot welke heffing heeft eigendom voor een individu nut? Tja, ook dat verschilt van subject tot subject en van situatie tot situatie ...

Een gangbare opvatting van (belasting)heffing is dat inkomensherverdeling het doel ervan is. Maar is dat geen middel voor infrastructurele ontwikkeling, die op haar beurt evenwichtiger verhoudingen met maatschappelijk verkeer dient? (Want) is het effect van een toegekend inkomen niet, dat het individu in kwestie in 'staat' gesteld is aan verkeer deel te nemen met bijdragen (lees: gedrag) volgens eigen motieven? Daar lijkt weinig van terecht te komen. Voor zover dat aan valse verwachtingen ligt, moet er tijdens opvoeding en –leiding tot maatschappelijk verkeersdeelnemer iets aan zijn te doen. Indoctrinatie werkt volgens mij averechts. Wie zich bewust raakt van – zijn – subjectief situationisme, kent deelnemersperspectief over en weer. Elk individu leidt een door-en-door verkeersleven, van doorlopend verhoudingen. Wat schaal betreft, hebben M&E uiteraard gelijk dat er geen ontkomen is aan wereldomvattende maatregelen. Zolang het mogelijk blijft in een andere staat aan belastingen te ontsnappen die de ene staat zou moeten heffen, is infrastructuur vooral een nationale kwestie met navenante verkeersbeperkingen. En voorzover het verkeersbereik groeit, raken talloze deelnemers daardoor slechter ipv beter af. Voor argumenten kunnen nee-stemmers al prima terecht in deel I van **Die deutsche Ideologie**. De voorgestelde – extra – verkeersopties ogen nadelig. Daartegen mag propaganda niet helpen. Wat ter bevordering van evenwichtiger verhoudingen praktisch gebeuren moet, lijkt mij zowat tegenovergesteld aan revolutie à la M&E. Het is van elk subject verlicht eigen belang om zijn dynamische situationaliteit inclusief intersubjectiviteit te beseffen. Als het al lukt, kost dat voor elk subject opnieuw tijd ... Of het mij gelukt is, tja, in nogal beperkte mate zou ik zeggen. stellig nòg beperkter gedraag ik me ernaar. De vraag luidt of – iets – meer dan niets ooit genoeg is.

Maar een beter idee hebben M&E ook niet. Zij herkennen de zgn heersende klasse als tegenstander van, ik noem het maar even, universele emancipatie. Die weerstand verdampt als het ware, zo lijken zij te redeneren, als er überhaupt géén sociale klassen meer bestaan:

Dieser ganze Schein [...] hört natürlich von selbst auf, sobald die Herrschaft von Klassen überhaupt aufhört, die Form der gesellschaftlichen Ordnung zu sein [...]. [p. 48]

Kortom, maak een klasseloze samenleving (of vestig een enkele klasse, wat op hetzelfde neerkomt). Dat houdt in één moeite door een stateloze samenleving in, want

der Staat [ist] die Form, in welcher die Individuen einer herrschenden Klasse ihre gemeinsamen Interessen geltend machen [...]. [p. 62]

Daarvoor moet de heersende klasse zich laten verrassen, revolutie dus. Dat resulteert volgens hen in de

Macht der vereinigten Individuen [...]. [p. 70]

Maar ja, als ik er ook iets over mag zeggen, hoe meer mensen een verzameling telt, des te onontkoombaarder zijn vertegenwoordigers voor raadpleging, besluitvorming, enzovoort. Zo komen we alsmaar terug bij af:

Die Gedanken der herrschenden Klasse sind in jeder Epoche die herrschenden Gedanken, d.h. die Klasse, welche die herrschende **materielle** Macht der Gesellschaft ist, ist zugleich ihre herrschende **geistige** Macht. [...] Die herrschenden Gedanken sind weiter Nichts als [...] die eben die eine Klasse zu herrschenden machen, also die Gedanken ihrer Herrschaft. [p. 46]

Sterker nog, verruiming van verkeersschaal bevordert via de praktisch navenant groeiende noodzaak van vertegenwoordiging veeleer het bestaan van een heersende klasse (waarvan de samenstelling met het bereik meeverandert). Hun nadruk op praktijk ten spijt, tonen M&E zich in dit opzicht totaal onpraktisch (wat de geschiedenis inmiddels geleerd heeft, hoewel hardleersheid ... heerst). Infrastructuur voor beschaving omvat tevens voorzieningen voor vertegenwoordiging. M&E beklagen zich over een heersende klasse waarvan de leden zich categorisch niet als vertegenwoordigers van overige deelnemers aan maatschappelijk verkeer gedragen, maar louter als exploitanten. Volgens mij heeft de huidige infrastructuur qua vertegenwoordigingsborging wederom een forse onderhoudsbeurt nodig. Daar is uiteraard het heersende obstakel voor verandering weer. Dat is waarom nee-stemmers volgens mij feitelijk, praktisch vragen. Een uitgebrachte stem is bij uitstek een verzoek tot inschikkelijkheid. Wat mij betreft wringt vooral wat nog geldt als staat, maar voor regeling van het reële verkeer allang niet soeverein meer is (voorzover dat ooit wel zo was). Er lijkt geen sluitende maatregel mogelijk ter verbinding van toenemende vertegenwoordigingsnoodzaak en afnemende ervaring van vertegenwoordigd-zijn.

55.23

Zoals uit [Herpositionering van staat tot Stirneriaanse infrastructuurvereniging](#) blijkt, waardeer ik **Der Einzige und sein Eigentum** uitgesproken positief. Daarentegen nam Karl Marx dat boek van Max Stirner blijkbaar ernstig als verweer tegen – zijn voorstel voor – communisme. Althans, ik kan geen andere reden verzinnen waarom Marx samen met Friedrich Engels zoveel moeite stak in het opstellen van een zéér kritische beschouwing. Deel III van **Die deutsche Ideologie** (in: **Werke von Marx und Engels**, deel 3, Dietz, 1978, herdruk, pp. 101-438) is er zowat exclusief aan gewijd. In tegenstelling tot deel I, vond ik er géén doorkomen aan ... Het lijkt mij aan deel III te wijten, dat er destijds geen uitgever voor **Die deutsche Ideologie** was te porren, en postuum is het complete geschrift gepubliceerd omdat de naam van Marx op het manuscript stond.

Als spotschrift mis ik humor. Marx en Engels zien in Stirners werk vooral slakken,

héél véél slakken, en leggen op elke slak héél véél zout. Dat gebeurt vaak stellig terecht, maar hoe dan ook gaat door verbeterd verzet hun eigen boodschap juist praktisch verloren. En waarom spelen zij zo grimmig op de man, zoals het tegenwoordig heet?

In aanzienlijk korter bestek hadden Marx en Engels m.i. beter een interpretatie kunnen bieden, die hun eigen (!) werk toont als noodzakelijke verbetering, enzovoort. Haha, klopt, dat is mijn insteek. Nee, nog altijd haalt dat niets uit (tja, wat zich inderdaad eveneens materialistisch/pragmatisch laat verklaren :-).

Interessant vind ik van deel III de weinige passages die Marx en Engels zonder overheersende last van kritiek op Stirner wijden aan hun eigen principiële opvattingen. Doorbladerend sprak mij extra aan, ingegeven – over subjectief situationisme gesproken – door vooringenomenheid met ... subjectief situationisme,

Eben dadurch, daß z.B. das Denken Denken dieses bestimmten Individuums ist, bleibt es **sein**, durch seine Individualität und die Verhältnisse, in denen es lebt, bestimmtes Denken; [...] es ist von vornherein sein eignes, eigentümlich bestimmtes Denken[...]. [p. 246]

Volgens Marx en Engels maakt o.a. Stirner een 'fout' met de redenering dat

das denkende Individuum [...] erst nötig [hat], vermittelt einer langwierigen Reflexion über das Denken als solches sein denken für sein eignes Denken, sein Eigentum zu erklären [...]. [p. 246]

Mij lijkt het een hoop drukte om vrijwel niets. Marx en Engels hadden eenvoudig kunnen verklaren dat Stirner in dat opzicht – hoewel zij zich liever anders uitdrukken – terecht over eigendom schrijft, maar zij andere veronderstellingen voorstellen, te weten ... Want denken

ist immer von vornherein ein nach **Bedürfnis** verschwindendes und sich reproduzierendes Moment im Gesamtleben des Individuums[...]. [p. 246] [D]ie Individuen [sind] unter sich verschieden [und] jedes Individuum ist [...] wieder in sich selbst verschieden. [p. 268]

Maar iets anders beweert Stirner toch niet? Ik ben het er in elk geval mee eens. Nu is het nog steeds de opgave om die aanname geldig aanvaard te krijgen voor informatie(verkeers)kunde. Dat lukt nooit met onderling geruzie over ondergeschikte punten, als ze dat al zijn.

55.24

Nee, er zit helaas geen beweging in, althans geen gunstige. Er is daar een – hele grote – interne automatiseringsafdeling. Die is zo opgezet, dat ze extern bedrijfje spelen (waardoor aldaar extern ingehuurde medewerkers – inderdaad, het merendeel – uiteraard als een kat op het spek geboden zijn). Tja, op zo'n afgeschermd 'markt' blijft er niets bedrijfsmatigs van over. Het doen van 'iets' wordt opgevat als het stellen van regels vóór 'iets,' het scheppen van voorwaarden vóór 'iets' ... waardoor feitelijk niets gebeurt. Want als je niet eens begrijpt wat 'iets' omvat, moeten regels, voorwaarden enz. voor enig (schijn)gevoel van zekerheid op 'alles' berekend zijn. Oh, gaat het met absolute voorrang om alsmaar méér factureerbare uren? Als Information Dynamics een betaalde opdracht zou hebben om aan die eindeloze onzin mee te doen, zou ik dergelijk werk weigeren. Nu is het wachten, wachten ...

55.25

Wat “verwijdering” betreft, die houdt volgens mij verband met de toets van programmatuur. Hij was lid van de raad van commissarissen van een bedrijf – ik weet zo gauw de naam niet – dat een programmatuurpakket voor schoolbeheer e.d. had ontwikkeld en leverde. Op zijn voorspraak verkreeg Information Dynamics een opdracht en heeft in de persoon van Martijn Houtman dat pakket geschouwd. Houtman wees een fundamentele tekortkoming aan in de berekening van rapportcijfers (en gaf een oplossing ervoor). Wat ik me herinner is dat niemand de indruk gaf die boodschap serieus te nemen terwijl er toch maatschappelijk belang in het geding was. Ook hij leek het jouw zaak niet – meer? – te vinden. Vervolgens kostte het veel moeite om voor dat audit-werk betaald te krijgen. Zonder zijn hulp, hij leek immers niet langer met ons werk geassocieerd te willen zijn, is dat gelukt, zij het slechts gedeeltelijk. De dag erna bleek het bedrijf failliet. Zeg het maar ... De programmatuurfout heb ik gelet op het maatschappelijk belang tevens buiten het bedrijf gemeld; meer kon ik op verantwoorde manier niet doen. In elk geval dacht ik toen (en denk ik nog steeds): laat verder maar zitten, ik heb wel iets beters te doen.

55.26

In het testrapport staan opmerkingen over, zeg maar, bedieningsgemak, gebruikskwaliteit. Allemaal prima, maar de huidige programmatuur mikt niet op gebruik door willekeurige (eind)gebruikers. Zo’n gereedschap willen we er uiteraard graag van maken, héél graag zelfs, maar wie gaat dat betalen? :-) Dat neemt uiteraard niet weg, dat allerlei opmerkingen c.q. punten ook binnen het tot dusver opzettelijk experimentele kader van de – programmatuur voor de – informatieronde zinnig zijn en daarop krijg je dus zsm opbouwende reactie.

55.27

Zeker voor programmatuur die voor tijdelijk gebruik bestempeld is – of dat daar met de informatieronde zo uitpakt, zien we dan wel weer :-) – vind ik vrijwel het enige relevante toetsonderwerp dat er géén risico van mag uitgaan voor de adequate werking van overige ‘informatievoorziening.’ Hoera, dergelijk risico is **niet** vastgesteld (en iets anders had ik ook niet verwacht).

Tja, dan kan je het vervolgens gaan hebben over zoiets als beheergemak. Hoeveel doet dat er eigenlijk toe, wanneer het gebruik en bijgevolg beheer tijdelijk is? Maar waarom zouden we ons druk maken? De opgebrachte beheerpunten kunnen – gauw – worden verholpen.

Wat gebruikspunten betreft ben ik het (ook) graag met jouw opstelling eens ...

55.28

Nee, die stichting kende ik niet. Wat vinden ze daar van het [iDNA Manifest](#) (of heb je ze er niet op gewezen)?

55.29

Zoals je weet, bevat [Metapatroon, handboek stelselmatig informatieverkeer](#) zowel nederlands- als engelstalige citaten en door naar brondocumenten in de ene of de andere taal. Het plan voor een beperkte editie met uitsluitend engelstalige citaten enz. heb ik sinds jaren. Onlangs maakte ik er werk van, eindelijk: [Metapattern, handbook of societal information exchange](#). Wat inhoud betreft, is het dus niets nieuws, maar minder dan de editie die je allang kent. Zo kan ik echter voortaan in engelstalige teksten een verwijzing opnemen naar een bron die eveneens compleet

in die taal gesteld is. Op de resp. hoofdpagina's kan je van de uitgebreide naar de beperkte editie schakelen, en uiteraard òmgekeerd.

55.30

Tijdens het lezen van **Psychology in Human Context** (The University of Chicago Press, 1999) door Sigmund Koch (1917-1996) moest ik wederom denken aan o.a. enkele stellingen van Irving Janis (1918-1990) over – met een engels woord, tevens titel van een boek door Janis – groupthink. Zo kan het uiten van een dissidente opvatting, aldus Janis, prompt in haar tegendeel verkeren. In hun waan van redelijke beoordeling van principieel aangezette kritiek – maar ja, voor wat zij als redelijk laten gelden, nemen zij hun eigen opvatting als maatstaf enzovoort; zo ontgaat ze het principiële karakter ervan – raken aanhangers zelfs sterker overtuigd van de toch al overheersende opvatting. Wat telt, is dat zij daardoor aan de macht blijven c.q. hun machtspositie versterken. Klopt, daarom is een paradigmawissel zo moeilijk. Wat is wijsheid resp. verantwoord? Moet een dissident, in en door besef dat zijn (lees uiteraard ook: haar) afwijkende opvatting averechts kàn uitpakken, zichzelf op voorhand tot zwijgen veroordelen? Of beantwoordt hij aan de behoefte aan een afwijkende opvatting van een enkeling om de meerderheid, door de schijn van serieuze aandacht, aan bevestiging van hùn opvatting te helpen? Maar ja, wie op die manier als het ware meedoet, is natuurlijk géén dissident meer, integendeel. Genoemd boek door Koch is een bundel. Hij bestempelt de inhoud als “essays in dissidence and reconstruction.” Nu is ook kritiek betrekkelijk. Neem optellen. Nogal simplistisch toegelicht is het idee om met niets te beginnen om vervolgens steeds een éénheid toe te voegen. Op die manier is vijf de uitkomst van twee plus drie. Met andere woorden, dat antwoord is goed. Elk ànder antwoord – wanneer de vraag luidt: hoeveel is twee plus drie? – is fout, let wel, uitgaande van de geschetste opvatting over optellen.

Het is met kritiek dus niet genoeg om de principes òngeldig te verklaren die ‘achter’ de ene opvatting verondersteld zijn. Elke kritiek is eveneens op principes (lees ook: veronderstellingen e.d.) gebaseerd. Welke zijn dàt?

In die zin vind ik de bundel van Koch ònevenwichtig. Hij lijkt kritiek en opbouw onderling gescheiden te beschouwen. Nadrukkelijk beweert hij dat achtereenvolgende paradigmata voor psychologie fout zijn. Over wat volgens hem wèl goed is, laat hij zich echter minder stellig uit. Dat maakt het moeilijk om hem, zeg maar, gelijk te geven. Wat mij betreft gaat in presentatie de – nieuwe – opbouw vóór de kritiek – op oude opbouw – uit.

Verspreid in de bundel herken ik allerlei ingrediënten voor “reconstruction.” Dat lukt me, omdat ik meen zo’n herziening van referentiekader reeds ‘redelijk’ uitgewerkt te hebben. Zo stelt Koch dat psychologie onmogelijk met één omvattende, absoluut geldige theorie bediend kan zijn. Mee eens. Dat schreeuwt dus om metatheorie. En die metatheorie moet dan juist die reële variëteit erkennen, faciliteren, noem maar op. Met “ontology-revealing” (p. 187) suggereert Koch een passend etiket voor zo’n metatheorie. Dat is trouwens maar weer betrekkelijk. Wie – zoals ik bepleit – aanneemt dat object van gedrag ... gedrag is, maar principieel gedifferentieerd volgens subject en situatie (inclusief tijd), subjectief situationisme, dus, kwalificeert logisch atomisme als “ontology-distorting.”

En de taalopvatting van Koch is m.i. lang niet kritisch, herstel, opbouwend genoeg. Meer in het algemeen handhaaft hij nodeloze onderscheidingen. Is wetenschap qua gedrag werkelijk ànders dan ..., tja, dan wàt? En wat blijft er als aparte psychologie

over? Zo maakt Koch ook een punt van definitie. Maar volgens mij is ook definitie subjectief-situationeel. Taal heet dan gedrag dat mikt op opvatting àls taal, zeg ook maar een teken. En daarbij geldt èlk teken als verzoek tot inschikkelijkheid. Met het ene gedrag mikt de verzoeker op ànder gedrag. Dat varieert van – verder – gedrag door hemzèlf of door een ànder subject. Voor dergelijke dynamiek met zgn semiotische momenten volgens teken, interpretatie en gedrag heb ik een schema op hoofdlijnen geschetst, de semiotische enneade.

Ik was voorzien van zulke semiotische opbouw, toen ik Kochs **Psychology in Human Context** las. Daardoor herkende ik, hoe hij door overdreven kritiek in één moeite door bruikbare, zo niet onmisbare, ingrediënten voor opbouw(resultaat) afwijst. Een geval van kind met badwater. Zo lijkt het erop, dat zijn veroordeling van versies van behaviorisme – dat kennelijk ook een nederlands woord is – tot gevolg heeft dat hij gedrag niet als samenstellend element van paradigma oid overweegt, althans niet betrapt wil zijn op vermelding ervan. Dat vind ik dan weer onzin. Er is een aanpassing van het begrip nodig, precies, overeenkomstig het pluralisme dat Koch terecht benadrukt. Als opbouwer gaat het dan om factoren ter borging van bedoelde meervoudigheid. Dat is mijn insteek; gedrag varieert zowel per subject als per situatie die het subject in kwestie ervaart. Voilà, metatheorie. Die metatheorie op semiotische leest maakt overigens evenmin op voorhand onderscheid naar menselijke gedragingen.

Mijn vooringenomenheid bestaat eruit, dat ik naar lessen speur voor informatiekundig ontwerpers. Ik citeer:

[I]t is incumbent [...] that they have extraordinary capacities for discriminating upon the inner and outer world, and for the precise and subtle mapping of language tot heir discriminations.[p. 27]

Als modelleermethode/-taal kan Metapatroon daarbij helpen. De ontwerper zèlf moet uiteraard begrijpen wat hij beoogt. Pas vanuit zoiets als het vòlle perspectief van subjectief situationisme laten tot dusver overheersende methoden/talen voor conceptueel modelleren zich duiden als

a position that was never **seriously** tenable, never consistent, based on thin and shifting rationales, and adopted more to serve needs for comfort and security than a passion for knowledge.[p. 71]

Hierbij merk ik op, dat het comfort van de één vaak ten koste gaat van dat van vele ànderen. Wat voor de verantwoorde ontwerper moet tellen, is bevordering van evenwichtige verhoudingen in/door maatschappelijk (informatie)verkeer. Kenmerkend voor het uitsluitend najagen van het enge belang van steeds de opdrachtgever in kwestie is

the unfruitfulness of the position, the restrictive effects of problematic curiosity, its scholastic character, perhaps most of all, its basic ludicrousness.[p. 72]

Maar waartégen steekt een opvatting àf als belachelijk? Zolang dat duidelijk is noch voordelig lijkt, maakt een dienovereenkomstig verzoek tot inschikkelijkheid 'natuurlijk' geen kans.

De semiotische enneade illustreert o.a.

the absurdity in principle of any notion of **full formalization** [by] underlining the gap between any linguistic "system of assertions and the un verbalized processes upon which its interpretation and application (not to mention its formulation) are contingent [...].[p. 73]

[N]ow we know enough [...] about the inexhaustible complexity of a human subject matter to conclude that any paradigm bearing on human reality must be perspectival, sensibility-dependent (relative to the inquirer), and further, that even paradigms bearing on the same human or organismic domain will rarely turn out to be commensurable, fusible, or in some sense, integratable.[p. 112]

Volgens Metapatroon is een model goedverbijzonderd indien gedragingen van hetzelfde subject als zijnde onderling disjunct gemodelleerd zijn. Gefaciliteerd door gangbare modelleertalen, ontologisch doorgaans impliciet stoelend op logisch atomisme, is het zo dat de overheersende ontwerppraktijk

exhibits a syndrome that may be called “ameaningful thinking” (the prefix has the same force as the **a-** in words like **amoral**) [...] as the type of method-dominated cognition that transfers the responsibility of the agent of inquiry to one or another set of sacrosanct stratagems or heuristic rule-systems: an escape from the uncertainties and challenges of ardent problematic effort via the cozy presupposition that the rules somehow contain the answers.[pp. 121-122]

Nota bene, Koch doet zijn beklag over psychologen. Dit citaat is helaas zo mogelijk nòg toepasselijker op de praktijk tot dusver van informatiemodellering. Tja,

[a]ny field of inquiry which has enforced misphrasings and even denials of subject matter for [many] years will have so corrupted most concepts in the public domain, the thought-schemas of those who teach the young, and thus the sensibilities of the young that the past can somehow survive every proclamation of its demise. [...] In consequence, “solutions” may remain as trivial or beside the point as formerly.[p. 137]

Zoals Koch aangeeft voor psychologie, is een belemmering voor informatiekundige ontwerpleer, informatieverkeerskunde e.d. dat

its institutionalization preceded its content and its methods preceded its problems.[p. 243]

Zo nam informatiekunde grondslagen over van informatica, waarvoor eerder grondslagen waren ontleend aan formele logica (dat op haar beurt ..., en zo door naar logisch atomisme). Maar informatieverkeerskunde is vooral sociale psychologie, nou ja, op z'n subjectief-situationistisch dan. Daarvoor werkt formele logica averechts, zeker als paradigma. Intussen geldt helaas ook voor informatiekunde wat Koch over psychologie à la behaviorisme e.d. stelt, te weten dat die discipline

is indeed that area which has succumbed more fulsomely to ameaning than any other in the scholarly community.[p. 265]

En in de praktijk is het niet anders ... Via informatiekunde doe ik mijn best voor opbouw met bijdragen aan

setting right the deficiencies in man's conception of his own knowledge[, i.e.,] the understanding of man in all contexts of his functioning [...]. [pp. 265-266 T]he phenomena at issue are ubiquitous to human experience and implicated in all action.[p. 269]

Wie Metapatroon beheerst, herkent dat hij met – visuele – modellering à la subjectief situationisme uit is op ordening van

any problem, any issue [...], into its maximum number of **meaningful** units, and then somehow spread them out into a spatial manifold, and [to] proceed simultaneously to pursue, via [his] entire repertoire of experience, the requirements of each unit and of various tentatively entertained alternative patterns of them.[p. 356]

Als leidraad geldt dat elke “unit” gedrag betreft. Dat is gedrag dóór een object resp. subject in (lees ook: ter wijzing van) een situatie. In het geval van een subject gaat het om zijn ervaring van een situatie. Als “inadequacies of design” tellen

the absence of needed controls, unwarranted generalizations; indeed, every context in which the investigator, through insufficient perspicuity or sloth, ha[s] not done justice tot he inherent meanings of the problem.[p. 357]

Volgens Koch is

[l]anguage [...] a linear thing and no language could conceivably absorb the layered and differentiated complexity of such a mode of mental processing [...].[p. 357]

Met Metapatroon als modelleertaal komen we m.i. toch alweer verder. Herhaling (lees ook: recursie) van gedragsverbijzondering volgens object-in-situatie levert een gelaagd model op. De gedragsvariëteit van hetzelfde object bestaat uit verschillende verbijzonderingen volgens evenzovele situaties. Dat helpt

to know and specify reality in a **differentiated** way[, i.e.,] to strive towards functional relationships, the elements of which [a]re sufficiently determinate and congruent with the structure of the subject matter to permit generalizations that [a]re at once particulate and illuminating.[p. 358]

Koch vindt

psychology [...] the discipline which seeks empirical insight into all human experience and action, [and that is why] it must permanently remain the most conceptually heterogeneous, and systematically the least unitary, of the sciences.[p. 364]

Strikt aparte disciplines zijn dus onzin. In elk geval geldt Kochs bewering óók voor informatie(verkeers)kunde. Hoe dan ook, wat telt als systematisch? Ik stelde reeds met zoveel woorden dat theoretische pluriformiteit valt te borgen door metatheoretische uniformiteit (of metametatheoretisch, enzovoort, netzolang als nodig is om concrete variëteit algemener met een stelsel van variabelen uit te drukken). Op het – oorspronkelijke – theoretische vlak klinkt het paradoxaal om variëteit te – proberen te – formaliseren. Met de sprong naar metatheorie is het logisch, maar daar zoiets als stelsellogisch.

55.31

Of jij er ditmaal iets mee te maken hebt, weet ik niet. Het oorspronkelijke contact met een medewerker van het ministerie van Infrastructuur & Milieu kwam destijds wèl dankzij jouw initiatief tot stand. Zojuist ontving ik zijn bericht met het verzoek om voor DSO (Digitaal Stelsel Omgevingswet) nogeens over “contextueel informatiemodelleren” te praten. Op die uitnodiging ben ik uiteraard zeer graag ingegaan. Wie weet ... Ik houd je ook verder op de hoogte.

55.32

Ja, op die mededeling van jou kon ik wachten, oud huis, nieuw huis, gefeliciteerd! Zo zie je maar weer dat je razendsnel resultaten bereikt als je niet gehinderd wordt door zgn collega's, leidinggevenden e.d.

55.33

Zeker op korte termijn komt er niets zakelijks uit. Ik begreep uit zijn woorden dat hij iemand in betaalde opdracht – min of meer – heeft laten onderzoeken of informatiemodellering van/voor het zgn digitale stelsel in kwestie kan lukken met een gangbare methode/taal. Als dat zo is, van zo'n opdracht bedoel ik, waarom heeft hij

dat destijds aan jou en/of mij niet laten weten? Over de uitkomst deed hij zo mogelijk nog vager, maar die zou luiden: nee. Hijzelf heeft aldus de opvatting bevestigd gekregen, zegt hij, dat – hij verwoordt het overigens anders – betekenissenvariëteit reëel is en daarom een dáárvoor passende modelleertaal moet worden gebruikt. Dat is dan Metapatroon. Maar ja, zo legt hij de vraag voor, hoe overtuig je verantwoordelijke functionarissen?

Waarop etikettering als stelsel allang neerkomt in overheidskring, is dat er een onontwarbare kluwen voor zgn governance wordt geknoopt, zodat – opdat? – feitelijk niemand verantwoordelijkheid draagt resp. aansprakelijk is. Waar moet hij daadwerkelijk zijn? Dat is overal en nergens, zo blijkt uit een nota bene formeel besturingsschema. Ja, uiteindelijk is de minister verantwoordelijk, precies, stelselverantwoordelijk heet dat sinds enkele jaren voor dergelijke programma's. Juist de minister, zoals ieder kind er geen enkele moeite mee heeft, begrijpt binnen de kortste keren heus wel dat eenzelfde woord al naar gelang van wisselende context verschillende betekenissen verkrijgt. Het probleem is dat z/hij zich echter niet kan voorstellen, dat ict-leveranciers géén benul van zulke variëteit hebben (resultierend in een eindeloze serie, zoals jij ze noemt, puntoplossingen; allemaal onvoorstelbaar duur en waardoor stelselmatigheid alsmaar verder buiten bereik raakt). Als je pech hebt, neemt de minister je nog eventjes zó serieus dat z/hij navraag doet. Daarvoor wendt z/hij zich tot wie z/hij deskundig acht. Rara, wat krijgt z/hij door gevestigde adviseurs, hofleveranciers, bevriende wetenschappers enz. geantwoord? Die laten zich niet betrappen op wanprestatie. Door hun geblufte, valse verzekeringen – maar weet de minister veel? – blijft z/hij prompt misleid en voelt zich door – gespeelde – stelligheid van dergelijk antwoord op navraag voor gek gezet. Oeps, wier/wiens schuld is dàt? Kortom, een aparte medewerker op een plek ergens diep in een ministerie steekt zo gauw haar/zijn nek niet uit.

Enfin, in verschillende opzichten vond ik het een interessant gesprek met de ene medewerker die er vanuit het ministerie kennelijk in z'n eentje maar wat van moet zien te maken. Zo ben ik daar met allerlei vragen weer vertrokken. Het is natuurlijk ook helemaal niet redelijk om antwoorden te verwachten van iemand die zelf met vooral vragen zit. Omdat hij dat volgens mij niet of nauwelijks beseft, doe ik allereerst mijn best om beleefd te blijven. Tja, maar hij 'zit' in elk geval. Wie weet is het over anderhalf jaar goed voor nogeens een gesprek ...

Hij meent stelselmatigheid behoorlijk geborgd te hebben met een architectuur. Ik herken het er niet in, integendeel. Uiteraard is er wel iets van te maken, en als dat architectuur moet heten, vooruit. Maar wie geeft de gelegenheid voor een realistische proef? Hijzelf beschikt daarvoor over bevoegdheid voor een besluit noch over financiële middelen. En hij heeft eigenlijk geen idee waar hij daarvoor moet aankloppen enz. (Ik ken enkele van de mensen die op – veel – hogere posities in het ministerie zitten en expliciet in het besturingsschema vermeld staan; helaas moet ik toegeven dat er voor noodzakelijke vernieuwing niets van hen valt te verwachten.) Intussen hebben Martijn Houtman en ik hem wèl een veel beter idee gegeven van waardoor/-mee een eventuele proef pas representatief stelselmatig uitpakt, en dat Information Dynamics daarvoor tot en met het benodigde programmatuurplatform operationeel beschikbaar heeft. Wat met dit gesprek m.i. haalbaar was, hebben we bereikt. :-(

55.34

Uiteraard geef ik spoedig (!) nader vervolg op dat gesprek. Een andere manier dan

met een eerstvolgend emailbericht aan zijn adres zou ik niet weten. Over een opbouwende boodschap ben ik meteen toen ik het gebouw verliet gaan nadenken ... Ik ben er echter nog niet uit, hoe zijn – inderdaad, merkwaardige – verhaal daarvoor optimaal valt te rijmen.

55.35

Wie handelt met kaarten dicht tegen de borst, probeert aldus vaak zijn (lees ook: haar) totale gebrek aan kaarten te verhullen. De nodige troefkaart zit er al helemaal niet tussen.

Ook dat gedrag komt neer, natuurlijk, op een verzoek tot inschikkelijkheid. Blijkbaar verwacht iemand dat je zo'n kaart vrijwillig inlevert (van jouw kant graag, zelfs, en je dus tevens dankbaar toont voor de gunst om een bijdrage te mogen leveren).

Maar van wie zo geheimzinnig handelt, verwacht ik op mijn beurt niet dat hij de troefkaart ter bevordering van evenwichtige(r) verhoudingen gebruikt. Als het aan mij ligt, krijgt hij 'm juist niet.

Diefstal van Metapatroon, zoals destijds gepleegd door consortium Essence, kan ik helaas niet verhinderen. Wat Essence via plagiaat – en subsidiefraude – ondernam, ging inderdaad faliekant mis (en dat blijft nadelig dóórwerken). Dat was echter nog veel en veel èrger geweest, wanneer ik me daaraan medeplichtig gemaakt had. Zie **Zwartboek consortium E.**, deel 1: [Hoofd op hol](#) (september 2010 - april 2013) en deel 2: [Met klachten over integriteit enzovoort moet je blijkbaar geen haast hebben](#) (vanaf april 2013).

55.36

Graag kom ik terug op ons gesprek van afgelopen donderdag. Ik beluisterde dat jij voor DSO zo mogelijk nòg overtuigder geraakt bent van reële betekenissenvariëteit op stelselschaal, en daarom van de noodzaak om informatie dienovereenkomstig verbijzonderd – en onderhoudbaar – te modelleren. Dan kom je als modelleermethode/-taal inderdaad onherroepelijk op Metapatroon uit.

Omdat een stelselmatige verandering aan de orde is, moeten allerlei – andere – betrokkenen eveneens die overtuiging krijgen. Terecht vraag jij dáárvoor aandacht als eerstvolgende activiteit.

O.a. dit thema staat, helaas, mag je wel zeggen, :-) op de voortdurende agenda voor correspondentie en overleg tussen Jan van Til en mij. Ik hoop dat je er geen bezwaar tegen hebt, dat ik hem afschrift van dit bericht stuur (met het verzoek om zijn vertrouwelijkheid).

Die opgave van communicatie enz. is èxtra lastig. Beheerste omgang met – ook nogeens dynamiek van – betekenissenvariëteit vergt immers een paradigmawissel. De meeste mensen beseffen niet eens dat zij volgens een bepaald paradigma – nader – denken en bijgevolg handelen, laat staan dat zij ooit een ànder paradigma overwegen. Tòch moeten we er doorheen, lukt het zònder wissel nooit ...

In de opzet van [Metapatroon, handboek stelselmatig informatieverkeer](#) is ook en vooral met de noodzaak van voorlichting over zùlke aspecten van verandering rekening gehouden. Mijn verzoek luidt, dat je dat handboek 'opent.' Eén van de getoonde rubrieken heet 'informatieverkeerskunde.' Als je het desbetreffende rechthoekje aanklikt, verschijnen deelrubrieken. Klik daar op 'paradigmawissel.' Je ziet citaten verschijnen die ik ontleende – en nog steeds ontleen – aan relevante opstellen e.d. Vergeet ajb voorlopig die brondocumenten. Bekijk allereerst eens rustig de getoonde citaten. Je ziet geheid je zorg bevestigd over de

moeilijkheidsgraad van de veranderopgave. Maar als het goed is, herken je eveneens dat zònder paradigmawissel mislukking, verspilling enz. zelfs eenvoudig voorspelbaar zijn. Klopt, een professionele houding is nodig om het anders te durven en daadwerkelijk te doen. Het is niet de vraag of je naar overtuiging omtrent reële variëteit moet handelen, maar altijd slechts hoé je dat met optimale kans van slagen doet.

Zoals gezegd, om mensen aan een paradigmawissel te helpen is nu eenmaal moeilijk. Wat mij betreft kan een metafoor iemand een denkzetje geven. Daarom biedt het handboek tevens een verzameling van mijn probeersels; zie daarvoor rubriek 'informatieverkeerskunde' en vervolgens deelrubriek 'metaforen.' Neem opnieuw rustig de tijd voor de getoonde citaten. Hopelijk zit er wat tussen dat jou aanspreekt resp. waarvan je meent dat je er andere betrokkenen mee kunt aanspreken.

Oh ja, (enkele) citaten over wat ik onder professionele verantwoordelijkheid versta, vind je opgenomen in deelrubriek 'ethicus' van rubriek 'ontwerper.'

Het is natuurlijk onbegonnen werk om iedereen te overtuigen. Dat hoeft gelukkig ook niet, althans niet vóóordat je überhaupt verder kunt. Volgens de innovatietheorie van E.M. Rogers heb je vooralsnog genoeg aan een zgn kampioen (en heeft z/hij op haar/zijn beurt genoeg aan jou). Het opwekken van een kampioen is eveneens moeilijk, maar soms zit 't ineens mee ... Zoals ik met die citaten probeer te verduidelijken, zoek het daarbij niet eens zozeer in overtuiging, maar veeleer in vertrouwen. Daaruit volgt dat de kampioen iemand is die jou al kent en vertrouwt (en, reuze platvloers, maar het is niet anders, haar/zijn belang herkent in wat, als het lukt, vooral als haar/zijn succes gaat gelden). Daar kan je dan terecht voor financiering van opleiding van een – klein – groepje medeveranderaars en voor een serieuze proef. Voor wat dat eventueel inhoudt, verwijs ik graag naar wat ik je ruim anderhalf jaar geleden in enkele emailberichten schreef resp. naar wat we afgelopen donderdag onder die noemer – verder – bespraken.

Een andere reden om Jan van Til afschrift te sturen is concreter. Voorafgaand aan ons laatste gesprek stelde jij mij een overzicht beschikbaar met analyse van "semantische knelpunten" van enkele omgevingsbegrippen. Die analyse komt niet aan verhoudingen tussen betekenissen toe, dat kan principieel ook niet, omdat elke betekenis daar nog absoluut geldig opgevat is (en daardoor slechts l0s kan blijven staan). Verder dan een opsomming en het onbeantwoord laten van de vraag naar samenhang kom je op die manier nooit. Wat mij betreft ontstaat eenduidige betekenissenordering inclusief samenhang pas door relativering (lees ook: verbijzondering). Dat is precies wat Jan en ik op basis van Metapatroon voorstellen voor middelenbeheer; voor ontwikkeling van een – strategische – modellenreeks, zie ons opstel **Stelselmatige impuls tot energieverkeer**, [deel 2: middelenbeheer in verandering](#). Ik beweer niet dat die modellen ongewijzigd opgaan voor jouw stelselmatige opgave, maar stellig geldt een vergelijkbare inrichting.

Ik hoop dat je het bovenstaande opnieuw als opbouwende bijdrage beschouwt. Graag verneem ik je reactie en, als je zover bent, voorstel voor zakelijk vervolg.

55.37

Ik heb je opzettelijk weggelaten uit de adressering zoals die medewerker ziet. Want ik heb zo het gevoel dat hij juist met jou verder zou willen praten. Of is het, moeten praten? Voor een echte proef is dat natuurlijk zo. Dat moet hij dan maar duidelijk maken, waarmee Information Dynamics m.i. een betere gelegenheid krijgt voor een

zakelijke overeenkomst. En anders is hij domweg minder geïnteresseerd in een daadwerkelijke proef dan hij deed voorkomen (en vermijden we om al te veel nodeloze moeite te besteden).

55.38

In afwachting van je nader bericht ... ontdekte ik dat de website van Forum Standaardisatie is veranderd. Je merkt dat ik een aanduiding als vernieuwd vermijd, laat staan dat ik de website verbeterd acht.

Ik zie nog steeds geen spoor van infrastructurele – zelfs maar – aanzet met bijbehorende stelselmatigheid, integendeel. De hamvraag staat er wel degelijk, te weten “Waarom open standaarden”? Als antwoord is daar gegeven, dat “[h]et gebruik van open standaarden [...] deze communicatie [verbetert] omdat de ICT-systemen elkaar begrijpen.” Ik zou opdat ipv “omdat” schrijven. Die grammaticale correctie verduidelijkt, dat er onzin staat. Ik laat maar even in het midden dat het begrip “begrijpen” in verband met gekoppelde technologie principieel anders is dan in het geval van menselijke actoren. Vooruit, als “begrijpen” cruciaal is, begrijp ik er niets van dat semantiek als thema verdwenen is. Dat moet juist het hoofdthema zijn. Mocht het dat volgens FS onverhoopt niet zo zijn, dan is die toelichtende zin kennelijk géén antwoord op de vraag. Maar wát vindt FS in dat geval wèl een passend antwoord? Ik houd het erop, dat FS intussen een heuse instelling is met navenant gegroeid onbenul van maatschappelijke opgaven.

De averechtse bijziendheid blijkt tevens o.a. uit het aanwijzend voornaamwoord “deze” vóór het zelfstandig naamwoord “communicatie.” Bedoeld is, afgaande op de zin die er op de website aan voorafgaat, “[i]nteroperabiliteit [in de zin van] het kunnen uitwisselen van digitale gegevens tussen overheden onderling en tussen de overheid, bedrijven en burgers.” De oriëntatie is dus onverminderd overheidscentrisch. Daardoor is feitelijk géén sprake van infrastructuur, en werkt verplichting tot gebruik van wat aldus ten onrechte standaarden voor interoperabiliteit heten averechts.

Als je wilt bevorderen dat FS onderdeel van oplossing ipv probleem is, kom je niet onder een paradigmawissel uit: infrastructurele voorzieningen voor informatieverkeer, dwz op complete maatschappelijke schaal. Ik heb je dat beeld herhaaldelijk proberen te schetsen resp. heb je daarvoor naar relevante literatuur verwezen. Als dat al effect had, pakt dat gelet op de gewijzigde FS-website zelfs verkeerd uit. Kan er ik daarom maar beter mee ophouden?

Ik waag nog een poging. Op de pas-toe-of-leg-uit lijst van FS zijn wel degelijk ‘standaarden’ – de aanhalingstekens plaats ik inderdaad opzettelijk – met semantische strekking opgenomen. Daarvan mikken de meeste op – overheidsbemoeienis met – een maatschappelijke sector zoals traditioneel overgeleverd, zoals Aquo, BWB, E-Portfolio, ECLI, EML, Geo, IFC, JDCR, LOM, SETU, SIKB, SMeF, Stosag, VISI, WDO en XBRL. Als je de opzet van zulke ‘standaarden’ analyseert, zijn al dan niet expliciet steeds twee onderdelen herkenbaar. In de eerste plaats wordt structurering van informatie vóórgeschreven, (pas) ten tweede concrete informatie(waarden) volgens zulke structurering. Tja, omdat de respectievelijke structuurvoorschriften her en der van elkaar afwijken, gaat het dáár met het idee van een standaard – als uniforme regel – al grondig mis. Maar goed, waarom zouden we ons druk maken om onderlinge afwijkingen wanneer de informatie(waarden) nooit samenhangend moeten verschijnen? Er zijn echter wel degelijk, zeg maar even, objecten waarvan, zeg ook maar even, verschillende

verschijningsvormen onderwerp van zulke verschillende standaarden zijn. Zo betreft Aquo werken van bouwnijverheid, en o.a. IFC óók. Je kunt eenvoudig talloze voorbeelden bedenken van objecten e.d. die genoemde 'standaarden' op allerlei manieren overstijgen. Ook voor samenhang hoeven de respectievelijke structuurvoorschriften niet aan elkaar gelijk te zijn. Het is voldoende, indien omzetting zònder verlies van informatie(waarden) mogelijk is. Maar ja, op reële stelselschaal is het praktisch ònmogelijk om zulke structuurafstemming steeds paarsgewijs apàrt te regelen. Maar wacht eens even? Op de FS-lijst staan eveneens 'standaarden' die vrijwel beperkt zijn tot structuurvoorschrift, zoals OAI-PMH en SKOS. Nee, óók mis, want zij faciliteren evenmin reële betekenissenvariëteit op stelselschaal.

Je voelt 'm natuurlijk al aankomen. Een stelselmatig structuurvoorschrift dat nodig en voldoende open is voor betekenissenvariëteit biedt Metapatroon. Opzettelijk abstraheert Metapatroon optimaal van informatie(waarden). Let wel, daardoor kunnen de feitelijk sectorale 'standaarden' gerust sectoraal blijven; er komt 'slechts' ter verbinding iets bij (waarvoor ik alweer jaren geleden de term informatieronde oppeerde). Enfin, vanwege semantische borging van stelselbereik heb ik Metapatroon daarom ook als standaard aangemeld. Oeps, zelfs het argument waarmee Metapatroon als standaard is afgewezen, past FS niet consequent toe. Het luidde dat voor de FS-lijst géén modelleermethoden in aanmerking komen. Blijkbaar 'begrijpt' FS niet wat het doet, want àlle 'standaarden' die ik hierboven – nota bene, afkomstig van de pas-toe-of-leg-uit lijst – vermeldde, omvatten alleréérst een modelleermethode (maar steeds met beperkt bereik, zodat ze ten onrechte op een lijst met stelselpretentie staan).

Ik vestig mijn hoop erop dat jij beter weet. En met zoveel opbouwend advies als ik je hierbij wederom weliswaar ongevraagd verschaf, maar dat me zonder financiële inkomsten steeds behoorlijk wat tijd 'kost,' mag jij opnieuw betalen voor wat we tijdens ons a.s. gesprek drinken. Ik sla mijn beurt over, totdat ik wat verdien aan mijn advieswerk. :-)

Graag tot spoedig ziens.

55.39

Wat een treurige balans na alweer pakweg tien jaren Bureau Forum Standaardisatie. Als bureau zitten ze daar nu naar verluidt met negen (!) medewerkers. Er is een lijstje met zevenendertig 'standaarden' dat, overdrachtelijk gesproken, als los zand de werking van een stelselmatige motor ernstig verstoort. Eerlijk is eerlijk, er slingert veel meer los zand rond, maar een bijdrage aan vermindering zou helpen. Het onderwerp waarmee (B)FS opbouwend en zelfs principieel verschil had kunnen helpen maken, zeg maar semantiek op stelselschaal, hebben ze bij nader inzien niet ontvankelijk verklaard. Met genoeg zand, past prompt je kop er in. Het probleem met grondige kritiek is, dat (B)FS er vanuit een gevestigde (lees ook: comfortabele) positie geen serieuze aandacht aan schenkt, of er hoogstens als amusement, dus precies verkeerd opgevat, zelfs van kortstondig geniet. Het maakt domweg niets uit ... Indien jij een gat in mijn redenering kan aanwijzen, hoop ik dat je me dat laat weten.

55.40

Haha, dat werkt wèl. :-) Je bent hier van harte welkom. Hooguit een kwartiertje

fietsen vanaf je werkplek, koffie oid staat – bijna – klaar, want krijg je vers gezet! Liefst een casus waarmee jij iets hebt. Kan je al iets noemen?

55.41

Dank je wel voor inzage! Het probleem is nog ingewikkelder dan [het FS-lid] schetst, maar ..., hoera, een praktische oplossing bestaat allang. Wat mij betreft dus een abc-tje. In wat ik vermoed dat zijn informatiekundige onwetendheid is, haalt hij er van alles bij dat irrelevant is voor een principiële (lees ook: stelselmatige) aanpak. Tegelijk mist hij een principiële bron van veranderlijkheid. Tja, uitgedrukt in – alweer achterhaalde? – jeugdtaal, dat gaat 'm dus niet worden. Het is ook niet zo gemakkelijk om een vakvrouw of -man te vinden, want ze zijn er nog nauwelijks (en dáárom dring ik zo aan, klopt, stokpaard, op opleiding van informatieverkeerskundige ontwerpers; zoals het nu gaat, blijft het alom hopeloos gepruts).

In eerdere correspondentie verwees ik je nav jouw eerdere vermelding van dit 'probleem' reeds naar – gevestigde theorie en praktijk van – zgn temporele databases. Daarvan kan je algemeén leren, dat elke registratie voor historische reconstrueerbaarheid – nota bene, inclusief toekomstperspectief – aangevuld moet zijn met een dubbele temporele registratie. Zo'n, zeg maar, metaregistratie omvat zowel a. tijdstip van registratie als b. tijdstip van (ingang van) geldigheid. Dat is echter niet genoeg en registratief tijdbeheer heb ik met én volgens Metapatroon daarom verrijkt. Niet alleen is de werkelijkheid, wat dat ook is, veranderlijk wat gedragsrepertoire van objecten betreft, wat structurering van informatie vergt volgens – herhaalde – contextuele verbijzondering. Tevens kan, en zal, de structurering van repertoire veranderen. Temporeel moet daarom niet alleen een dubbele metaregistratie van àlle, zeg maar even, informatie zèlf gefaciliteerd zijn, maar óók zo'n dubbele metaregistratie van elke structuuraanwijzing. Kijk, dàt is nogeens een standaard! In eerste aanleg komt het stellig verwarrend over. Dúbbel ... dubbel? Het is echter gewoon even wennen (en vaak geldt vandaag als defaultwaarde voor registratie). Per saldo betekent het juist minder werk, en het klopt tenminste door-de-schalen-heen. Het is ook in de praktijk bewezen, zoals met de proefopstelling die Information Dynamics ooit in opdracht van BFS in twee weken ontwikkeltijd – zo weinig? ja, omdat er een programmatuurplatform beschikbaar is – voor een stelselcatalogus maakte; een beschrijving van die "Interoperabiliteitscatalogus informatietypen" vind je opgenomen als bijlage D in het (B)FS-rapport Semantiek op stelselschaal (2009).

Als ik van jouw "olifant" een beer mag maken, informatiekundig is 'ie jaren geleden geschoten en ligt de huid er keurig gevild bij. Zeker, ik zou de huid niet in één keer verkopen. Maar wat mij betreft hoef jij je dus slechts te bekommeren om het verdelen van de huid voor een optimale reeks van verkoopacties.

Houden we het op 5 oktober a.s.? Als ik je nieuwsgierig gemaakt heb, eerder schikt mij ook prima. :-)

55.42

Als je meent dat ik (door)zeur, moet je het maar zeggen. Je schreef echter zèlf dat je – nog – schaamt voor de veranderde website. :-) Toen ik er onlangs doorheen liep, kon ik o.a. het volgende niet rijmen. Let wel, voor deze korte melding ga ik eraan voorbij, of opgevoerde 'standaarden' relevant zijn. Ik zou zeggen dat wàt er staat, op z'n minst gèldig moet zijn. Nu staat op de pas-toe-of-leg-uit lijst met

standaarden NEN-ISO/IEC 27001 vermeld. Als ik die verwijzing volg, krijg ik door NEN meegedeeld dat “Deze norm is ingetrokken sinds 20-01-2015”. Op de FS-lijst is eveneens NEN-ISO/IEC 27002 opgenomen. Oeps, “Deze norm is ingetrokken sinds 16-12-2015” laat NEN dáárover weten. Met uitleg waaróm ik beide ‘standaarden’ niet toepas ben ik dus wel èrg gauw klaar. Ik ga er hier ook maar aan voorbij, dat betaling voor ‘standaarden’ – zoals met NEN het geval is, ja, zelfs als ze vervallen zijn – op nogal gespannen voet staat met het beginsel van openheid. Het verband met het onderwerp dat je nader wilt verkennen, is natuurlijk evident. Van een ‘standaard’ moet nagegaan kunnen worden gedurende welke periode – en, over verdere context gesproken, in welke jurisdictie – hij wèl geldig is resp. was. En ook zo’n jurisdictie is veranderlijk ...

55.43

Toen waren er zelfs geen 37 'standaarden' meer ...

55.44

Het lijkt mij inderdaad een goed idee als jij hem laat weten dat ook jij intussen het rapportje met analyse van enkele begripsbetekenissen bestudeerde, met op jouw beurt als analyse ... Als je het kort houdt, precies zoals jij me je oordeel mondeling gaf, ben je met zo’n bericht(je) zó klaar.

55.45

Er zijn ruwweg twee manieren om steeds actuele informatie op een informatierotonde aan te sluiten: 1 handmatig en 2. automatisch.

Voor de handmatige manier moet iemand telkens daadwerkelijk actie ondernemen. Dat gebeurt via een browser, en volg dan de instructies voor aansluiting van het bestand in kwestie.

Er is sprake van automatische aansluiting wanneer niemand – meer – initiatief hoeft te nemen. Informatie wordt direct van het elders operationele bestand (lees ook: database) overgenomen resulterend in een geactualiseerd kopie-bestand dat op de rotonde is aangesloten, òf zo’n operationeel bestand wordt zèlf, dus direct, aangesloten.

Dankzij algemene opzet van zulke interfaces blijven eventuele aanpassingen aan specifieke eisen vervolgens overzichtelijk (en eenvoudig e.d.).

55.46

Voor Information Dynamics komen dergelijke (ontwikkel)middelen niet in aanmerking. Er is daarmee geen informatiebeheer mogelijk verbijzonderd naar context èn tijd (èn op zijn beurt context verbijzonderd naar tijd). Bot gezegd, maar wèl zo duidelijk, om de reële variëteit van informatieverkeer stelselmatig te faciliteren zijn ze – dus – principieel òngeschikt. Je kunt er ook niets mee volgens het motto “Blijf overal zo veel mogelijk van àf!” Dergelijke gereedschappen dienen daarentegen als commerciële fuik, want – valse retoriek ten spijt – van weersomstuit moet àlles ànders en wel met de spullen enz. van de ene leverancier in kwestie.

55.47

Kraakhelder, bedankt! Daarop zou je louter uit erkenning van je moeite al een prompt antwoord moeten krijgen ... [Want Martijn Houtman schreef:]

Ik heb ook eens de tijd genomen om het memo te lezen. Zo te zien staat er een duidelijke analyse van het op te lossen probleem, maar iets over een oplossing ervoor ontbreekt. Er wordt verwezen naar de behoefte om juridisch en in registraties

zoveel mogelijk dezelfde begrippen te gebruiken en er wordt duidelijk gemaakt dat dit binnen beide contexten al niet lukt. Geconcludeerd zou mogen worden dat dit feit uitgangspunt zou moeten zijn voor een eventuele oplossing. Het memo geeft echter een andere indruk, namelijk dat de verschillen op te lossen knelpunten zijn [resultierend in een alom geldige betekenis per begrip].

55.48

Heb jij er voor je proefschrift iets aan dat je co-auteur bent van het opstel [Financieel projectbeheer in overheidskader: casus Betuweroute](#)? Dat hield – en houdt – ik beschikbaar op mijn website.

Een zeer beknopt overzicht van mijn tot dusver tragi(komi)sche belevenissen met Metapatroon heb ik geschetst in paragraaf 4 van [Variëteitkunstenmaker](#). Als je alvast even wilt bijlezen, hebben we véél meer tijd om bij te praten. :-)

55.49

De kans op betaalde opdracht van (B)FS acht ik nihil. Ik kwijt me dus van zoiets als burgerplicht.

55.50

Je vraag is duidelijk! Nu een netzo duidelijk antwoord nog. :-) Dat volgt zsm. (Want) we moeten even kijken wat het nuttigst en eenvoudigst voor je zou kunnen zijn. Voor wat jij “informatiemodel” noemt betreft kan je uitgebreid onder de noemer van Metapatroon terecht. Dat gaat onverminderd om, zeg maar, conceptueel modelleren, zij het dat wat als concept geldt nooit op zichzelf staat, maar resultante is van – eventueel qua zulke opzet herhaalde – samenloop tussen object en situatie.

Met een “data(base)model” zit het echter anders dan je verwacht (voorzover ik je vraag begrijp). Ik vermeld alvast dat je de voor KnitbITs toegepaste insteek kunt vergelijken met één van twee filosofische hoofdstromen (en meer zijn er niet). Je kunt enerzijds uitgaan van dingen, in filosofisch jargon ook wel zijnden genoemd; als je dat doet, luidt de opgave om een passend verhaal over worden te verzinnen. Of je je ervan bewust bent of niet, dat is de traditionele praktijk met datamodellen.

Anderzijds, de omgekeerde benadering vertrekt vanuit proces; dan moet je vervolgens dus kijken wat je van dingen vindt.

Voor het programmatuurplatform KnitbITs geldt opzettelijk die procesinsteek. Voor digitale verwerking moet je daarom niet zozeer datamodellen opstellen, maar procesmodellen. Pas pèr proces(model) komt – dienovereenkomstige – omgang met data aan de orde. Zoals Martijn Houtman je tijdens ons recente gesprek al toelichtte, gebeurt dat zelfs dubbel. Zo loopt er gelet op metadata altijd tegelijk een, zeg maar, metaproces (en die metadata beschrijven dan het, vooruit, normale proces enzovoort; dat maakt inrichting extra zowel flexibel als compact). De procesinsteek verdient de voorkeur, omdat het zwaartepunt van verwerking verschoven is. Voor een enkele centrale computer met louter zgn domme terminals – en voor een beperkte toepassing, dwz zonder betekenissenvariëteit – ligt het dingbeginsel voor de hand. Met willekeurige, nog even in klassieke termen, client en server met willekeurige toepassingen vergt intussen het verkeer ertussen het allermeeeste regelwerk en biedt het procesbeginsel daarom per saldo ruim voordeel. (Je kunt dus gerust zeggen dat je met Metapatroon en zo door naar KnitbITs méér vliegen in één klap slaat. Tot en met de digitale infrastructuur kan je een principiële opknopbeurt geven.)

Om voorrang voor procesinsteek te waarderen moet je schakelen, als het nog een

datamodel is dat je allereerst verwacht. Zoals gezegd gaan we graag na met welke verdere documentatie wij je gericht kunnen helpen. Wordt vervolgd.

55.51

Van strategisch belang benadruk ik ook alvast het punt dat stelselmatige informatievoorziening praktisch en concreet vooral toegang vergt tot allerlei registers in beheer bij allerlei (overheids)organisaties. Vanaf een beetje schaalomvang is een stelsel immers federatief. De toevoeging tot stelselmatigheid blijft bij voorkeur beperkt tot een zgn informatierotonde (waarover ik je tijdens onze eerste contact inlichtte). Het datamodel per apart – en traditioneel opgezet – register is en blijft in elk geval zaak van de (beheer)organisatie in kwestie. Voor aansluiting op een rotonde is daarom op stelselniveau juist de insteek volgens proces logisch.

55.52

Tja, ik probeer het maar met een aanloop, ook nog eens stap voor stap. Wellicht kan ik vlot genoeg uitkomen op een aanbod voor een proefopstelling, en dan moet hij het maar zeggen.

55.53

Tjonge, met die twee (voorlichtings)stappen blijkt zijn vraag – nou ja, uiteraard voorlopig – al voldoende beantwoord. Zou het dan tòch ...?

55.54

Die passage, met dank voor het nog eens apart serveren, was mij uiteraard opgevallen. Nu heb ik dat vraaggesprek met [wie jij daar noemt] erbij gehaald. Meteen maar even, voorzover ik “kritisch meelezen[d]” kan nagaan, schrijf jij e.e.a. aan hem toe, maar hij heeft het toch nergens over SVB e.d.? Over big data en stoplichten zegt hij daar wèl iets. Als je voor resp. in een werk van zgn wetenschap een bron benut en uiteraard vermeldt, moet tevens precies duidelijk wat je eruit putte. Overigens vind ik die analyse van [de geraadpleegde hoogleraar] ..., tja, eigenlijk geeft hij daar geen analyse, maar verkondigt plompverloren het einde der wereld. Dat kan zomaar aan vertekening door – sensatielust van – de journalist liggen. Maar zó heb jij er m.i. niets aan.

Om verder “mee [te] denken” mis ik overzicht over je aanpak en opzet. Maar überhaupt is erkenning van zgn reële variëteit noodzakelijk. Daarvoor houdt Frissen met **De Staat van Verschil** een pleidooi. Daarin is hij beslist niet origineel, maar omdat hij je promotor is moet je vooral hèm aanhalen. Nauwgezet, dus. :-) En mijn opstel nav **De Staat van Verschil**, vooruit, een soort boekbespreking, is klaar; zie [In alle staten](#). In elk geval een schitterende titel, al zeg ik het zelf. Haha, hoeveel boeken kan je met staat als onderwerp schrijven, zoals Frissen doet? En dan is er de betekenis van variëteit van gemoedstoestanden enz. Ofwel, subjectief situationisme in optima forma. Ik heb citaten uit **De Staat van Verschil** opgenomen waarvan er stellig een aantal voor jouw doel relevant is. Overal heb ik paginaverwijzing toegevoegd, zodat jij de desbetreffende passages in het boek – ik ga ervan uit dat je over een exemplaar beschikt; anders kan je daarvoor bij mij terecht – snel kunt vinden.

Ik hoor het wel, of je Frissen opmerkzaam wilt maken op [In alle staten](#).

55.55

Wij bespraken eventuele bezwaren tegen gebruik van ik-vorm. Wellicht helpt de volgende passage je voor inleiding c.q. method(olog)ische verklaring.

Hoe je omgaat met literatuurverwijzing weet ik niet, maar wat je daarvoor nodig hebt kan je eveneens uitputtend aan het onderstaande ontlennen.

Wat mij overigens bijzonder aanspreekt, is de kenschets door Bridgman van “word as activity.” Hoewel hij niet naar Peirce verwijst, komt dat m.i. neer op diens insteek volgens “the action of the sign.” (Waar precies je dat in het werk van Peirce kunt vinden, mocht je e.e.a. willen nagaan, staat o.a. vermeld in hoofdstuk 2 van

Semiosis & Sign Exchange.)

Op het citaat dat ik hieronder als laatste weergeef, zou je kunnen voortborduren met aankondiging van “features usually ignored” die jij behandelt. Uiteraard moet je voldoende onderzocht hebben, of ze voorheen inderdaad nog niet aan de orde gesteld zijn. En dáárvoor moet je een method(olog)ische verantwoording geven van wat je voldoende onderzoeksinspanning acht. Welke literatuur heb je daarvoor bekeken (en, van weersomstuit, welke literatuur dus allemaal niet; er is wereldwijd nu eenmaal véél te véél om te kunnen overzien, laat staan gedetailleerd te kennen)?

Ter rechtvaardiging van de ik-vorm verwijs ... ik naar de opvatting van P.W.

Bridgman (1882-1961), nota bene winnaar van de Nobelprijs in de natuurkunde. In

The Way Things Are (The Viking Press, 1961, oorspronkelijk verschenen 1959)

bepleit Bridgman

operational analysis, [i.e.,] an analysis in terms of activities – doings or happenings. [...]It is better to analyze in terms of doings or happenings than in terms of objects or static abstractions.[p. 3]

Hij legt als volgt verband met persoonsvorm voor presentatie:

The resolution to use the first person was one of the outcomes of the attempt to see things in terms of activities. A spoken or written word was spoken or written by someone, and part of the recognition of the word as activity is a recognition of who it was that said it or wrote it. When I make a statement, [...] it is I that am making the statement, and the fact that it is I that am making the statement is part of the picture of the activity. [...] And when I quote you it is I that is doing the quoting. Attention to the activity aspect of all our communication inevitably forces mention of the maker of the communication, and in this book it is I that am making the communication.[p. 4]

Voor verslag van onderzoek acht ik de ik-vorm zelf dubbel geboden, indien ik zowel – onderdeel van – het onderzoeksobject ben als onderzoeker resp. verslaggever.

Zoals Bridgman het uitdrukt,

when it comes to situations involving a large social element, it seems to me that use of the first person becomes increasingly desirable, and indeed even necessary, if we are going to bring out into the light features usually ignored.[p. 5]

55.56

In **The Way Things Are** (The Viking Press, 1961, oorspronkelijk verschenen 1959) stelt P.W. Bridgman:

Speech is almost universally employed by human beings and without it activity on the level we regard as human would be all but impossible.[p. 12]

Ook hij ontsnapt echter niet aan reductionisme. Een uitspraak, zo vervolgt hij,

can be broken down, roughly and approximately, into smaller units[. ...] For many purposes, [...] the breakdown into words is the most significant[. p. 12]

Ik beschouw het echter als vergissing ervan uit te gaan dat

words [are] the major carrier of the meaning we wish to communicate[, p. 12]

althans, door betekenis steeds – primair – met een apart woord te willen verbinden. Desondanks vind ik Bridgman de spijker op z'n kop slaan met zijn alweer algemenere veronderstelling, dat

what we shall understand by meaning is associated in some way with successful communication.[p. 16]

Met zoveel woorden beweert hij dat – ook – taal een middel is. En ik zou zeggen, de gebruiker van een middel heeft altijd een doel ermee. Daarop vormt een spreker (lees ook: schrijver e.d.) géén uitzondering. Uitgaande van een spreker èn een bepaalde uitspraak die z/hij deed, zo pak ik het betoog van Bridgman weer op,

[a] general method for checking the success of communication is to observe whether the recipient of the communication acts in the way you wanted to bring about.[p. 17]
Communication involves at least two things: securing the wanted response from the person addressed, and the feeling of the meaning on the part of the utterer.[p. 213]

De slogan die ik bedacht om taal(gebruik) te typeren, elk teken is een verzoek tot inschikkelijkheid (engels: every sign is a request for compliance; zie **Semiosis & Sign Exchange**), is weliswaar beknopter, maar komt m.i. op hetzelfde neer. En natuurlijk komt er de betekenis bij zoals de hoorder vormt, want mede daarmee bepaalt z/hij haar/zijn reactie die ... wederom een teken kan zijn voor de oorspronkelijke spreker, maar nu verkeert in de hoedanigheid van hoorder, enzovoort, heen en weer ... Dat noem ik dia-enneadische dynamiek; voor een schematische voorstelling, zie [Metapattern for complementarity modeling](#). In Bridgmans woorden,

[s]ociety is the arena of new forces[, i.e.,] forces which are involved in the control of people by other people. [...] This sort of force may perhaps be better described as a “compulsion” rather than as a force in the technical sense.[p. 255]

Ja, een teken is een oorzaaksoort sui generis. Beoogd gevolg is gedrag door de geadresseerde, vandaar verzoek tot inschikkelijkheid. Het idee van verschillende oorzaaksoorten oppert Arthur Schopenhauer overigens al expliciet (en wie weet heeft hij daarin voorgangers).

Omdat Bridgman zich kennelijk vergaand exclusief op het woord als betekenisdrager oriënteert, komt hij niet verder dan zoiets als de verzuchting dat

[t]he nature of the connection between the spoken or written word and the activity induced is most complex.[p. 17]

Bedoeld verband is met de semiotische enneade wèl nader aangegeven. Lees algemener signatuur voor waar Bridgman “word” schrijft. Dan blijkt hij wel degelijk een idee van “connection” enz. te hebben:

Whatever the meaning of a word may be, it would seem therefore to be something which does not pertain to the word as such, but to the whole complex environment in which use of the word is embedded and in particular pertains to the user of the word.[p. 18]

Het ontgaat Bridgman nog dat de enscenering onlosmakelijk tot taalgebruik hoort. De spreker voorziet een signatuur van context. Hun combinatie functioneert als teken. En een hoorder is netzogoed gebruiker, maar als het ware in omgekeerde richting; z/hij ontleedt als resp. voor interpretatie een teken in context(deel) en signatuur(deel). Ook het aandeel van context is ... betekenisvol. Nogmaals, zo

expliciet (h)erkent Bridgman dat niet, maar over een verbluffend gevoel voor wat communicatie uitmaakt beschikt hij wèl:

[T]he problem of finding the meaning of any concrete word [...] demands a formulation of the conditions of its use.[p. 22]

Een context geldt als tekendeel aangaande de gebruiksvoorwaarden in kwestie, zeg algemener ook de desbetreffende situatie. Klopt,

[t]here is more to the question of meaning than the meaning of individuals words[. p. 22]

Dankzij wisselend contextgebruik is het doorgaans geen onoverkomelijke hindernis dat

[t]he situations with which language deals are in a continual state of flux[. p. 35]

Voor Bridgman is het nog vergaand mysterieus, want volgens hem is het zo dat

language forces us to deal with [ever changing situations] with a vocabulary of a finite number of discrete words with approximately fixed meanings.[p. 35]

Allereerst zijn woordbetekenissen slechts betrekkelijk vast. Ten tweede, vooral als combinatie van signatuur en context zijn de mogelijkheden oneindig. Terwijl Bridgman zich feitelijk verbaast, vind ik het géén

wonder [...] that we are able to get along as well as we do.[p. 35]

Wie eenduidigheid verwacht van een lòs woord, blijft verstrikt in

the ambiguous usage[. p. 219]

Bridgman begrijpt dat

we have to [...] trust [...] the context of the usage to provide any necessary clarification.[p. 219]

Hij mist echter dat óók context een kwestie van (teken)gebruik is. Hoewel de verklaring principieel ànders luidt dan welke Bridgman geeft, heeft hij gelijk dat

[t]he structure and the use of language are such that we seem forever condemned to get along with only a partial description of what introspection reveals is happening.[p. 35]

Aan beperking van context in teken resp. situatie voor gedrag – en zo op z'n enneadisch dóór naar motief voor concept valt niet te ontkomen. (Zelfs) Bridgman lijkt geremd door zijn beschouwing van taal als

the somewhat idealized academic thing which has been the subject of our discussion.[p. 35]

Daarentegen oriënteer ik me principieel op

[t]he language of much of daily life[. i.e.,] an instrument which recognizes the fluent nonrecurring nature of things[. ...] In this language [...] much greater flexibility is attained.[p. 35]

Bridgman weet ook precies hoe dàt lukt:

[I]t may have significance only in the immediate context. [...] The same word, used a second time in a later sentence, naturally does not have the same context as on the first use, so that there is no assurance that the meaning is the same on the second use as on the first.[pp. 35-36]

Daar komt de aap uit de mouw! De betekenisstabiliteit die Bridgman zoekt, bestaat echter niet. Er is o.a. geen grens tussen, zeg maar, wetenschappelijk en niet-wetenschappelijk taalgebruik. Het is qua variëteit allemaal en overal ... hetzelfde. Hoe taal door-en-door contextualiserend werkt, herkent Bridgman niet als beginsel. Daarom veronderstelt hij ten onrechte dat

in the predawn of history the human race took a fork in the road which committed it to the use of the mechanism of words with their stable meanings instead of a fork which might have allowed it to reproduce more faithfully the fluent character of things as they are.[p. 321]

Feitelijk gebruikt iedereen woorden zonder vaste betekenis. De meeste mensen ontkennen dat ... meestal, en dat is natuurlijk ook weer een verzoek tot inschikkelijkheid, te weten met situationeel gedrag volgens hun gemotiveerd concept. Ingewikkelder is het nooit.

55.57

Eigenlijk is **The Way Things Are** (The Viking Press, 1961, oorspronkelijk verschenen 1959) een merkwaardige titel, omdat auteur P.W. Bridgman daarin zijn voorkeur toelicht voor

operational analysis, [i.e.,] an analysis in terms of activities – doings or happenings.[p. 3]

Wat Bridgman m.i. bedoelt, is – voorrang – voor een procesmatige noemer. Hoe dan ook,

[i]f our analysis is to be concerned with happenings or doings or activities or operations we must consider what is needed in order to specify our happenings, doings, or what-not.[p. 37]

In het Nederlands gebruik ik de term **gedrag** voor die noemer. De oplossing voor het specificatieprobleem zie ik echter anders dan Bridgman. Althans, ik heb de indruk dat hij ding (lees ook: object) en gedrag vergaand absoluut van elkaar onderscheidt:

[S]ince a happening or doing is more complicated than a static object, it will take more to specify it than to specify an object.[p. 37]

Daarentegen associeer ik gedrag principieel met een object. Daaraan lijkt voortsnog ingewikkeld, dat een object allerlei gedragingen kan vertonen. Op die manier kan ik de strekking van Bridgmans stelling min of meer òmdraaien, dus

omdat een bepaald object zich ingewikkelder voordoet dan een enkele gedraging, vergt een complete objectspecificatie méér dan een enkele gedragspecificatie.

Feitelijk komt een bewering door Bridgman daar al vergaand op neer:

It seems to me that we can in no ultimate sense separate a system from its states or a system from its environment.[p. 188]

Wat ontbreekt, is aanname van meervoud van omstandigheden, dwz verschillende situaties. Welk gedrag een object daadwerkelijk vertoont, acht ik afhankelijk van de situatie waarin het object – in het geval van cognitie: meent dat – het verkeert. Voor de gedragingspecificatie van een object gelden daarom tevens relevante situaties (lees ook: omstandigheden). Een specifieke gedraging valt pas te ... specificeren als samenloop van object en situatie. Die methodische regel helpt

to put our finger on the specific difference of the operations in the [...] cases before us.[p. 220]

Door toevoeging van een grenswaarde (lees: horizon) en recursie van zulke samenloop biedt [Metapatroon](#) een specificatie- annex modelleermethode. Zover is Bridgman destijds nog niet gekomen, wellicht, zoals hijzelf schrijft, als

a result of the structure of our thinking mechanism, which seems to attach a special significance to conditions here and now.[p. 132]

Daarvoor is focus karakteristiek, waarvan het evolutionaire voordeel evident is. Door intensivering van verkeer – in de ruimste zin van dat woord – biedt intussen zgn infrastructuur echter voordeel. Dat vergt overzicht. Uit genoemd boek blijkt telkens hoe vèr Bridgman reeds vordert, maar steeds nèt niet radicaal genoeg is voor doorbraak:

To discover the best way of holding ourselves to this awareness constitutes what seems to me to be perhaps our most pressing intellectual problem.[p. 154]

Bijvoorbeeld over het complementariteitsbeginsel van Niels Bohr drukt hij zich aarzelend uit:

Whether or not one wants to regard [it] as [...] a profound new principle, it would certainly be difficult to formulate any principle with so wide a scope with any approach to precision.[p. 178]

Elders duidde ik subjectief situationisme resp. Metapatroon als nogeens verruiming van Bohrs beginsel, zie [Metapattern for complementarity modeling](#). Ja, aldus Bridgmen,

[a]lways we run into these self-contradictions, and always we deal with them by shifting our point of view.[p. 179]

Hij ziet er hoogstens de noodzaak in van

a shift tot he “complementary” aspect of the situation,[p. 179]

terwijl zgn complementariteit betekent dat er niet één situatie is, maar meerdere situaties die onderling verschillend zijn. Wat Bridgman betreft, hij ziet nog strikt genoodzaakt tot behandeling van

specific questions in specific contexts[. p. 37]

Metapatroon neemt tevens relevante contexten op in de navenant – veel – ruimere specificatie (lees ook: het model). Daardoor zijn de gespecificeerde verschillen voorzien van gespecificeerde samenhang. Het klinkt paradoxaal, maar de oplossing ligt nota bene in versterking van

the tendency of our thinking to isolate and pick out a single feature of the situation for emphasis.[p. 137]

Daar mag het echter niet bij blijven. In besef van, zeg maar, éénkennigheid kunnen verschillende situationele objectgedragingen – pas – netzo eenduidig samenhangen. Voor zulke samenhang deed ik de kunstgreep van formele nul-identiteit. Dat is dan ‘alles’ wat de verschillende situationele gedragingen van een object verbindt.

55.58

Gedrag resulteert uit samenloop van object en situatie. Staat het water in een bakje in de vriezer, dan wordt het ijs. In een pannetje op een brandende fornuispit daarentegen stoom.

Met cognitief vermogen neemt althans het momentane aandeel van een object in gedragsbepaling toe. Gewoonlijk heet een object dan subject. Volgens mij doelt

P.W. Bridgman op – zulke – subjecten, als hij in **The Way Things Are** (The Viking Press, 1961, oorspronkelijk verschenen 1959) stelt

that we never get away from ourselves.[p. 6]

Wat een subject dankzij specifiek gedrag onderneemt, is echter juist wèl om van bepaalde situaties wèg te raken c.q. blijven. Hoe dan ook,

if we take seriously the insight that we can never get away from ourselves, we have to recognize that no concept or method of handling the world around us can be entirely free from some subjective element.[p. 118 W]e should never think of the world around us without also thinking of the nervous machinery in our heads by which we acquire knowledge of the world.[p. 154 A]ny eventually acceptable account of the world has to include an account of the mechanism which is thinking about the world and giving the account.[p. 212]

Ik voeg eraan toe, dat een dergelijk verslag nooit doel is, maar middel voor gedragsbepaling, met op zijn beurt gedrag als middel waarvoor een gemotiveerd concept 'dient' als doel. Voor uitleg verwijs ik naar de zgn semiotische enneade. Bridgman beweert m.i. – dus – terecht dat

[t]he value for me of a thing, material or abstract, [...] will depend on my purposes.[p. 235]

Dat gedrag pràktisch is, is een tautologie. Daarom 'kent' een subject steeds een grens, zeg ook maar een horizon, want

[a] deterministic treatment of any finite system is theoretically impossible when that system is coupled [...] to an indefinite external system.[p. 123]

Bridgman erkent reeds de subjectieve orde van gedragingenvariëteit, maar maakt de èxtra situationele orde nog niet expliciet:

The world which is thus presented is [...] a pluralistic world and the numerical measure of the pluralism is the number of individuals[. p. 246]

Dat moet per individu (lees ook: subject) met 'zijn' factor voor situationele verbijzondering worden vermenigvuldigd. Dat heeft echter nooit een vaste uitkomst, want wat een subject interpreteert als situaties blijft variëren. Bridgman heeft wat mij betreft dus nog méér gelijk met zijn nadrukkelijke stelling dat

[h]uman beings **differ** [and i]t is futile [...] to hope to wipe out these differences by artificial compensation. A workable society has to be based on acceptance of the fact of [...] differences.[p. 281]

55.59

Over symbolisch interactionisme heeft P.W. Bridgman het niet expliciet in **The Way Things Are**. Hoe hij een communicatieve betrekking schetst, heeft daar m.i. echter alles van weg, dus inclusief zgn projectie. Daarentegen vind ik zulke projectie niet leidend voor betekenisvorming, maar secundair. Dat maakt véél uit. Zie ook hoofdstuk 11, **Mead in the neighborhood of meaning**, in [Semiosis & Sign Exchange: design for a subjective situationism](#). Met een verzoek tot inschikkelijkheid wendt de één zich tot een ànder. Z/hij maakt zich daarvoor ten principale géén voorstelling van zichzelf als ware z/hij die ander. Aan het verzoek is, zeg maar, àndersheid inherent. Het gaat daarmee immers om hoe z/hijzèlf zich juist niet wil gedragen (maar dat wil overlaten aan de ànder).

55.60

Op mijn beurt ook mijn dank. Ik heb je bericht laten inwerken ... :-) Door je toelichting meen ik alweer beter te begrijpen wat je zoekt. Dat is, als je mij een poging veroorlooft om een kenschets in mijn woorden te oefenen, een stelsel om voor willekeurige informatiebehoeften – inhoud van – willekeurige registers te laten samenhangen, dus ook qua aantal willekeurig, waarbij de volgorde van aansluiting (en eventuele afsluiting) willekeurig kan zijn, steeds met zo min mogelijk inspanning voor aansluiting. Dat vergt inderdaad een informatierotonde. Voor een aanzet voor, zoals jij stelt, “een eigen, extra en nieuw stelselmatig informatiemodel” ervoor verwijst ik je naar [Stelselmatig overzicht via informatiesleutels](#). Vanwege de eisen aan – de noodzakelijke soorten van – willekeurigheid is dat een algemeen model. Het maakt dus niet uit wat je wannéér wilt opnemen in de federatieve opzet. Daarom hoeft je je ook geen zorgen te maken om afbakening volgens thema. In jouw geval merk je als het ware wel wat al dan niet relevant gevonden wordt voor DSO. Met andere woorden, je begint ‘gewoon’ ergens mee (en daarvoor kan je je dan door veranderkundige overwegingen laten leiden; de zgn technische overwegingen hebben immers geen kritiek belang). Dankzij de algemene opzet met als rotonde louter een verwijsmatige toevoeging weet je, dat je later niets structureels hoeft af te breken en opnieuw zou moeten beginnen.

Ik kan me voorstellen dat je graag wilt zien, hoe dat kan uitpakken. Tijdens ons laatste gesprek, zo herinner ik me, zei je dat er ook bestanden met open data tot het stelsel moeten gaan behoren. Indien er ivm de Omgevingswet reeds open-data bestanden zijn, lijkt het mij qua afspraken het eenvoudigst om daarmee een proefje te beginnen (omdat onder de noemer van ‘open’ afspraken over beschikbaarheid feitelijk zijn gemaakt). Maar als je – toegang tot – andere bestanden kunt regelen, is dat natuurlijk ook prima. Op basis van zo’n beperkte selectie inclusief de bijbehorende bestandsstructuren zou je spoedig met Martijn Houtman kunnen overleggen wat er bij – aansluiting op – DSO als informatierotonde daadwerkelijk, heel concreet komt kijken. Een werkende proefopstelling is ook eenvoudig mogelijk. Als mij wilt spreken, uiteraard ook graag! Maar in dit stadium heb je m.i. het meest aan nader overleg met Martijn. Wat mij betreft maak je daarvoor met hem een afspraak.

55.61

Het is wat ik jou als voorstel aan i&m al aankondigde, nader overleg en eventueel een proef(je). Hoe voorgekauwd willen ‘ze’ het hebben? Voorlopig hebben ‘we’ daar nog altijd maar één contactpersoon, met natuurlijk zo zijn eigen opvatting van contact ...

55.62

Zie [Vereniging en infrastructuur](#).

55.63

Wie een teamsport wil beoefenen, kan niet zonder ... team. Daarvoor moeten individuen zich tot een team verenigen. Wie bovendien in competitieverband wil sporten, moet zich tot een sportbond verenigen. Gezien vanuit het individu-dat-wil-sporten zijn team, club, enzovoort allemaal infrastructuur. Alle leden van een team willen aan sporten toekomen. Daarvoor heeft elk individu zich immers ver-enig-d. Dat gaat gauw mis, indien de aanvoerder zich opstelt als vertegenwoordiger van,

bijvoorbeeld, louter rechtsbenige spelers, en daarom alle linksbenige spelers langs de lijn houdt. Voor beroepssporters ligt dat uiteraard anders. Zij leveren zelf géén bijdragen aan verkeersmiddelen, maar krijgen omgekeerd zelfs betaald voor gebruik van wat andere individuen opgezet enz. hebben. Ja, bestuur van een team vergt op zijn beurt infrastructuur. Dat gaat zo door naar club, bond, enzovoort. Het blijft met bestuur van zgn amateurteams echter gaan om de, zeg maar, oorspronkelijke individuen en wat zij ieder voor zich dankzij hùn infrastructuur kunnen 'winnen.'

55.64

In beginsel werkt infrastructuur gedragsmatig vergaand uniformerend. De bedoeling per individu met infrastructuur is per saldo echter precies omgekeerd. Wat elk individu door bijdragen aan de opzet tot en met gebruik van infrastructuur aan handelingsvrijheid verliest, zou hij in andere opzichten méér dan moeten kunnen terugwinnen doordat uitkomsten van zijn verkeersdeelnemende gedragingen juist vaker en/of beter beantwoorden aan eigen motieven.

Uniformiteit dient variëteit, dat klinkt paradoxaal. De paradox lost op door te beseffen dat het enerzijds met infrastructuur om gemeenschappelijke middelen voor verkeer gaat, en voor elk individu ook nog eens steeds om slechts een gedeelte van de benodigde middelen voor een verkeersbeweging. Anderzijds geldt het doel van die verkeersmiddelen steeds strikt individueel, met subjectief-situationele gedragingsvariëteit van dien.

Een stellig afgezaagd voorbeeld is rechtshouden in wegverkeer. Zonder andere verkeersdeelnemers kost dat wat extra tijd, omdat je bochten niet kunt afsnijden, en zo. Maar anders ben je toch echt sneller, om over veiligheid nog te zwijgen, op je plaats van bestemming.

55.65

Zoals je weet, heb ik over infrastructuur al veel geschreven. Voor duiding van samenleving vind ik infrastructuur zelfs hoe langer hoe meer een – het? – sleutelbegrip. Nu heb ik een uiterst beknopte kenschets opgesteld met [Infrastructuurkunde](#). Daaruit volgt – groei van – verkeersvariëteit als maatstaf, ofwel precies het omgekeerde van wat doorgaans vanzelfsprekend gevonden wordt onder de noemer van infrastructuur. Ja, strikt op zichzelf beschouwd bevordert infrastructuur overeenstemmende gedragingen door verkeersdeelnemers. Maar de clou is, dat infrastructuur nooit op zichzelf staat, maar principieel dienend moet zijn. Als middel dient zij, nogmaals, verkeersvariëteit per individu dat infrastructuur benut. Wat ik me o.a. voorstel is om allerlei onderwerpen infrastructuurkundig te behandelen. Bijvoorbeeld, in hoeverre vatten we taal op als infrastructuur, en bijgevolg in hoeverre niet? Neem de zgn nederlandse taal. Als verkeersmiddel vinden we taal(gebruik) kennelijk gebaat bij gestandaardiseerde spelling. Inderdaad, voor-spel-baar ... Hetzelfde geldt voor grammatica, zij het alweer in wat mindere mate. Daardoor kan het ene individu vlotter betekenis hechten aan wat een ander individu zegt resp. schrijft. Is dat werkelijk zo? Is er niet het risico van belemmering van variëteit(spotentieel)? Hoe leert iemand iets nieuws tot uitdrukking te brengen? Enfin, om individuen op optimalere verkeersdeelname voor te bereiden, maar dan vooral voor wat we als regulier verkeer beschouwen, doen we aan verplicht taalonderwijs. Dat gaat natuurlijk met verkeer en infrastructuur dáárvoor gepaard gaat; als je nagaat hoeveel we daaraan besteden, zoveel leerlingen, zoveel jaren, merk je hopelijk prompt wat infrastructuurkundige analyse kan verduidelijken.

Laat dit voorbeeld verder ajb voor wat het is. Ik ben vooralsnog vooral benieuwd, of jij zo'n expliciet infrastructuurkundig perspectief nuttig acht. Zo ja, voor welke onderwerpen meen jij er wat aan te hebben? Wat mij betreft helpt het in elk geval om nut & noodzaak van infrastructuur voor informatieverkeer alweer beter te begrijpen (en waarom huidige politiek & bestuur eerder averechtse maatregelen treffen).

55.66

Voordat ik **Personal Knowledge, Towards a Post-Critical Philosophy** (Routledge & Kegan Paul, 1969, oorspronkelijk 1958) verder lees, maak ik alvast enkele opmerkingen over het voorwoord (pp. vii-viii). Michael Polanyi (1891-1976) verschaft daarin een programmatische schets van zijn boek. Hij is erop uit, zo stelt hij,

to establish an alternative ideal of knowledge, quite generally.

Daaraan is dringend behoefte, omdat

the [current] ideal of scientific detachment [...] exercises a destructive influence [...] and falsifies our whole outlook far beyond the domain of science.

Ik laat maar in het midden dat hij zelfs destijds zeker niet de enige met dergelijke kritiek was. Hoe dan ook, Polanyi bestrijdt dat

true knowledge is deemed impersonal, universally established, objective.

De problematische misvatting wil hij oplossen

by modifying the conception of knowing[, i.e.] regard[ing] knowing as an active comprehension [...] that requires skill [...] performed [...] for] the shaping of a skilful achievement, whether practical or theoretical.

Kortom, Polanyi is pragmaticus. Mijn bijzondere belangstelling wekt hij door zijn toespitsing. Daarvan heeft wat ik later duidde als subjectief situationisme veel weg. Polanyi wijst reeds op het verbijzonderingskarakter van kennen resp. kennis. Ik zeg dan, van semiosis op z'n enneadisch. In Polanyi's woorden,

[s]kilful knowing and doing is performed by subordinating a set of particulars[.]

Wie mijn formele schema van enneadische semiosis raadpleegt, zie o.a. [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#), en een desbetreffende detailverzameling opvat als – het enneadische element – concept, kan onder die noemer aanwijzen dat een persoon

become[s] 'subsidiarily aware' of these particulars within [his] 'focal awareness' of the coherent activity that [h]e achieve[s].

Waarop ik afding, is bewustzijn. Wèl algemeen vind ik, via focus, gemotiveerdheid van concept. Hoewel Polanyi niet rept – althans, niet in zijn voorwoord – van motief oid, beweert hij wel degelijk dat

into every act of knowing there enters a passionate contribution of the person knowing of what is being known, and [...] this coefficient is no mere imperfection but a vital component of his knowledge.

Tja, daarom is ook motief een onlosmakelijk element in semiosis. Met de aanzet in mijn enneadische terminologie, ja, bemiddeld door signaturen-in-context zijn situationele objectgedragingen

things used as such and not observed in themselves.

Want "as such" gebruikt de persoon in kwestie ze voor zijn eigen, zoals gezegd,

shaping of a skilful achievement[.]

En dat is óók weer een situationele gedraging, ditmaal van hemzelf als object, dus kortweg subject. Ik ben het grondig met Polanyi eens, dat

[s]uch is the **personal participation** of the knower in all acts of understanding.

Merkwaardig genoeg verklaart Polanyi onmiddellijk, dat

this does not make our understanding **subjective**.

Mij ontgaat het verschil tussen persoonlijk en subjectief. Polanyi lijkt aan associatie met een subjectiviteitstheorie te willen ontsnappen met de m.i. verwarrende stelling, dat

[c]omprehension is neither an arbitrary act nor a passive experience, but a responsible act claiming universal validity.

Ik zou zeggen dat de onvermijdelijk persoonlijke kenactiviteit tegenstrijdig is met – de eis van – algemene, absolute geldigheid. En wat mij betreft is er situationeel aan subjectiviteit, dat semiosis nooit totaal willekeurig is; het gaat steeds om samenloop van subject met – wat hij ervaart als – situatie. Netzomin is dat totaal passief. Er is tegelijkertijd objectief aan, dat het subject onmogelijk zichzelf als zodanig kan kennen, dwz als subject. Wat een subject noodzakelijkerwijs als ànder kent, is object. Polanyi legt voor etikettering de nadruk op kennis en

describe[s] this fusion of the personal and the objective as Personal Knowledge.

Persoonlijk, ja, maar mijn idee komt daarin de middellijkheid noch de verbijzonderde aard van kennis niet tot uitdrukking. Daarom houd ik het op subjectief situationisme. Tot slot, ik heb het aantal woorden er niet op nageteld, maar deze opmerkingen zouden weleens langer uitgepakt kunnen zijn dan het voorwoord dat ik als aanleiding ervoor nam.

55.67

Alweer lang geleden kregen wij van (Bureau) Forum Standaardisatie opdracht om op basis van Metapatroon/KnitbITs een proefopstelling voor een zgn stelselcatalogus te bouwen. Als je je herinnering wilt opfrissen, voor documentatie zie Interoperabiliteitscatalogus informatietypen. Wat jij destijds bouwde, hebben we gedemonstreerd. Kan jij in de gauwigheid ajb zeggen of dat proefsysteem nog beschikbaar is? En, zo ja, werkt het nog? Ik kan het me nauwelijks voorstellen, maar wie weet ... Ik vraag ernaar, omdat huidig hoofd BFS wil praten over beheer van historische informatie, en zulk beheer lukt pas sluitend met datumregistraties op exemplaar- en structuurniveau. Over standaard gesproken, met KnitbITs voorzie jij altijd in, zeg maar, dubbel tijdbeheer. Dus, als we thans – afgezien van de autorisatieproef – een ànder proefsysteem in de lucht hebben, is dat ook goed, maar zo'n catalogus kan hij m.i. het eenvoudigst plaatsen.

[Zie ook aantekening 55.41.]

55.68

Sterkte met je doordurende druktes. Desondanks slaagde je erin om een doorwrocht antwoord te schrijven, reuze bedankt! Mijn vraag “of jij zo'n expliciet infrastructuurkundig perspectief nuttig acht,” was op het beledigende af, excuus. (Want) ook jij bepleit sinds jaren, zoals jij het noemt, informatie-infrastructuur. Ja, mooi, als onderwerp is juist zgn documentaire informatievoorziening treffend. Sta je

mij als discussiebijdrage allereerst een terugblik toe? Onder die noemer, documentaire informatievoorziening dus, is ooit een heuse vakdiscipline opgezet, zeg maar archief, bibliotheek en zo, ter facilitering van algemene(re) beschikbaarheid van resp. toegang tot informatie. Je zou zelfs redelijk kunnen speculeren dat die verkeersbehoefte tot – uitvinding van – schrift geleid heeft, op verschillende plaatsen duizenden jaren geleden. Wat we wel degelijk, ik trek jouw woorden opzettelijk uit hun verband, “met de paplepel ingegoten gekregen,” zijn we gaan uitspugen. Die deskundige hulpverleners hebben zich onlangs bijna overal laten verdringen door òndeskundige automatiseerders, ict-ers ... Overigens hebben zij ook zèlf bijgedragen aan hun ondergang, met navenant verval van nota bene bestaande infrastructuur voor informatieverkeer tot gevolg; tegenover computergebruik stelden zij zich methodisch vaak behoudend op en evenmin helpt het om als beheerder, evident ten onrechte, eigendom van informatie te claimen. Destijds heb ik – als medewerker – bij het ministerie van Buitenlandse Zaken integratie gevestigd (en dat lukte, heel praktisch, door interne documentaire medewerkers formeel beschouwd naar het opkomende loopbaanspoor van automatisering te laten wisselen; de kritieke kennis ervoor hadden ze immers al en dat gaf ze al meteen een aanzienlijk hoger salaris plus veel meer mogelijkheden voor promotie). Zo staat in hoofdstuk 5 van [Het Experiment Buitenlandse Zaken, overwegingen rondom geautomatiseerde informatievoorziening](#) de volgende zin uit 1984:

Als service van buiten komen wel in aanmerking moderne externe informatiesystemen, vooral op het gebied van de documentaire informatievoorziening.

In 1991 voegde ik er voor de boekpublicatie het volgende commentaar aan toe:

Het woord documentair roept hier nog de associatie op met gegevensverzamelingen zoals die van oudsher door bibliotheken beheerd zijn. Inmiddels is het passender de toevoeging documentair te schrappen. Dan zijn er, zoals hier bedoeld, kortweg externe gegevensverzamelingen, i.e. verzamelingen door derden beheerd die op bepaalde voorwaarden voor eigen gebruik beschikbaar zijn. In het algemeen zorgt de toevoeging documentair thans voor meer verwarring dan dat zij helpt informatievoorziening zinvol te structureren. Het aspect van betekenis moet voorop staan, niet het medium als aspect van een teken dat die betekenis draagt.

In 1990 en 1991 adviseerde ik over aanpassing van – beleid voor – archiefbeheer door de overheid. Let op de ondertitel van – de populaire versie van – de beleidsrapportage, [Omslag in Opslag, terugkeer naar informatievoorziening](#) (Ministerie van Binnenlandse Zaken, 1991). Dat beleid leidde prompt tot aanzienlijke weerstand, maar die verdween vrijwel alom bijna netzo vlot toen medewerkers documentaire informatievoorziening de verbetering van hun arbeidsvoorwaarden herkenden. Inmiddels zijn ruim vijftientig jaren verstreken. Door documentaire informatievoorziening desondanks nog steeds als aparte vakdiscipline – ipv onderdeel en deels nota bene basis van informatiekunde – te beschouwen, is marginalisering helaas alsmaar verder gevorderd. Volgens ict-ers is het simpel. Gewoon alles digitaliseren, zoekmachine erop, klaar, nietwaar? Nee, zoals jij stelt, want “er is méér [dan] techniek,” het blijft concreter opgevat m.i. vooral de opgave van evenwichtige verdeling van inspanningen voor pre- resp. postcoördinatie. Daarvoor zijn allerlei factoren relevant. Afweging pakt met inzet van

digitale technologieën uiteraard anders uit dan voor nog louter papieren informatiedragers.

Een informatieronde is een instrument voor precoördinatie. Het idee met precoördinatie is dat van het leggen van een expliciet verband, opdat via het ene de bereikbaarheid van het andere daadwerkelijk geborgd is. Aan dergelijke zekerheid is vaak behoefte, in elk geval voor wat telt als, zeg maar, kritieke operaties resp. verantwoording erover.

In nagenoeg alle afleveringen van [Werk in uitvoering](#) heb ik uitvoerig aandacht aan documentatie besteed, zij het her en der met andere aanduiding. Ik verken daar varianten om zoiets als document 'op te hangen.' Met een ophangingspunt is steeds – verdere – precoördinatie gevestigd.

Het allereerste probleem, dat vooralsnog alsmáar groter wordt, helaas, is om ruimte te verkrijgen voor zelfs maar een infrastructurele aanzet. Dat zou moeten komen van beslissers die hun bemoeienis allesbehalve infrastructureel opvatten.

Bestaat er bij jouw werkgever trouwens nog een afdeling voor archief, voor documentaire informatievoorziening oid? Zo ja, wat doen ze daar nog wèl?

55.69

Intussen heb ik **Personal Knowledge** (Routledge & Kegan Paul, 1969, oorspronkelijk 1958) van Michael Polanyi helemaal gelezen. Dat is me sterk tegengevallen, afgezien van enkele herkenbare passages over de moeilijkheid – want daar weet ik helaas uit eigen ervaring nogal wat vanaf – om een gevestigd idee te vervangen en her en der nog enkele terloopse analyses. Dan had ik zijn voorwoord toch vergaand verkeerd begrepen en vanuit mijn referentiekader zelfs te rooskleurig geïnterpreteerd; zie aantekening 55.66. Wat kan ik nader ervan zeggen? Verspreid schetst hij een aardig beeld van een geit, maar telkens blijkt hij vooral de kool te willen sparen. Tja, dat is dan géén geit, vind ik. Aan persoonlijke kennis, stelt Polanyi, ligt streven naar universele geldigheid ten grondslag. Die voorwaarde houdt natuurlijk mooi de hogere apartheid van wetenschap – en wetenschappers – intact, volgens Polanyi een elite die pure kennis verzorgt, zelfs superieure kennis. De allereerste zin van zijn voorwoord, en daarmee van het gehele boek, luidt nota bene:

This is primarily an enquiry into the nature and justification of scientific knowledge.[p. vii]

De afgelegde baan ligt evolutionair van meet af aan vast door zgn velden. Ultra-biologie noemt Polanyi het. Op mij komt het gezocht als een religieuze belijdenis over, zelfs een oproep tot gehoorzaamheid aan gezag van een nieuwe kerk, met normatieve strekking van dien, maar onder het mom van wetenschap zegt Polanyi dat niet recht voor z'n raap. Over persoonlijk gesproken ... Wat hij het stilzwijgende (engels: tacit) aandeel van kennis noemt, blijkt vanuit universaliteit gedacht en die laat zich inderdaad niet als zodanig uitdrukken. Aan ons onvermogen in dat opzicht – omdat er dan geen opzicht meer is – is niets geheimzinnigs.

Er bestaat volgens mij helemaal geen passie voor kennis als doel. Daarentegen is kennis onlosmakelijk gedragsmiddel van een individu. Daarom zijn passies, ik noem ze motieven, strikt individueel. Zeg ook maar subjectief. Een motief is een cognitief middel voor subjectieve gedragssituering. Altijd is een verbijzonderend, vooruit, opzicht aan de orde. Ja, kennis als motief blijft principieel, in Polanyi's termen, stilzwijgend. Zoals beeldend uitgedrukt met de semiotische enneade, daarvoor zit motief nu eenmaal aan de 'verkeerde' kant van focus. Nota bene, een situatie

bestaat niet objectief, maar 'is' wat een subject als zodanig ervaart. De subjectiviteit van situering door motief herken ik nergens in **Personal Knowledge**. Wat mij betreft mikt Polanyi overigens deels in de goede richting door veronderstelling van ondergeschiktheid van eigenschappen. Hij vergeet echter, als het ware in tegenovergestelde richting, de bijbehorende bepaling als onlosmakelijk element in het referentiekader op te nemen, laat staan dat hij dat kader formeel alle momenten van semiosis laat omvatten. Wat maakt het ene ondergeschikt? Wat is het andere dat noodzakelijkerwijs ermee samenhangt? En gebeurt er – pas – door hun samenhang? Zonder zulke problematisering, over zwijgen gesproken, is variëteit voor hem zelfs geen enkel thema. Hoe dan ook, Polanyi maakt hetodeloos ingewikkeld. Dat resulteert in, nee, dat gaat uit van een simplistische visie en feitelijk is de titel van zijn boek misleidend. In zijn dankwoord vermeldt hij, dat de universiteit van Manchester hem in staat stelde

to spend nine years almost exclusively on the preparation of this book.[p. ix]

Toe maar.

55.70

Als je [Infrastructuurkunde](#) even zorgvuldig genoeg leest, herken je dat o.a. Frissen weliswaar allerlei zinnige opmerkingen plaatst, maar erodeloos lang over doet. Verder maakt hij het niet eenvoudig om ze van onzin te onderscheiden. Dat komt m.i. omdat hij wat afgeleide verschijnselen zijn, zoals staat en politiek, zelfs als uitgangspunt neemt. Dergelijke verabsolutering van zgn instituties zie je inderdaad vaker – vooral – bij sociale wetenschappers. Wie zich daarentegen stelselmatig oriënteert op de principiële individualiteit van verkeersdeelnemers, dat heet kortweg methodologisch individualisme, beseft in één moeite door dat infrastructuur – ontwikkeling van – individuele variëteit behoort te faciliteren. Daarvoor hebben individuen elkaar over een weer nodig, en dat is er dus verkeersmatig aan. Een staat is dan een – mogelijke – noemer voor infrastructuur. Omdat, nogmaals, infrastructuur variëteit dient te ... dienen, moet o.a. een staat er uiteraard één zijn van verschil. Hoera, Frissen gaf **De Staat van Verschil, Een Kritiek van de Gelijkheid** (Van Gennep, 2007) dus zeker een passende titel.

Nadat ik [In alle staten](#) schreef, las ik onlangs ook **Gevaar verplicht, Over de noodzaak van aristocratische politiek** (Van Gennep, 2009). Dat andere boek ligt naar Frissens eigen zeggen in het verlengde van **De Staat van Verschil**. Hoe dan ook, als politici en bestuurders juist en slechts over infrastructuur gaan en infrastructuur dienend moet zijn, dan volgt daaruit onmiddellijk de noodzaak van hun dienende opstelling in die hoedanigheid. Omdat Frissen zich tevens vastlegt op elite, verzint hij daarvoor een variëteitsmatig passende eigenschap, te weten aristocratisch. Wat mij betreft is ook elite echter meteen al een begrip volgens de misvatting dat een staat zoiets als hoger is dan een individu. Hoogstens is een staat ... lager, want ondersteunend voor verkeer waarmee steeds een deelnemend individu met variëteit – beter – tot zijn 'recht' komt.

In **Gevaar verplicht** stelt Frissen zelf overigens wat ik opvat als een verklaring voor gebrek aan invloed met zijn werk. Daar noemt hij "**De Staat van Verschil** [... z]ijn **rehabilitatie** van de politiek." [p. 17] Dat leest o.a. als aanwijzing, sterker nog, erkenning door hemzelf, dat zijn eerdere werk – dus – niet klopt. Dat is bepaald géén aansporing voor de lezer om wat Frissen ditmaal beweert, wèl serieus te nemen. En dat is deels jammer. Volgens mij wordt het echter pas een samenhangend verhaal

door, vooruit, rehabilitatie van infrastructuur. Het is natuurlijk de vraag of Frissen eigenlijk wel serieus genomen wil worden. We weet geeft hij stilzwijgend voorkeur aan een comfortabele positie in de marge van waaruit hij optredens verzorgt die zijn opdrachtgevers kunnen afdoen als amusement. Dat is ze kennelijk wat waard, wat hij subiet in gevaar zou brengen door politiek en bestuur te relativiseren. Zo slim is hij ook wel om dat te beseffen. Maar wellicht, wat een naar woord eigenlijk, rehabiliteert hij ooit ... zichzelf. Je weet maar nooit.

Ik kan dit allemaal onbekommerd opschrijven. Omdat ik vèr buiten de marge van heersende politiek & bestuur verkeer, kijkt er zelfs helemaal niemand naar. Daar loop ik risico noch kans.

55.71

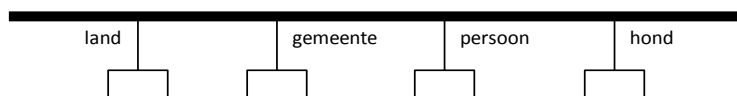
Wij bespraken de vergelijking met – onderscheid tussen – stadsplattegrond (compleet model: ingewikkeld) en routebeschrijving (bepaald lineair gebruik: eenvoudig). In werk dat ik destijds voor BFS deed, noemde ik dat laatste ook wel een wandelroute. Met één zo'n voorgekauwde route krijgt een lezer – kijker? – tòch alweer wat beter begrip van de 'stad.' Een voorbeeld vind je opgenomen naast een model, voor BFS ontworpen met Metapatroon, van [werkgever enz. in loonheffingenketen](#). Ook voegde ik zulke toelichtende (route)beschrijvingen toe aan modellen waarmee ik een zgn gedachtenexperiment van Peter Waters illustreerde, zie desbetreffende [presentatie](#); zijn tekst met mijn illustraties enz. is later opgenomen als het hoofdstuk [VN kiest voor Nederlandse i-pass](#) in de FS-bundel **Interoperabel Nederland** (waar je dezelfde beschrijvingen dus aantreft).

55.72

Ik kan me zeker niet alles herinneren, laat staan in detail, van wat we gisterenmiddag zo aangenaam en belangwekkend bespraken. Wat volgens mij hoofdpunten zijn probeer ik hier op te halen, en voeg er graag m.i. toepasselijke opmerkingen aan toe.

Authenticiteit

De aanduiding als stelsel is van toepassing op wat samengesteld werkt. Er zijn dus samenstellende delen. In zo'n opzet, een stelsel dus, is het onzin om de status van basaal, zoals in basisregistratie, louter te vereenzelvigen met centraal en dan in één moeite door met authentiek. In een optimaal stelsel is èlk deel authentiek. Het voorbeeld van hondenbelasting verschaft een duidelijke illustratie. Als we daarvoor gemakshalve uitgaan van aparte begrippen van resp. land, organisatie, (menselijk) persoon, en hond (lees voor deze laatstgenoemde categorie ook: hondelijk persoon :-). Met Metapatroon modelleer je dat zoals figuur 1 toont.

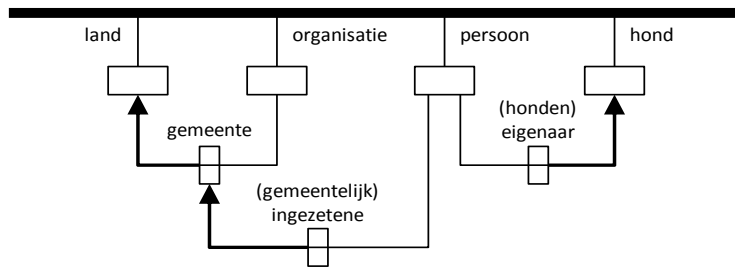


figuur 1

We kunnen vervolgens aangeven, zie figuur 2, dat

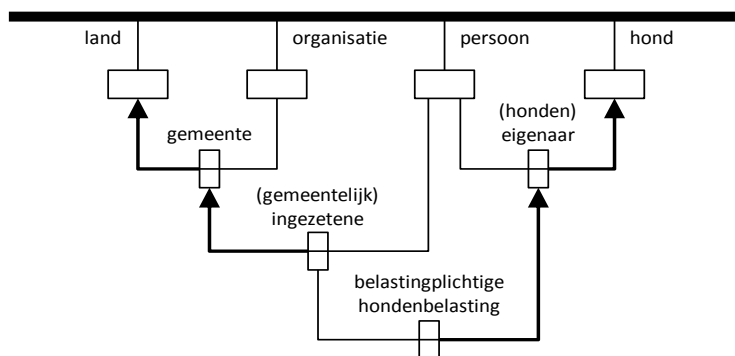
- een organisatie als gemeente tot een land behoort,
- een persoon ingezetene van een gemeente is, en
- een hond een persoon als eigenaar heeft.

Nota bene, aan dergelijke verbijzonderingen is niets minder authentiek dan aan waarvan ze àfgeleid aan.



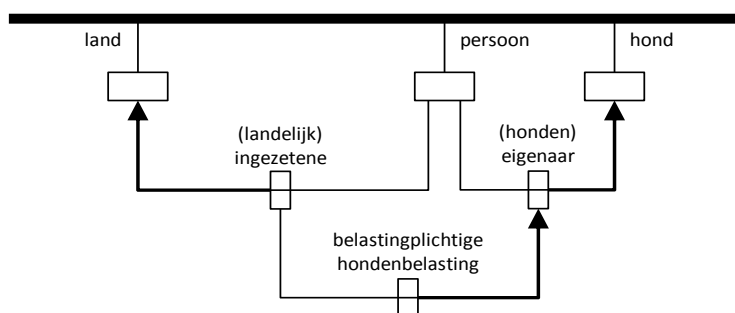
figuur 2

Een gemeente die belasting heft over hondenbezit zal vervolgens een desbetreffende ingezetene tevens beschouwen als belastingplichtige, zie figuur 3. En dat zou géén authentieke registratie zijn?



figuur 3

Een geval van structuurwijziging is verandering van heffingsinstantie. Als een land ipv een gemeente die belastingheffing doet, is althans het modèl ervoor eenvoudiger ..., zie figuur 4. Gemeente telt immers niet meer mee.



figuur 4

Het vraagstuk van authenticiteit is pas relevant voor daadwerkelijke registers. Indien een gemeente een apart register voert voor heffing van hondenbelasting en daarin tevens persoonsinformatie zoals achternaam en adres opneemt, ligt het voor de hand dat zulke informatie overgenomen is uit een ànder register. Zo'n kopie is dan niet authentiek.

Maar het kan ook andersom. Voor landelijke heffing van hondenbelasting kan ook het model van figuur 3 gehandhaafd blijven. Dan voert elke gemeente registratie van belastingplichtigen voor hondenbelasting en neemt c.q. verzamelt het land die informatie. Wat resulteert als centraal register is niet-authentiek. Haha, zo is het met de GBA enz. natuurlijk allang!

Dankzij betrouwbaarheid van digitale communicatiemiddelen is het vaak achterhaald om registers vol te proppen met gekopieerde informatie. Wat volstaat, zijn verwijzingen. Naar behoefte – en passende autorisatie! – wordt bijbehorende informatie uit haar bron opgehaald. In een stelsel dat opgezet is volgens radicale toepassing van zulke verwijzingen, is alles authentiek. Je kunt omgekeerd stellen dat het dan pas een heus stelsel is.

Ja, ik weet dat aan bovenstaande – modellen in de – figuren van alles en nog wat mis is. Ter illustratie van de hoofdpunten in kwestie acht ik ze echter alleszins adequaat.

Dekkend tijdbeheer: waarden en structuur van informatie

Het voorbeeld van hondenbelasting, we noemden ook nog even kijk- en luistergeld, dient tevens voor uitleg van – de noodzaak tot – tijdbeheer voor zowel geregistreerde informatie als de daarvoor relevante structuur. En in beide gevallen moet voor borging van reconstrueerbaarheid e.d. per, zeg maar, samenstellende eenheid zowel geldigheids- als registratiedatum ... geregistreerd zijn.

Stel dat op datum d2 een land de heffing van hondenbelasting overnam van de gemeenten (andersom is thans waarschijnlijker, maar voor dit voorbeeld doet het er niet toe). Op een latere datum, zeg d3, werd pas bekend dat persoon x al vanaf een eerdere datum, zeg d1, een hond bezat (en nog steeds bezit). Die persoon is dan met terugwerkende kracht – en wie weet verhoogd met boete – hondenbelasting verschuldigd 1. aan één of meer gemeenten waar z/hij in de periode van d1 tot d2 achtereenvolgens ingezetene was en 2. aan het land waarin z/hij woont vanaf d2 tot nu, zeg d4.

Verzin ajb de gekste gevallen en kijk of je er naar verleden en toekomst steeds uitkomt met dubbel-dubbel tijdbeheer, dwz voor waarden en structuur en voor allebei vervolgens met geldigheids- en registratiedatum/tijdstip. De ene dubbeling, die van waarde, is sinds jaar en dag bekend. Zo heeft Wikipedia – in het engels – een lemma bitemporal modeling; zie daar ook het lemma temporal database (geraadpleegd op 6 oktober 2016). Voor netzo consequente toepassing van, vooruit, bitemporal model op eveneens informatiestructuur heb ik tot dusver buiten mijn eigen werk echter niets kunnen vinden. Dat hoeft niet te verbazen. Het lijkt erop, helaas, dat verder nog niemand werkelijk op reële stelselschaal informatiekunde doordenkt en instrumenteert. Tja, dan blijft het modderen.

Zeker voor overheidsinformatie is de veranderlijkheid van structuur evident. Dat zou de noodzaak tot borging volgens die dimensie daarom ook moeten zijn, nietwaar? O.a. grondslagen van regelingen worden 'regelmatig' gewijzigd ...

Eéndimensionale ontsporing, stelselmatig evenwicht

Op stelselschaal is het niet zo, dat het begin volgens iets ongeremd leidt tot alsmaar méér van datzelfde iets. Er bestaat daarentegen zgn interdependentie, nou ja, mits deskundig ontworpen, ook voorstelbaar als allerlei regelkringen waarbij het ene als het ware in toom gehouden wordt door het andere. Bijvoorbeeld, waarom zou je je druk maken over meervoud van identity providers? Op reële schaal is ook daarvan

een federatieve opzet onvermijdelijk. Dus, wen er meteen maar aan ... Ja, maar een gebruiker moet dan overal geregistreerd staan met zijn hoedanigheden met daaraan verbonden bevoegdheden. Dat is onzin. Een gebruiker kijkt wel uit. Z/hij benut het minimale aantal identity providers dat z/hij nodig heeft voor haar/zijn digitaal gefaciliteerde activiteiten. Er is domweg géén probleem, maar dat raakt pas duidelijk door de (sociale) psychologie per gebruiker te (h)erkennen.

Ik vond ook onze praktische oefening zéér nuttig met de recursieve opzet van actor, waardoor naar behoefte alsmaar nadere verbijzondering van hoedanigheden mogelijk is. Als je de ontwerpgang wil volgen tot het hoedanighedenmodel waarvan wij gebruik maakten, kan je terecht bij [aantekening 49.47](#), [aantekening 49.48](#) en [aantekening 50.62](#). Je weet het, (her)gebruik mèt bronverwijzing. :-)

Infrastructuur

Tijdens de opkomst van digitale technologieën waren de mogelijkheden voor communicatie ermee nog afwezig. Daar paste de opvatting bij dat zgn toepassingen lòs van elkaar staan, en dus ook zo opgezet moeten zijn. Je kunt toch wel zeggen, dat die opvatting allang achterhaald is. Desondanks is apartheid van informatievoorziening nog steeds leidend beginsel, alle retoriek onder de noemer van stelsel ten spijt. Het gevolg is dat samenhang tussens vergaand traditioneel opgezette toepassing gebrekkig is. En aan wat feitelijk beroerd werkt, geven afzonderlijke opdrachtgevers opgeteld een veelvoud uit aan wat een heuse infrastructuur voor informatieverkeer ze zou kosten (en die dan nog deugdelijk werkt, óók).

Maar met financiering van wat voorzieningen heten, zijn we er uiteraard niet. Ze moeten ook daadwerkelijk als infrastructuur worden opgezet, met alle stelselmatigheid van dien. Zolang ònbegrepen blijft wat stelselmatig inhoudt, is alles wat met de zoveelste ad-hoc financieringsronde opgehaald wordt, weggegooid geld. Helaas zitten we nog steeds gevangen in het idee van noodzakelijk gescheiden toepassingen. Dat idee was destijds wèl productief. Er was simpelweg nog géén alternatief. En omdat het op die bijbehorend beperkte schaal redelijk naar verwachting werkte, komen we er maar uiterst moeilijk vanaf. Dat is exemplarisch voor paradigmawissel. Wat de geldverschaffers aan overheidszijde nog willen, dat met hun geld gebeurt – dat klopt trouwens al niet, waarover zij beschikken is immers belastinggeld – is al sinds jaren precies waarmee ook zij, maar vooral alle burgers, niet gediend zijn. Vanwege het achterhaalde paradigma waarvan zij zich niet bewust zijn, beseffen ze niet dat er een alternatief is.

Het lijkt dus prachtig dat, zoals jij vertelde, Digicommissaris er maar mooi in geslaagd is om geld te verzamelen waarmee we voorlopig verder kunnen. Hij, of wie dan ook in een positie met enige invloed, zou echter pas ècht helpen, wanneer hij zou zeggen dat iedereen ‘zijn’ geld – zie mijn opmerking hierboven – vooral moet houden zolang ze geen blijk ervan geven te snappen wat infrastructuur voor informatieverkeer is. Er hoort wel bij, zo zou hij eraan moeten toevoegen, dat wie niet meebetaalt er ook geen gebruik van kan maken. Daar gaan burgers inderdaad last e.d. van krijgen, publiciteit, parlement ... Nee, ik weet ook geen vlottere manier om die paradigmawissel te bevorderen. Lees ajb [Infrastructuurkunde](#). En als Digicommissaris zich manifesteert als [Infrastructuurcommissaris informatieverkeer](#) – ook ajb lezen – zou het zomaar ergens op kunnen gaan lijken; merk op dat uit laatstgenoemd opstelletje de conclusie volgt dat (B)FS bij uitstek onder die noemer past, en nauwelijks meer wat voor zgn standaarden hoeft te doen.

Maar dan zijn er altijd nog onvoldoende informatiekundigen voor ... stelselkundig ontwerp enz. Daaraan hoopte ik na de succesvolle modelleercasussen e.d. met Metapatroon opbouwend wat te kunnen doen met BFS, al was het maar een bescheidenste aanzet. De erkenning van mijn voorstel heb ik zwart-op-wit van toenmalig directeur Logius, in een brief waarin hij tevens zijn afwijzing documenteert (en tegelijk zijn voorkeur aangeeft voor een consortium met belofte van sneller resultaat). Dat zal ooit duidelijk blijken als tragische vergissing, maar laat ik het er diplomatiek op houden dat ook hij destijds niet beter wist en dat kennelijk ook nu nog niet doet – ik bespeur er tenminste niets van – in zijn volgende functie met nog meer coördinatiepotentieel.

Jij bracht terecht informatievoorziening voor de Omgevingswet ter sprake. Na een gesprek met een I&M-medewerker deed ik daar een voorstel waarin de nadruk op opleiding lag. Is dat iets dat jij zou willen helpen kortsluiten? De I van I&M staat voor infrastructuur. Daarom vind ik al jaren dat infrastructuur voor informatieverkeer daar beleidsmatig enz. veel beter ondergebracht zou zijn dan bij BZK-in-strijd-met-EZ-met-Fin-vaak-als-olifant-in-porseleinkast. Over aanzet gesproken, daarvoor zou inderdaad prima het zgn Digitale Stelsel Omgevingswet (DSO) kunnen dienen ... Mocht je dat willen overwegen, dan stuur ik je graag, vooralsnog vertrouwelijk, afschrift van mijn aandeel aan desbetreffende correspondentie met de betrokken I&M-medewerker.

Je weet dat ik reactie op prijs stel.

55.73

Telefonisch vertelde ik je zojuist over mijn pakweg tweemaal jaarlijkse contact met het hoofd van Bureau Forum Standaardisatie. Van het meest recente gesprek met hem, afgelopen woensdagmiddag, maakte ik een soort verslag. Zie [aantekening 55.73] voor afschrift. Tijdens dat gesprek ontvouwde ik o.a. het complete rechtspraakmodel. Klopt, jij bezorgde mij er ooit een afdruk op A2-formaat van. Daarbij ging het mij op dit moment voor identiteitstelling & autorisatie om een illustratie van, als ik me nogal wiskundig mag uitdrukken, recursieve meervoudigheid van zgn hoedanigheden onder de algemene noemer van actor. Ben je er nog ...? :-)

Door die opzet in een comple(e)t(er) model te tonen, helpt hopelijk te verduidelijken dat er zoiets als wisselwerking kan worden benut tussen verbijzondering van gebruikers (met erkenning van nota bene reële variëteit van hoedanigheden wordt dat gedeelte ingewikkelder) en van met hun informatieverkeer gefaciliteerde activiteiten (dat – pas – dankzij verbijzonderde hoedanigheden véél eenvoudiger is). Dat levert per saldo voordelen, maar daarvoor is stelselmatige (verkeers)benadering noodzakelijk; anders lukt het nooit. Tja, hij had ook wel ogen naar dat complete model. Of hij over een afschrift ervan kan beschikken, vind ik echter jouw beslissing. Nu je inging op mijn suggestie om hem eens te spreken, doe ik hem graag dat voorstel en kan hij e.e.a. met jou – proberen te – regelen.

55.74

Over afschrift van het complete informatiemodel van de rechtspraak dat ik je afgelopen woensdagmiddag toonde, heb ik gelet op je belangstelling ervoor prompt contact opgenomen met M.S. (wiens naam ook op de afdruk staat). Als je erover wilt beschikken, kan je hem dat vragen. Graag spreekt hij je binnenkort eens en stellig zijn er nog allerlei andere onderwerpen relevant voor eventuele samenwerking. M.S. is medewerker van de rechtspraak en was destijds opdrachtgever voor mijn

bijdragen aan een verkenning naar reële variëteit van hoedanigheden van debiteuren griffierecht. Dat klinkt reuze platvloers, debiteurenbeheer, maar er blijkt voor de geïnteresseerde waarnemer – maar ja, daar zeg je zowat – gauw dat de ene debiteur de andere niet is, enzovoort. Ontkenning zorgt voor alsmaar grotere problemen, kosten, ga maar door. Om het nut, zelfs de noodzaak, van gevarieerde hoedanigheden – en dan maar meteen in veel ruimer verband dan debiteurenbeheer voor griffierecht, dwz zo algemeen denkbaar mogelijk – duidelijker te onderbouwen, heb ik er vlotweg een compleet model voor rechtspraak van gemaakt. Het is maar gebeurd ... :-) Nee, uiteraard is dat model nog niet àf, maar het is zeker completer dan wat er eerder voor opgesteld is (en, over stelselmatigheid gesproken, het is in één moeite door helemaal klaar voor opname in federatieve opzet). En met KnitbITs is trouwens ook al een dienovereenkomstig werkende proefopstelling gebouwd. Enfin, M.S. begrijpt dat allemaal terdege en probeert er ondanks weerstand stapje voor stapje verder mee te komen. In dit stadium geldt vooral een zgn informatierotonde als praktisch verandermiddel (en heeft M.S. debiteurenbeheer op landelijke schaal beheersbaar gekregen; daarin was eerder niemand geslaagd). Door dit bericht hebben jullie elkaars [contactinformatie]. Als ik het bestand met het model moet opsturen, hoor ik het wel.

55.75

Of hij daadwerkelijk iets met infrastructurele benadering enz. kan/wil? Lijkt mij van niet. Hij verwijst naar de instelling van verspreide budgethouders die – wat zij elk afzonderlijk ervaren als – hun concrete problemen opgelost willen hebben. Inmiddels beseft hij m.i. wel degelijk, herstel, vagelijk dat reële maatschappelijke problemen daardoor onopgelost blijven resp. verergeren. Maar ja, stelt hij, zij beslissen over geldbesteding. Blijkbaar ziet hij het niet als zijn opgave om ze voor te lichten. Daarvoor begrijpt hij nog véél te weinig van. Of hij durft het niet (en debiteert ter verhulling een fopvatting). Zeg het maar. Omdat ik desondanks – want wat is het alternatief voor opbouwende bijdragen? – de hoop niet verloren heb, zet ik met voorlichting dóór zolang ik daarvoor gelegenheid zie. Gelet op zijn functie is natuurlijk vooral opmerkelijk ..., nee, ik begin opnieuw. Ik vrees dat het slechts mij opvalt, dat tijdens onze gesprekken over informatieverkeer in publiek domein – althans, dat is volgens mij ons thema – nooit, herhaal, helemaal nóóit ook maar één zgn standaard van de zgn pas-toe-of-leg-uit lijst vermelding waard was, dus nota bene evenmin door hem. Ik ben niet tegen standaards, integendeel, maar zonder stelselmatig ontwerp kan wat ervoor door moet gaan nergens op slaan, punt.

55.76

Ook aan **Domain-Driven Design** (Addison-Wesley, 2004) door Eric Evans kan ik een uitgebreide kritiek wijden. Maar wat helpt mijn zoveelste herhaling? De tekortkoming komt m.i. wederom erop neer dat ook Evans via zgn objectoriëntatie (OO) impliciet vasthoudt aan logisch atomisme. Weliswaar erkent hij de noodzaak van (p. 328) “techniques for manipulating and comprehending large models,” maar wat hij voor, zoals de ondertitel van zijn boek luidt, “tackling complexity in the heart of software” o.a. voorstelt als “bounded context” vind ik niets anders dan traditionele modulariteit onder een andere naam. Het conceptuele ideaal is en blijft volgens hem gestandaardiseerde, dus algeméén geldige betekenis. Voor wat hij daarom beschouwt als weerbarstige praktijk, stelt hij maatregelen voor. Wat mij betreft zijn dat hoogstens dito kleinschalige, beperkte lapmiddelen. Dat is dus precies

omgekeerd aan de aanname van reële betekenisverschillen, waarvoor Metapatroon ongeacht schaal enz. een praktische modelleermethode biedt volgens contextuele verbijzondering. Radicale modulariteit, dus, anders hebben we er nog steeds niets aan.

55.77

Ik heb geprobeerd om in zo kort mogelijk bestek te suggereren dat er met een zgn informatieronde onder die ene noemer veel bereikt is, en op grove hoofdlijn hoe dat gelukt is resp. wat daardoor verder mogelijk is. Die aanpak laat zich dus doortrekken ten gunste van andere projecten. Voor details lijkt mij in zo'n voorstel – nog – geen plaats. Nou ja, kijk maar of je er iets mee kunt.

55.78

Een (verander)programma is ergens blijkbaar sectoraal georganiseerd voor digitalisering. Deelsystemen voor per zgn sector kunnen echter niet compleet gescheiden van elkaar opgezet zijn. Intersectorale onderwerpen vergen afstemming enzovoort.

Grondige heroriëntatie leidt tot besef van een structurele opgave met algemeenste strekking. Zolang onder resp. voor een aparte noemer een dienovereenkomstig apart informatiesysteem wordt gemaakt, lijkt het elke keer steeds vanzelfsprekend wat iets ... is. In bepaald opzicht is x immers altijd ... x, nietwaar? Kortom, zowel waarin x volgens verschillende opzichten ... verschilt als samenhang daartussen blijft impliciet. Bijgevolg stapelen (beheer)problemen zich op; de oorzaak blijft onbegrepen. Integrale facilitering is pas adequaat mogelijk met een oplossing voor ontleding tot relevante zgn situationele objecten en samenhang tussen dergelijke verschillen: Metapatroon.

Omdat stelselmatig bemeten oplossing dus dwingend is, zijn onder die noemer verkenningen verricht naar structurering van hoedanigheden plus wisselwerking met facilitering van activiteiten. Met hoedanigheden als insteek is meteen het verband duidelijk met authenticatie van gebruikers en vervolgens autorisatie. Onder de noemer van actor kan de ene hoedanigheid tov een andere hoedanigheid worden verbijzonderd, en zonodig verder, enzovoort. Daaraan bestaat reële behoefte, zoals de praktijk uitwijst. Daarvoor is een oproep gedaan om 'moeilijke gevallen' te melden: casuïstiek.

Op voorhand zijn de samenhangende structureelalternatieven echter onmogelijk uitputtend te bepalen. Kortom, de noodzakelijke flexibiliteit noodzaakt tot een voorziening waarmee hoedanigheden willekeurig opgegeven kunnen worden. Zie [aantekening 49.47](#), [aantekening 49.48](#) en [aantekening 50.62](#).

55.79

Een organisatie liet debiteurenbeheer traditioneel per vestiging uitvoeren. Bij verschillende vestigingen gold daarom dezelfde wederpartij steeds apart als debiteur, met dienovereenkomstig afwijkend debiteurnummer. Dat moest uiteraard veranderen met een centrale financiële administratie inclusief module voor debiteurenbeheer. Decentrale (vestigings)systemen voor zaakbehandeling blijven echter gehandhaafd.

Met als uitgangspunt om bestaande informatiesystemen structureel ongemoeid te laten – motto: blijf overal zoveel mogelijk van àf! – is een zgn informatieronde geplaatst tussen enerzijds zaaksystemen (meervoud) en anderzijds financiële administratie (enkelvoud). Het beginsel is eenvoudig genoeg en staat hieronder

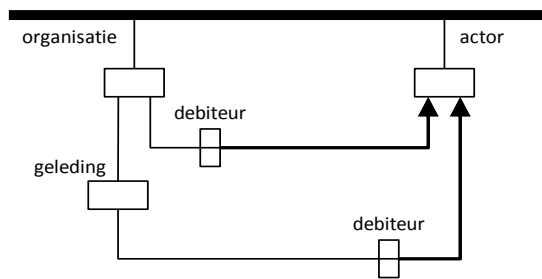
beknopt toegelicht.

De modellenreeks die volgt is met Metapatroon opgesteld. Dat is een methode die eigenschappen/gedrag verbijzonderd tot eenduidigheid. Dat maakt situatie annex context tot grondslag van verbijzondering. Het spreekt feitelijk voor zichzelf door de toelichting te volgen.

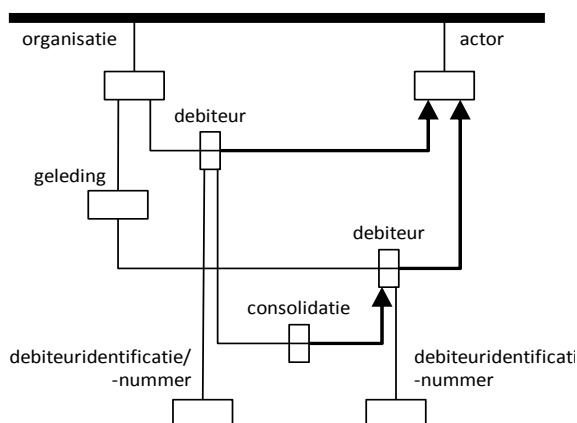
Elk model kent een horizon, zeg maar zijn grens. Binnen het daardoor aangenomen kader 'bestaat' de organisatie-als-geheel. Op haar beurt telt die organisatie meerdere geledingen (lees: vestigingen). Daarnaast bestaan binnen hetzelfde kader allerlei andere, algemeen uitgedrukt, actoren.



Een actor kan gelden als debiteur zowel voor de gehele organisatie als per geleding.



Op deze manier kunnen de diverse geledingen elk hun identificaties van debiteuren handhaven, want dankzij een expliciete verwijzing ter consolidatie is tevens de identificatie voor overkoepelend bereik beschikbaar.



Strikt genomen blijft de informatierotonde in dit geval beperkt tot stelselmatige toevoeging van de relatie ter consolidatie resp. – want in omgekeerde richting – verbijzondering per geleding. Dankzij een dergelijk expliciet scharnier kan elke geleding zelf bepalen of zij al dan niet haar 'eigen' debiteurnummers vervangt voor de overkoepelend geldige en, zo ja, wanneer zij dat doet.

Nota bene, vóórdat die relatie gelegd kan worden, moet uiteraard duidelijk zijn dat het om dezelfde actor gaat. Met oorspronkelijke, daarvoor onderling vaak afwijkende, registratie per geleding is dat een puzzelopgave. Ook daarvoor bewijst de informatieronde dienst door facilitering van rapportages met informatie uit erop aangesloten informatieverzamelingen (lees: zaaksystemen, financiële administraties, ...). Zie verder o.a. [Stelselmatig overzicht via informatiesleutels](#).

55.80

Natuurlijk is [Gevorderde tekenleer voor beginners](#) óók weer een verzoek tot inschikkelijkheid, en dit bericht waarmee ik je ernaar verwijst eveneens, enzovoort. Wat een gezeur! Als ik om je aandacht mag vragen, dat korte tekstje vind ik niet zomaar de zoveelste herhaling, samenvatting oid. Ik geef een verklaring, die in elk geval voor mijzelf nieuw is, waaróm een teken vooral context omvat. Zo duidelijk had ik me dat nog niet voorgesteld. Nooit te oud, inderdaad ... Het gaat daarbij om een situatieschets voor en, met haar (lees uiteraard ook: zijn) semiosis, vanuit de zgn verzoekenner, dwz het individu tot wie het verzoek tot inschikkelijkheid is gericht. (Pas) wanneer zij (lees uiteraard ook: hij) een dienovereenkomstig motief 'ontwikkelt,' met bijbehorend concept, volgt haar dienovereenkomstig gedrag (maar dan ook als het ware vanzelf).

Waarom ik al veel langer denk, is dat zgn taaldidactiek grondig moet worden herzien. Een kind kan m.i. niet vroeg genoeg volgens deze tekenleer opgevoed resp. –geleid worden, dwz voor deelname aan tekenverkeer. Juist voor een kind is immers niets natuurlijker, en dus eenvoudiger. Stel je voor, bijvoorbeeld, wat ontleding c.q. analyse inhoudt volgens de aanname dat elk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is. Dan moet je je een idee vormen van oorspronkelijke verzoeker en –nemer(s). Op welke inschikkelijkheid door de verzoekenner mikt(e) de verzoeker met haar teken? Hoe heeft zij het teken in kwestie daarvoor in(elkaar)gestoken? Welke ervaringssituatie wil de gever – dus met context – oproepen bij de nemer? Welk gedrag is eventueel – dus via signatuur – nader gesuggereerd? Nou ja, ongeveer zó. Wat mij betreft betekent gezegde alles dat ... gezegd is, de rest is enscenering. Zijn categorieën zoals onderwerp, lijdend voorwerp en meewerkend voorwerp nog zinvol volgens het verkeersparadigma? Is de verzoekenner niet altijd onderwerp in de zin van – beoogde – actor, uitvoerder van inschikkelijkheid? Maar zij hoeft als zodanig niet expliciet vermeld te zijn, dwz in het – nota bene, complete – gezegdedeel van het teken. Het komt erop neer dat ontleding vooral moet aanwijzen wat on gezegd bleef. En feitelijk is dubbele analyse geboden, de ene voor teken-als-gedrag dat de verzoeker voortbracht, de tweede voor gedrag-als-teken zoals de verzoekenner interpreteert.

Wat het nut voor informatiekundig ontwerp(en) ook alweer is? Op z'n minst raakt duidelijk(er) waarom gangbare aanpak averechts uitpakt. Want daardoor blijft veel on gezegd resp. ongeregistreerd en gaat prompt verloren. Met een kleinschalig, strikt lokaal informatiesysteem valt dat vrijwel nooit op; het gemis vangen de trouwe gebruikers op dankzij hun eigen geheugen (totdat zij er niet meer zijn). Op zgn stelselschaal ontbreekt zo'n verborgen, maar juist vitaal vangnet. Zoals jij het ooit al uitdrukte, tijd dus voor iets nieuws.

55.81

Ik speelde nog wat verder met het idee van gedragskundige ontleding, zie [Geef mij aib even de pindakaas!](#) De vraag is o.a. wat er overblijft van taal- resp. redekundige

ontleding. Die mikken immers op vaste categorieën. Maar zodra situationele gedragsverbijzondering geldt, hebben juist dergelijke categorieën geen zin meer. Tja, aan welke taalkundige ga ik dat proberen uit te leggen? Wie zou er verder tijd aan willen besteden?

Iets is altijd contingent. Hoe origineel is dat idee trouwens? Natuurlijk zijn allang allerlei taaltheorieën opgesteld met ruimer bereik dan een enkel woord, een enkele zin e.d. Wat m.i. eraan ontbreekt, is de radicale veronderstelling dat elk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is. Wacht eens even! Is dat dan geen vaste categorie? Als veronderstelling heet dat een metacategorie (en daar komen we nooit omheen). Daarvan moeten we er niet te veel hebben, maar evenmin te weinig. En het blijft ergens afhankelijk van, te weten van hoe veel resp. weinig binnen het dienovereenkomstige kader moet passen. Als iemand stelt dat het ware kader niet ruimer is dan een enkel woord, bijvoorbeeld, is meteen duidelijk wat z/hij doet met een voorstel dat ruimer mikt: helemaal niets.

55.82

Nav het boek **Semiotics: the basics**, dat ik onlangs las, heb ik de schrijver ervan, een voormalig hoofddocent – maar ondanks emeritaat blijkbaar nog steeds verbonden – aan een universiteit in Wales, benaderd met suggesties voor de volgende, te weten derde, editie (waaraan hij naar verluidt werk). Kreeg zowaar prompt antwoord. Het manuscript voor die editie is klaar voor de drukker; ik zou mijn geluk op Facebook-discussiefora moeten proberen. Per omgaande heb ik op mijn beurt met wat verdere toelichting geantwoord, dat semiotiek op z'n enneadisch dan wellicht iets is voor de vierde editie die er ongetwijfeld komt. Ik moet me sterk vergissen, of hij meldt iets anders om zich niets aan de enneade enz. gelegen te laten liggen (als hij er al een vervolgbericht aan wijdt).

55.83

Nee, van hem heb ik – nog – niets – meer – gehoord.

55.84

Ik ben de aanleiding alweer vergeten, maar tijdens de afwas dacht ik aan [fopvatting](#) en vervolgens of er wellicht een engels woord voor valt te bedenken. Nou ja, dat laatste kwam natuurlijk omdat ik uitvoerig met correspondentie in het engels bezig geweest was (en vanwege de m.i. afhoudende reactie het eerste vrijwel zeker óók). Klopt, dat 'is' er stellig nog niet, netzomin als fopvatting als woord bestond (want anders zou het geen geslaagd [parodisme](#) zijn). Vrijwel meteen kwam ik op: nopinion. Het interessante vind ik o.a. eraan, dat het geen precies dekkende vertaling biedt, maar op zijn beurt allerlei associaties oproept. Haha, ik hoor je foproep denken. Er zijn overigens vast wel meer engelse verzinsels ... In het engels is een bar een hindernis e.d., dus: bargument. Hmm, klinkt bekend. Hadden we die niet al eens eerder bedacht?

55.85

▪ Charles Morris, in **Foundations of the Theory of Signs** (in: **Foundations of the Unity of Science**, Volume I, The University of Chicago Press, 1971, pp. 77-138, oorspronkelijk 1938), stelt dat

signs [are] vigorously studied [...] from [...] many points of view. [...] There is lacking, however, a theoretical structure simple in outline and yet comprehensive enough to embrace the results obtained from different points of view and to unite them into a unified and consistent whole.[p. 79]

Volgens Morris (1901-1979) is er daarom een algemene tekenwetenschap, semiotiek, die grondslagen biedt voor allerlei specifieke(re) tekenwetenschappen. Volgens hem heeft semiotiek zelfs zoiets als een dubbel wetenschappelijk belang

since every science makes use of and expresses its results in terms of signs. Hence metascience (the science of science) must use semiotic as an organon.[p. 80]

Terzijde, Morris gebruikt semiotic als term; dat is tegenwoordig semiotics. In het Nederlands verandert niets: semiotiek. Ik noem dat ook wel tekenleer. De taal- resp. tekenopvatting van Morris staat zowat tussen de regels vermeld. Hij veronderstelt dat

nothing can be studied without signs denoting the objects in the field to be studied[. p. 80]

Ofwel, op een bepaald veld – is dat dan geen object? – bestaan objecten. De aanduiding van een bepaald object is een teken. Op haar beurt een studie van tekens vergt dus

signs referring to signs – and semiotic must supply the relevant signs and principles for carrying on this study.[pp. 80-81]

Hier gaat volgens mij onmiddellijk nogal wat mis. Op deze manier is semiotiek immers allesbehalve algemeen. Allereerst huldigt Morris een beperkte opvatting van wetenschap resp. van wetenschapstaal – alsof dat een aparte taal vergt – en komt zo uit op semiotiek als wetenschapstaalstudie. Wie weet begrijp ik niet wat hij bedoelt ... Voor zijn opstel in kwestie, en dat is dus “unity of science,” voert Morris in elk geval een expliciete beperking op, te weten

to supply a language in which to talk about, and in so doing to improve, the language of science.[p. 81]

Wat hij daarvoor onder wetenschap verstaat, blijft echter ongewis. Wat mij betreft is juist voor een algemene tekentheorie/-leer volstrekt irrelevant wat al dan niet als wetenschap geldt. De beperking tot een ook nog eens beperkte wetenschapsopvatting levert juist géén grondslagen voor een algemene tekenleer. Ik vermoed dat voor Morris wetenschap nog – waarborg van – algemene geldigheid uitmaakt, die zich dan vanzelfsprekend (!) uitstrekt tot bijbehorende tekengrondslagen. Dat zou de titel van zijn opstel verklaren, die volgens mijn opvatting dus misleidend is. Morris klinkt als een taalhervormer rond de overgang van de negentiende naar de twintigste eeuw, dichtbij huis zet o.a. Frederik van Eeden zich ervoor in, met zijn oproep dat

man – including scientific man – must free himself from the web of words which he has spun and that language – including scientific language – is greatly in need of purification, simplification, and systematization. The theory of signs is a useful instrument for such debabelization.[p. 81]

Wat is daar overigens zgn wetenschappelijk aan? Volgens mij is het politiek, ook nog eens utopisch, zoals marxistisch materialisme dat is, retoriek van wetenschap ten spijt.

- Met zijn opvatting over semiosis lijkt Morris zich aanvankelijk op werk van Charles Peirce te oriënteren. (Want) hij beschrijft semiosis als

process [...] involving three (or four) factors: that which acts as a sign, that which the sign refers to, and that effect on some interpreter[. ...] These three components in

semiosis may be called, respectively, the **sign vehicle**, the **designatum**, and the **interpretant**; the **interpreter** may be included as a fourth factor.[p. 81]

Nota bene, Morris heeft als vierde factor niet grond – die Peirce weliswaar expliciet aanvullend oppert, maar nog niet operationaliseert – herkend, en van waaruit ik de triade ontwikkelde tot hexade en zo door tot enneade.

Ik vind het duidelijker niet van interpreter, maar van individu (lees ook: subject) te spreken. Dan behoort o.a. interpretatie tot individueel gedrag, maar beweging is dat óók. Hoe dan ook telt Morris het – uiterlijk – gedrag van een individu eveneens tot interpretant als effect-van-teken. Daarover merkt hij op:

[T]he point of view of behavioristics [...] will be adopted[. pp. 83-84]

Volgens mij, nota bene in navolging van Peirce, zijn ook met de semiotische enneade daarbij echter verschillende dimensies c.q. momenten aan de orde, met dienovereenkomstig verschillende – wat Morris noemt – factoren. Eigenlijk is zulk resulterend gedrag tov het oorspronkelijke teken overigens géén factor. Wat dat gedrag is in dat opzicht geen oorzaak, maar gevolg. Voor een volgende cyclus kan gedrag echter wèl een oorzaak vormen, al dan niet opgevat als teken (met in dāt geval wederom semiosis).

Verwarrend komt vervolgens ook op mij over, dat Morris over object schrijft met als het ware een aparte status. In elk geval maakt hij onderscheidt tussen object en designatum. Onder de noemer van semiotiek gaat het volgens hem slechts om

ordinary objects in so far (and only in so far) as they participate in semiosis.[p. 82]

Maar waarom geeft hij ze een andere naam, dwz designata? Het verschil in betekenis komt toch dankzij een andere context tot uitdrukking? Kennelijk spelen ook objecten mee in semiosis, want volgens Morris kunnen

[s]igns [...] refer to the same object[, p. 82]

wat buiten semiosis zoals hij dat veronderstelt nooit lukt. Maar zulke tekens, vervolgt Morris,

need not have the same designata, since that which is taken account of in the object may differ for various interpreters.[p. 82]

Sterker nog, dat verschilt voor hetzelfde subject in resp. voor verschillende situaties resp. tijd(stipp)en, vandaar subjectief situationisme. Volgens mij is het teken als verwijzing naar een object op z'n minst niet primair. Een teken, nota bene inclusief context, leidt tot een interpretant – enneadisch: concept, inclusief motief – en dāt betreft pas ervaring van situationeel objectgedrag. Wat geldt als situatie, raakt bestemd door/als motief. Klopt,

obviously every sign does not, in fact, refer to an actual existent object. [...] The designatum of a sign is the kind of object which the sign applies to, i.e., the objects with the properties which the interpreter takes account of through the presence of the sign vehicle.[p. 83]

Aan de vraag waaròm een individu verschil maakt – dat is m.i. een kwestie van motief – tussen wat hij (lees overal ook: zij) als objecten beschouwt, komt Morris niet toe. Een object dat, zeg maar, ècht bestaat, etiketteert hij als denotatum. Maar ja, hoe weet een individu met een interpretant of hij daarmee iets werkelijk ervaart? Morris toont zich daarentegen een ware (!) positivist, voorzover ik weet wat dat inhoudt, met zijn bewering dat

it is not necessary to deny “private experiences” of the process of semiosis [...], but it is necessary from the standpoint of behavioristics to deny that such experiences are of central importance[. p. 84]

Maar hoe zit het met zijn m.i. terechte, hoewel nog tekortschietende, erkenning, hierboven reeds aangehaald, dat wat

is taken account of in the object may differ for various interpreters[?]

Peirce is trouwens al zo ... realistisch om te beseffen dat, in zijn woorden, “cognitive mass” beslissend invloed tijdens semiosis heeft. (Voor mijn verslag, zie par. 2.3 in [Semiosis & Sign Exchange](#).)

▪ Van het totaal van drie factoren kunnen drie deelverzamelingen worden afgeleid met telkens twee van die factoren. Aan twee van zulke extracten verbindt Morris het begrip dimensie. (Wat ik de drie dimensies van de enneade noem, is dus iets anders: uitbreiding per element van Peirce's triade tot drie enneadische elementen.) Volgens Morris dekt

the **semantical dimension of semiosis** [...] the [dyadic] relations of signs to the objects to which the signs are applicable[, while] the relation of signs to interpreters [...] is called the **pragmatical dimension of semiosis**[. p. 84]

Het lijkt erop dat Morris voor semantiek designata als het ware passeert, alsof het daar onmiddellijk om denotata gaat. Maar is dat dan nog wel een deelverzameling van de factoren van semiosis? En voor pragmatiek veralgemeniseert hij interpretant tot interpreter (die hij als een vierde factor opgevoerd heeft).

Een derde dimensie ontleent Morris niet, zoals uitgaande van drie factoren valt te verwachten, aan het verband tussen designatum en interpretant. Volgens hem geldt

the formal relation of signs to one another [as ...] the **syntactical dimension of semiosis**[. pp. 84-85]

Naar mijn idee verwacht Morris hierdoor tekenleer slechts hopeloziger. Mijn idee is dat pragmatiek, semantiek en syntax onmogelijk formeel onderscheiden kunnen zijn. Complete semiosis is altijd pragmatisch, dus géén selectieve deelverzameling. Dat maakt de enneade alweer duidelijker. Zowel semantiek als syntax zijn slechts relevant tegen zo'n pragmatische achtergrond. Zonder pragmatiek blijft beoefening steriel, en mondt door reductie uit in onzin. Ik volg Peirce's aanwijzing dat alle elementen in semiosis onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Met negen ipv drie elementen is het verklaringspotentieel nu eenmaal véél groter. Er is dus nooit, herhaal, nooit een element dat afzijdig oid blijft. Morris meent daarentegen dat

certain of the possible relations [may] remain unrealized.[p. 85]

Als dat zo is, werp ik tegen, is géén semiosis aan de integrale orde in de zin waarvan ook Morris uitgaat. Waar hij tekenleer op zichzelf toepast, zoekt hij het m.i. nodeloos in aparte terminologie. Dat strookt juist niet met reflexiviteit. Het is voldoende om eventueel beschouwingsniveaus te onderscheiden. Ik heb het gevoel dat Morris niet zozeer

the three subordinate branches of [semiotic, i.e.,] syntactics, semantics, and pragmatics [p. 86]

afgeleid heeft van een algemener kader, maar veeleer allang bestaande, reducerende disciplines elk zoveel mogelijk ongewijzigd achteraf van onderling

verband heeft proberen te voorzien. Dat wringt alom. Als zijn doel, zoals eveneens reeds aangehaald,

purification, simplification, and systematization

is, ontwaar ik vooral groeiende verwarring door zijn retoriek van

pure semiotic, with the component branches of pure syntactics, pure semantics, and pure pragmatics.[p. 87]

Wat is er nog zgn puur na het verbreken van, nota bene, ... onlosmakelijke relaties? Morris hoopt op

the metalanguage in terms of which all sign situations would be discussed.[p. 87]

Dat vind ik geen gek idee, dwz een middel voor wat Morris vervolgens “descriptive semiotic” [p. 87] noemt. Met enneadische semiotiek resp. [Metapatroon](#) doe ik niet anders. Maar door beperking tot semantiek resp. syntax zoals Morris bepleit, is er prompt geen sprake meer van – beschrijving van – reëel tekenverkeer; daarvoor valt aan pragmatiek met bijbehorend complete semiosis m.i. niet te ontkomen.

- Overigens vind ik sign vehicle een verwarrende aanduiding. Sign (teken) is genoeg, punt. Als element van semiosis, zo stelt Peirce, bemiddelt een teken tussen de elementen object en interpretant (wat met een enneade ipv triade nader is gespecificeerd). Als zodanig is een teken zoiets als vervoermiddel, een drager van betekenis (zoals een subject ervaart, wat dan weer de vraag oproept wat de drager van wat is ...; daarop is geen eenduidig antwoord, omdat semiosis wisselingen omvat van zoiets als de richting waarin momenten elkaar opvolgen, aflossen e.d.). Ik ben het met Morris eens dat

[m]eanings are not to be located as existences at any place in the process of semiosis but are to be characterized in terms of this process as a whole.[p. 123]

Dat heb ik aangeduid als anatomie van betekenis; de titel van deel II in [Semiosis & Sign Exchange](#) luidt **Anatomy of Meaning**.

- Het is, zachtjes uitgedrukt, opmerkelijk dat Morris voor het doel van wetenschappelijke unificatie het middel inzet van fragmentatie volgens dimensies met bijbehorende beperkende disciplines. Onder de noemer van semiosis moet niet onderscheid bewaard, maar samenhang aangehouden blijven tussen

the relations of signs to one another[, ...] the existential situations under which certain signs are employed [and] what goes on in an interpreter when a sign is functioning.[p. 94]

Ergens daagt het Morris dat

syntactical problems [p. 94]

ontstaan, doordat

logical syntax deliberately neglects what [...] has been called the semantical and pragmatological dimensions of semiosis to concentrate upon the logico-grammatical structure of language, i.e., upon the syntactical dimension of semiosis.[p. 92]

Immers,

modes of usage are the pragmatological background of the formation and transformation rules.[p. 95]

Het is uiteraard géén oplossing, althans niet voor grondslagen voor een algemene tekenleer,

[to] limit [...] investigation of syntactical structure to the type of sign combinations which are dominant in science, namely, those combinations which from a semantical point of view are called statements, or those combinations used in the transformation of such combinations.[p. 94]

Nog ervan afgezien dat zgn wetenschappelijk taalgebruik wat verklaringsgehalte geen uitzondering vormt, is het de omgekeerde wereld om te ... verklaren, zoals Rudolf Carnap volgens Morris kennelijk doet, dat o.a.

commands are not sentences[. p. 94]

Tja, uit wat géén zin is, zou dan geconcludeerd mogen worden dat er ook géén syntax voor kan bestaan. Volgens mij is daarentegen èlk teken een verzoek tot inschikkelijkheid, dus o.a. àlles dat een zgn wetenschapper zegt, schrijft, gebaart enz. inbegrepen.

▪ Het vergaand impliciete logisch atomisme van Morris klinkt door, bijvoorbeeld, in zijn beweringen dat

a rigorous development of semantics presupposes a relatively highly developed syntactics.[p. 100] The semantical rule for the use of a sentence involves reference to the semantical rules of the component sign vehicles.[p. 103]

Ik zie dat precies òmgekeerd, met ook nog eens pragmatiek dat semantiek omvat. Wat Morris voor wetenschappelijkheid aanspreekt, is wellicht de schijn van formaliseerbaarheid. Rigor vind ik echter ondergeschikt aan relevance. Met semiotiek als ruimste kader staat relevantie voorop, en aan de hand van de semiotische enneade valt daarover met bijbehorende metatekens alweer met wat meer precisie e.e.a. te beweren.

Omdat syntax volgens Morris regels volgt, geldt dat z.i. ook voor semantiek en pragmatiek. Hoe luiden ze? Zich vooralsnog beperkend tot semantische regels meent Morris slechts dat

it would be a very difficult task to formulate [...] such] rules[. ...] It is natural, therefore, that attention has been chiefly devoted to fragments of the common languages and to languages which have been deliberately constructed.[pp. 101-102]

Daar gebeurt het weer! De beschikbare, nota bene zelfs toegegeven beperkte methode bepaalt wat waar(d) is om te onderzoeken. Natuurlijk is dat niet, integendeel. Morris gaat ervan uit dat semantische regels moeten bestaan,

whether formulated or not is irrelevant[. p. 102]

Druist dit niet lijnrecht in tegen het empirische wetenschapsbegrip dat Morris beweert te belijden? Volgens mij zegt Morris met zoveel woorden dat gedrag van een interpreter regelgestuurd is, en wel volgens algemeen geldige regels (dwz abstraherend van individuen, wat ik evenmin geloof). Als het om tekens gaat, zijn er dan drie van zoiets als gedragsniveaus. Onderaan zijn er de regels van syntax. Daaròp zijn de vèrdere regels van semantiek gebaseerd, en zo door naar nòg verdere regels van pragmatiek:

[S]yntactics must be supplemented by semantics [and] semantics must in turn be supplementd by pragmatics.[p. 107]

Ik heb bezwaar tegen die structurele aanname. Het heeft m.i. geen zin om strikt volgens dergelijke niveaus enz. naar gestapelde regels te zoeken. Morris vindt ze ook niet, tenzij hij voorwaarden benut waarmee die niveaus worden gereduceerd tot een enkele niveau, dat van logische syntax. Maar wat hebben we daar dan als taal- en tekenbegrip aan? Hoe positivistisch kan hij volhouden te zijn in het besef dat

such a program of systematization [...] is forced to terminate the process of reduction by the acceptance of certain signs as primitive terms whose semantical rules of usage [...] must be taken for granted but cannot, within that particular systematization, be stated.[p. 103]

Aan metafysica c.q. ontologie valt niet te ontsnappen. Ik maak daaruit op, dat semiosis onlosmakelijk ontologie en epistemologie inhoudt, en omgekeerd. Hoewel Morris het zoekt in semantische regels, terwijl hij toegeeft ze maar moeilijk te – kunnen – vinden, hangt hij er alvast – van – alles aan op:

[T]he only relevant correlation which exists between signs and other objects is that established by semantical rules.[p. 105]

Daarover trekt hij slechts een negatieve conclusie, te weten dat

[t]he traditional versions of isomorphism[, i.e.] that languages mirror (correspond with, reflect, are isomorphic with) the realm of nonlinguistic objects[,] failed to distinguish the various dimensions of semiosis and the various levels of languages and designata. [...] Syntactical structure [...] is not a bare mirroring of nature considered in abstraction from the users of the language.[pp. 104-106]

Het komt echter niet bij Morris op, dat de opgave principieel onoplosbaar is vanwege hoe hij dimensies, niveaus enz. onderscheidt. Dat semiosis pas zindelijk kan worden beschouwd met erkenning van subjectiviteit, dus zonder absoluut geldige (de)constructieregels (waarnaar hij dus tevergeefs zoekt; de verhouding tussen elementen per dimensie in de enneade komt neer op metaregels). Maar de structuur die hij propageert, kenmerkt taalkunde nog steeds en werkt o.a. door in averechtse opzet van digitale infrastructuur voor informatieverkeer (wat hetzelfde is als tekenverkeer).

▪ Morris' toelichting op pragmatiek kan ik wel redelijk volgen, zij het hij zich daarbij m.i. te sterk op de interactionistische theorie van G.H. Mead richt; zie voor mijn kritiek daarop hoofdstuk 11 in [Semiosis & Sign Exchange](#). Weliswaar noemt Morris dat waarom het gaat voor

the individual [is] the furtherance of his interests,[p. 116]

dwz, relevant zijn

the interests which are expressed and served by the production and use of the signs in question[, p. 116]

maar hij ziet er geen factor voor semiosis in (zoals motief wèl een element van de enneade is). Door motief geldt, dat

all signs [should] be regarded in terms of pragmatics[. p. 117]

Het gaat er, kortom, zelfs altijd om

to use signs simply in order to produce certain processes of interpretation,[p. 117]

want dat is volgens mij nu eenmaal de clou van semiosis. Het nut van taal(gebruik) betreft helemaal niet

communicating confirmable propositions[. p. 117]

Dat is een positivistische illusie. Als een toevoeging verklaart Morris, dat

signs [...] may be used in many ways to control the behavior of one's self or of other users of the sign by the production of certain interpretants.[pp. 117-118]

Mijn opvatting is, dat taal uitsluitend dient ter afstemming van gedrag. Nogmaals, èlk teken is een verzoek tot inschikkelijkheid. Ook zo doet iemand een propositie, maw een (voor)stelling, te weten om bevestiging ervan door de geadresseerde te verkrijgen. Ik zou zeggen dat zelfs vooral onder de noemer van wetenschap de verzoeken tot inschikkelijkheid het meest uitgesproken over en weer vliegen. Het lijkt erop, dat Morris inmiddels beseft wetenschap met haar louter – wat mij betreft vermeende – stellende tekens geen soelaas biedt voor de opgave van grondslagen voor een tekenleer:

[T]he semiotician must be interested in all the dimensions and all the uses of signs[. ... T]he usage of the sign vehicle varies with the purpose to be served.[p. 118]

Zo'n doel is volgens mij steeds een subjectief motief. Er is pas een algemene tekenleer mogelijk volgens nodige en voldoende verbijzondering van elementen of, vooruit, factoren zoals Morris ze noemt. Het is niet zo, dat Morris allerlei relevante aspecten e.d. volkomen mist. Her en der maakt hij er melding van. Hij verzuimt echter ze op te nemen als veronderstellingen; daarvoor houdt hij het op een triade met tekortkomingen voor metatheorie van dien. Morris ziet als

stumbling block [...] the belief that meaning is in principle personal, private, or subjective.[p. 123]

Dat gaat in tegen objectiviteit door wetenschap. Die eis valt echter onmogelijk in absolute zin o.a. aan resultaten onder de noemer van wetenschap te stellen. Als er iets een belemmering vormt, is het allereerst die eis. Zodra die weggeruimd is, is het onmogelijk om er nog langer over te struikelen. Axiomatische positionering van subjectiviteit met semiosis schept ruimte voor een radicaal, algemeen geldig tekenbegrip, dwz als verzoek tot inschikkelijkheid. Morris kan zich dat onmogelijk voorstellen. Hij gaat niet verder dan erkenning van

the potential intersubjectivity of every meaning.[p. 125]

De crux zit 'm volgens mij in zijn uitgangspunt dat regels zowel algemeen geldig als compleet bestemmend zijn. Daardoor ziet hij objectiviteit kennelijk gewaarborgd:

In short, since the meaning of a sign is exhaustively specified by the ascertainment of its rules of usage, the meaning of any sign is in principle exhaustively determinable by objective investigation.[p. 125]

Daarmee ben ik het pertinent oneens. Ook Morris weet zich niet zeker in het besef dat

in practice the determination of meaning is difficult and that the differences in sign usages [...] may be rather great.[p. 125]

Hij probeert er zich opnieuw uit te redden met een wens-is-vader-van-gedachte manoeuvre, ditmaal met de be(z)wering dat

it is theoretically important to realize that the subjectivity of certain experiences, and even experiences of semiosis, is compatible with the possibility of an objective and exhaustive determination of any meaning whatsoever.[pp. 125-126]

Dat past echter ... pas door subjectiviteit zodanig te beperken dat objectiviteit rest, et voilà, objectiviteit.

- Semiotiek zoals Morris voorstelt vind ik te simplistisch in veronderstellingen en daardoor nodeloos ingewikkeld, zelfs tegenstrijdig, in uitwerking. Vaak kan ik zijn verhaal – dus – niet volgen. Wat ik eruit opmaak, is dat hij syntax, semantiek en pragmatiek blijft beschouwen als onderling vergaand apart, met semiotiek min of meer achteraf voor

the interrelations of these disciplines[. P. 130]

Uitgaande van dat onderscheid, stelt hij dan vast, en terecht, dat

[i]t is also true that a person who studies some dimension of semiosis uses terms which have all three dimensions and employs the results of the other dimensions.[p. 131]

Desondanks houdt hij vol dat

the subsciences represent three irreducible and equally legitimate points of view corresponding to the three objective dimensions of semiosis.[p. 131]

Morris beseft echter onvoldoende dat de knoop van eigen makelij is, nou ja, van bestendiging van bestaande disciplines. In elk geval komt hij er niet toe om 'm dóór te hakken, waardoor ruimte ontstaat voor inzicht volgens onlosmakelijkheid in semiosis. Ik heb al opgemerkt dat wat ik dimensies noem, verschilt van Morris' begrip. Volgens mijn begrip zijn het momenten in semiosis. Als zodanig bestaat onlosmakelijk verband met wat eraan voorafgaat resp. erop volgt. Morris heeft gelijk dat

no one standpoint is adequate to the full nature of semiosis.[p. 131]

Wij menen allebei dat zo'n standpunt volgens een bepaalde dimensie geldt. Hij ontleent aan wat hij onder dimensies verstaat dienovereenkomstig gespecialiseerde (vak)disciplines, met vervolgens de opgave om daartussen verband te vestigen. Als momenten in semiosis verliezen dimensies zoals ik ze opvat, nooit samenhang. Als discipline is er dus maar één semiotiek. Daarvan zijn allerlei reducties mogelijk, nog veel en veel meer dan Morris voorstelt; zie [Dia-enneadic framework for information concepts](#) (2003). Eenmaal afgesneden, dus ontdaan van overkoepelend verband, blijft omgekeerd synthese onbereikbaar. Ja, uiteraard zijn specialismen gebaseerd op onderling verschillende deelverzamelingen

mutually irreducible[. P. 132]

Daarmee bevestigt Morris slechts, hoewel hij het niet lijkt te beseffen, dat semiosis onmogelijk de optelsom kan zijn van verschillende delen.

- Het is mij duidelijk dat Morris semiotiek plooit naar de overheersende wetenschapsopvatting van zijn tijd. Ik benadruk, door een ander idee van semiotiek, dat wetenschap géén bijzondere status heeft c.q. verdient wat tekenleer betreft. Dus, als Morris beweert dat het helpt

[to] mak[e] training in semiotic a regular part of the equipment of the scientist[, p. 135]

bepleit ik semiotische opvoeding en –leiding voor iederéén. Volgens de aanname dat elk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is, kan dat van jongs af aan lukken. Ik vervang “scientist” daarom door person in het volgende citaat:

In this way a [person] would become critically conscious of his linguistic apparatus and develop careful habits in its use.[p. 135]

Nogmaals, om dat goéd te leren, kan de passende opvoeding/-leiding niet vroeg genoeg beginnen. Het is immers alweer gauw te laat. Morris begrijpt in elk geval prima dat

[s]emiotic provides a basis for understanding the main forms of human activity and their interrelationship, since all these activities and relations are reflected in the signs which mediate these activities.[p. 136]

Wat daar nog bij moet, is dat het altijd individuen zijn die zich gedragen, dwz activiteiten ondernemen. Daarom moeten individuen een adequate tekenleer ... leren. Als zij daarvoor een averechtse tekenleer moeten àfleren, is het prompt véél moeilijker, zo niet onmogelijk.

55.86

Op mijn verdere toelichting op het belang van de enneade voor “the basics” van “semiotics,” en dus voor een eventuele volgende editie van zijn boek, gaf de auteur opnieuw vrijwel per omgaande antwoord. Dat tempo vind ik verrassend. Wil hij er maar zo snel mogelijk van àf? Of gelooft hij werkelijk te helpen? Volgens mij was de strekking van zijn voorgaande bericht al, dat hij de enneade enz. geen blik waardig gegund had noch van plan was dat ooit te doen. Die boodschap kreeg ik m.i. herhaald, doordat hij dàt, netzo vriendelijk van toon, ... niet expliciet vermeldde, maar wederom wel dat ik het elders moet proberen. Klopt, nopinion. Ditmaal beargumenteerde hij zijn advies wat nader met o.a. de kwalificatie van mijn werk als specialistisch. Maar ik had toch duidelijk aangegeven dat ik vruchtbaardere grondslagen voorstel, dus ... basaal? En kan je zoiets beweren, dus àfwijzen, zònder zo’n voorstel te kennen? Of, als hij er wel degelijk kennis van nam, hoe kan je je zó vergissen? Over specialistisch gesproken, verder stuurde hij mij een afschrift mee van één van zijn publicaties, een kort hoofdstuk voor een bundel. Vooruit, dat heb ik wèl bekeken. In het besef van mijn vooringenomenheid meen ik dat die tekst mank gaat aan gebrekkige “basics.” Maar ja, daar komt hij nooit achter met zijn kop in het zand. Wat is wijsheid?

55.87

Helaas, dat blijkt inderdaad steeds maar de vraag; “Hoeveel energie wil je er (nog) in stoppen?” En voor een vòlgende poging, elders, is dan steeds maar de vraag hoeveel energie je er wéér, voor de zoveelste keer, in wilt stoppen ... Ook – en vooral? – hiervoor vind ik aantekeningen (engels: notes) enig houvast bieden ter afsluiting die ikzelf verantwoord acht. Het begint dus met correspondentie, waarvan ik mijn initiërende aandeel vervolgens pas in een aflevering van zgn aantekeningen opneem. Zodra duidelijk is dat de correspondentie niets oplevert – elk teken is een verzoek tot inschikkelijkheid, en waarop ik mik komt er kennelijk niet van – wissel ik de verhouding. Ter verklaring, nou ja, waarom dan ook, schrijf ik allereerst een aantekening, die ik vervolgens eventueel óók verstuur.

55.88

Ja, het bedenken van [parodismen](#) is verslavend. Het is moeilijk om ze op bestelling te leveren. Soms heb je zoiets als een formule te pakken, zoals met de voorzetsels ‘aan’ en ‘op.’ Als een samengesteld woord daarmee begint, is het gauw goed als je er een ‘w’ resp. ‘f’ vóór plaatst. Vooruit, ik heb nu eens een lijst met voorzetsels

opgeslagen. Met een 'm' vóór 'af' staat er 'maf,' een 'd' vóór 'om' wordt 'dom.' Reuze creatief is dat uiteraard niet meer, want nu kan je een woordenboek erbij pakken en op het alfabetische deelrijtje af nagaan wat leuk is ...

55.89

Je hebt al – meer dan? – genoeg te verhapstukken aan mijn berichten. Als je er verschoond van wilt blijven, zeg het ajb luid en duidelijk. In elk geval bespaar ik je nu reeds de tekst die ik toegezonden kreeg. Wat je even moet weten, is dat de auteur het daarin over, in het engels, assertions heeft (met verwijzing naar werk van Peirce). Daarom gebruik ik opzettelijk dezelfde aanduiding in mijn bericht aan hèm. Moet hij o.a. toch snappen, dat ik wèl de moeite nam om iets nader te bekijken. Wie weet antwoordt hij, ter vermindering van het gevraagde ... antwoord, dat mijn assertion géén ... assertion is. Dat zou natuurlijk géén ... antwoord zijn. Wat er ook gebeurt, inspiratie om nog eens een parodisme te verzinnen is er alvast. Antwoord? Ontwoord?

55.90

Hij blijft zowat per kerende post antwoorden, zeer attent. En zijn antwoord verrast me. Want mijn idee was dat hij onmogelijk relevante bronnen geraadpleegd kòn hebben. Anders had hij – zo dacht ik verder – stellig het belang van de enneade voor 'semiotics: the basics' herkend. Nota bene, volgens zijn opgave bekeek hij óók jouw uitleg in [Semiotic Ennead](#). Hoera! Dat is natuurlijk hoe dan ook prachtig, te weten dat iemand op zoek gaat om het ook-eens-van-een-ander te horen, en dan één van jouw teksten vindt. Hij ziet er kennelijk echter onverminderd een "particular topic" in, dus allesbehalve een bijdrage aan grondslagen, laat staan verrijking ervan. Vooruit, "interesting," maar wellicht voor "specialists." In elk geval niets voor hèm, wil hij nog maar eens duidelijk gemaakt hebben.

De vraag vind ik nu, waaròm hij algemene(re) bruikbaarheid van de enneade mist. Met mijn speculaties zal ik opnieuw wel op mijn beurt ... mis zitten. Zou het kunnen dat hij teken nog overwegend apàrt, dwz als object beschouwt, en als zodanig tòch als uitgangspunt neemt voor wat neerkomt op ontleding in deelobjecten? Weliswaar gaat **Semiotics: the basics** uiteraard ook over communicatie, zo is er een hoofdstuk getiteld **Textual interactions**, maar van een expliciet dialogisch kader is nergens sprake. Voor een bredere basis (!) is het m.i. nodig te beseffen dat teken pas begrijpelijk is door semiosis, en semiosis pas door dialogische opzet (vandaar een dia-enneadisch schema). Hij probeert het nog omgekeerd, en dat kàn niet slagen.

55.91

[Het blijft helaas] stil op de lijn. Ben je door nòg meer ramspoed getroffen? Ik hoop van niet!

Ik laat hierbij even van me horen, omdat ik zojuist tijdens een fietstochtje – om een doel te hebben bezoek ik doorgaans één van de kringloopwinkels die Den Haag rijk is; het boekenaanbod vind ik vaak verrassend interessant, nou ja, deels, maar dat is in 'normale' boekenwinkels, voorzover ze nog bestaan, overigens, óók zo – een exemplaar kocht van **Hoe spoort het water?** Let op, het vraagteken hoort bij de titel. Ken jij dat zgn werkdocument al? Het zal stellig, maar ik had er geen enkele weet van. Het betreft een uitgave van TU Delft/SISWO uit 1999. De auteur is M. Roscam Abbing. De ondertitel luidt: **Ontspoorde besluitvorming Betuwelijn; een analyse van genegeerde alternatieven**. Je snapt waarom 't mijn aandacht trok. In voetnoot 158 staat verwezen naar het boek van Metze en jou, dus **Slag om de**

Betuwroute - Het spel langs de lijn [uit 1997]. Ja, geweldige ondertitel, natuurlijk :-), maar vermeldenswaard in verband met jouw proefschrift acht ik allereerst dat Frissen tweemaal is opgevoerd. Op p. 13 staat dat "[d]e bestuurskundige Frissen [...] in opdracht van het ministerie van Verkeer en Waterstaat onderzocht hoe de besluitvorming rond de Betuwelijn was verlopen[.]" En op p. 138 is hij met vermelding van zijn hoedanigheid van "hoogleraar Bestuurskunde, Katholieke Universiteit Brabant," opgenomen in het rijtje ondertekenaars van een "Oproep tot heroverweging van verdere aanleg van de Betuwroute, vanaf Kijfhoek" gericht "[a]an de leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, 9 oktober 1998." Enfin, ik zal je hiermee niets nieuws vertellen. Het maakt me wel extra nieuwsgierig naar de uitkomst van je onderzoek naar dergelijk materiaal. Overweeg je om je promotor, tja, dezelfde professor F., te vragen hoe hij die lijn resp. besluitvorming erover nu beoordeelt?

55.92

Het is allereerst maar de vraag of zo'n bericht überhaupt – goed – aankomt. Nee, van Thellefsen ontving ik nog geen reactie, maar die poging is pas twee dagen oud. Omdat Chandler eerder wel degelijk antwoordde, hebben we alweer wat meer dan helemaal niets om te overdenken. Wat zouden we moeten zonder besef van contextualisering? Routledge is een uitgeverij die de aanduiding "the basics" gebruikt voor een serie publicaties. Wat mij betreft is dat vergelijkbaar met, bijvoorbeeld, de serie x-for-dummies van een andere uitgeverij. Dergelijke kwalificaties moeten kopers aantrekken die een inleidende tekst over een bepaald onderwerp wensen. De titel **Semiotics: the basics** komt daarom neer op zoiets als tekenleer voor beginners. Kort vóórdat ik Chandlers boek las, noem het maar toeval, schreef ik [Gevorderde tekenleer voor beginners](#). Uit die titel kan je zoal opmaken, dat grondslagen m.i. van meet af aan deugdelijk moeten zijn.

Het zou dus kunnen, dat Chandler "the basics" helemaal niet met grondslagen associeert. In zijn voorwoord heeft hij het over (2e editie, 2007, p. xiii) "introductory text" met als oorspronkelijke doelgroep "media studies students." Zijn (p. xiv) "focus is on the humanities" en als dat tevens zijn eigen achtergrond is, laat zich redelijk vermoeden dat hij niet vertrouwd is met de discipline om in gebrekkige verklaringen resp. resultaten de noodzaak te herkennen van – verder – grondslagenwerk. Voor een zgn exacte wetenschap is dat evident. Nota bene, hij benadrukt (p. xiv)

[t]he unavoidable selectivity of the text [and, d]riven by their own purposes, readers will no doubt be alert to 'what is conspicuous by its absence'.

Maar ja, als je een tekortkoming meldt, zoals ik deed, en naar mijn idee zelfs een fundamentele, is het óók niet goed. Kennelijk geeft Chandler voorkeur aan voortzetting van "selectivity." Ik zou zeggen, dat juist hij feitelijk specialistisch bezig is ... Volgens hem is (p. xiv)

[s]emiotics [...] a huge field, and no treatment of it can claim to be comprehensive.

Op mijn beurt vind ik dat dat we op ... basis van de semiotische enneade een héél eind komen. Chandler berust kennelijk erin dat (p. xiv)

there are divergent schools of thought in semiotics, and there is remarkably little consensus among contemporary theorists regarding the scope of the subject, core concepts or methodological tools.

Met een dia-enneadisch schema kan elk zgn school nauwkeurig worden gepositioneerd, en verschillende scholen onderling vergeleken. Zo algemeen wil hij het echter niet hebben. Sterker nog, zo lijkt het, dat bestáát volgens hem niet. Mijn indruk is, dat hij het meest opheeft en –houdt met het tweeledige (basis)schema van De Saussure die aan een teken onderscheidt een ... teken en een betekenis. Opzettelijk schrijf ik het verwarrend op. Dat komt mede door vertaling. De Saussure was franstalig. Uitgaand van een signe linguistique maakte hij onderscheid tussen signifiant en signifié. In het engels: sign, met signifier en signified. Wat mij betreft zijn de aparte aanduidingen signifiant (frans) en signifier (engels) overbodig. Er is een teken, dat **als zodanig** onlosmakelijk verbonden geacht moet zijn met betekenis; anders is het domweg géén teken. En omgekeerd hoort er bij een betekenis **als zodanig** onlosmakelijk een teken, klaar.

Omdat Peirce een Grote Naam voor semiotiek is, schetst Chandler tevens diens tekenbegrip. Nee, zonder zo'n reputatie kom je er niet in. Hoewel hij Peirce aanhaalt met nota bene ìnbegrip van grond – prima, vind ik – houdt óók Chandler – en daar gaat het prompt mis – het bijbehorende model op slechts een triade. Wellicht is dat naar zijn smaak al uitbreiding – en specialistisch? – genoeg vergeleken met de tweepolige opzet van De Saussure. Het is mij in elk geval niet gelukt om zijn interesse in de enneade te wekken. Heb ik daar iets van geleerd? Ik wist natuurlijk al, dat het moeilijk is om iemand met een overtuiging van iets ànders te overtuigen. Daarover is mijn idee niet(s) gewijzigd. Haha, zo eigenwijs ben ik(zèlf) ook nog wel. :-)

55.93

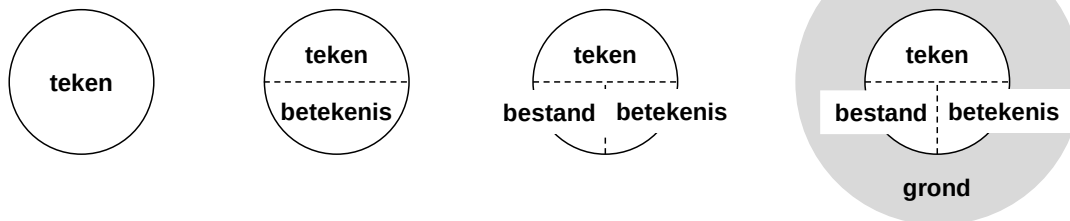
Voorzover ik kan nagaan, oriënteert [de aldaar benoemde hoogleraar] zich vooral volgens (computer)programmatuur. Een informatiekundige zoals jij en ik dat vak opvatten, lijkt hij me in elk geval niet. Wat hij als relevante perspectieven vermeldt, vind ik allemaal ondergeschikt aan zoiets als handelingsperspectief, maar juist dát ontbreekt in zijn opsomming. Zijn verhaal gaat kennelijk over van alles en nog wat, maar dus geheid niet over informatie met reële betekenisvariëteit van dien. Dat zijn opnieuw enkele lichten studenten die niet het vak leren waaraan – maatschappelijk – behoefte is.

55.94

Nav onze correspondentie schreef jij “zo langzamerhand wel eens even een blik in Chandlers basic-semiotics-boek [te] willen werpen.” De complete inhoud van de tweede editie van [Semiotics: the basics](#), dát dan weer wèl, is tevens vrijelijk beschikbaar.

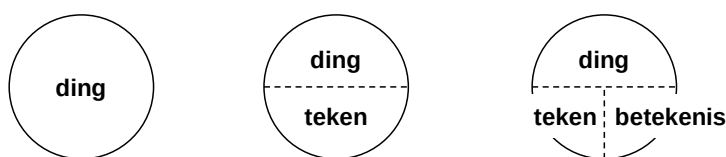
55.95

Uitgaande van teken lijkt een tweetrapsonderscheid resp. -samenhang aan de orde. Allereerst veronderstelt een teken ... betekenis. Vervolgens veronderstelt betekenis ... besta(a)nd. De Saussure dacht voor taalkunde genoeg te hebben aan de eerste trap. Peirce ging het vooral om – begrip van – wat bestaat, in het besef dat er altijd teken staat tusschen – bemiddelend, noemde hij dat – betekenis en bestand. Die samenhang geldt volgens hem overigens niet absoluut, maar steeds volgens een bepaalde – zoals hij dat noemde – grond.



Mij gaat het om – facilitering van – informatieverkeer. Ik vind teken géén productief uitgangspunt voor... betekenis ervan, enzovoort. Volgens mij komt daarvoor individueel-met-variabel-gedrag in aanmerking. Daarbij dient een teken gedragsafstemming. De (dia-)enneade als basismodel daarvoor omvat (lees ook: is rijker dan) wat Peirce veronderstelde, en zo door naar het nòg beperktere basismodel van De Saussure. Aldus is evident dat (dia-)enneadische semiotiek tevens tot gewijzigd inzicht leidt voor o.a. ontologie en taalkunde.

De gangbare praktijk van informatiemodellering, ditmaal ontleend aan zgn formele logica, lijkt overigens eveneens gebaseerd op m.i. simplistische indeling(en). Onderstaand geef ik een netzo ruwe schets. Een ding heet dan ook wel entiteit of object.



55.96

Ik weet inmiddels dat correspondentie per email je niet vlot afgaat, althans niet met mij. :-). Zit er nog een kans op antwoord in? Of geef je voorkeur aan verder gesprek? Zeg het ajb. De notitie die ik je stuurde moet in elk geval helpen te vermijden, dat er geld verspild raakt aan zgn onderzoek naar tijdbeheer in registraties. Want dat is allang terdege uitgezocht, enzovoort. Verder houdt de negatieve publiciteit over informatisering bij/door Belastingdienst en UWV aan. Dat krijg je door te volharden in contextloze opzet. Uiteraard is in dergelijke organisaties wel méér mis, maar wie op reële variëteit geen passende methode loslaat, blijft zelfs ònherroepelijk in mislukking gevangen. Graag wijs ik je erop – en breng [je medewerker die er destijds aan ... meewerkte] in herinnering – dat in 2009 onder auspiciën van BFS een proefmodel met Metapatroon gemaakt is voor zowel Belastingdienst en UWV; zie het rapport **Praktijkmodellering van het begrip werkgever** (Forum Standaardisatie, 18 december 2009).

55.97

Blijkbaar heeft zij je emailadres niet, nou ja, wie wel? Haha, die vraag doet me denken aan een onderhoudend-interessant boek(je) door Pauline Slot: **Vroeg ik jou wat?** (Contact, 1995) Ondertitel: **Retorische vragen in alledaags taalgebruik**. Nog zo'n vraag, deze nav de uitslag van de Amerikaanse presidentsverkiezing: Waarom verbaast me die niet?

55.98

Zoals je stellig nog weet, hebben Jaap van Rees en ik ooit enkele elk apart en gezamenlijk geschreven artikelen gebundeld in het boek(je) **De informatie-architect** (Kluwer Bedrijfswetenschappen, 1995). Voor de aanduiding architect voegde ik me destijds naar Jaaps voorkeur, nota bene in het besef dat prompt allerlei mensen zich willekeurig en meestal ten onrechte met de samenstelling informatiearchitect zouden gaan tooien. Is ook gebeurd, en gebeurt nog steeds. Tja, daar is Jaap wellicht nooit overheen gekomen; in elk geval lijkt hij alweer sinds jaren van de aardbodem verdwenen. Ik had, zachtjes uitgedrukt, vrijpostig gebruik van de architectentitel dus verwacht, zij het niet in die ruime en, geef ajb toe, bedrieglijke mate. Nou ja, het zal wel ... Wanneer ik geheel op eigen titel spreek of schrijf, heb ik het over informatiekundig ontwerper. Hoe dan ook vond, en vind, ik zo'n naam ondergeschikt aan de boodschap waarvoor Jaap destijds steun zocht. Met publicatie onder die noemer hielp ik hem daarom graag. En die boodschap is m.i. helaas onverminderd actueel, te weten om tbv opdrachtgevers en overige zgn belanghebbenden voor ingewikkelde(r) opgaven resp. opdrachten onderscheid te maken tussen – rollen van – architect (lees dus ook: ontwerper) en aannemer. Voor zover ik weet, heeft het latere NAF daarover nooit stelling genomen. Zo nee, waarom eigenlijk niet? Als ik ernaar moet raden, denk ik dat de grote dienstverleners altijd de complete opdracht willen krijgen. Zo zijn ze zakelijk ook groot geworden, nietwaar? Steevast is ontwerp(kwaliteit) het kind van de rekening (die de opdrachtgever moet betalen, om van nadelen voor feitelijke gebruikers maar te zwijgen). Overigens, voor wat allereerst onderzoek behoeft is die functiescheiding gauw problematisch, zo was ik me destijds óók allang bewust; aanpak volgens noodzakelijkerwijs, op z'n engels gezegd, trial and error is niet gebaat bij nodeloos heen-en-weer. Maar ja, wie zo'n dienstverlener inschakelt voor onderzoek is al helemáál niet wijs.

Of de aanduiding informatiearchitect of informatiekundig ontwerper luidt, in beide gevallen verschijnt de term informatie. Je zou toch zeggen, dat iemand die zich zo noemt, redelijk weet wat informatie ... is? Als ik iemand erop probeer aan te spreken, raakt contact echter subiet verbroken. Als het meezit, hoor ik een uitvlucht. Meestal blijft het stil. Dat verandert natuurlijk niets eraan, dat ik voldoende besef van informatie nog véél belangrijker vind dan die hele functiescheiding. Ook jou probeer ik daarom, bij de schaarse gelegenheden dat onze paden kruisen, zover te krijgen om met voorrang aandacht te besteden aan grondslagen. Ik sluit niet uit, dat je dat nooit begreep. Vooruit, dus hier nog maar een keer. Op de vragen die jij voor "een inventariserend onderzoek op het gebied van de informatie- en data-architectuur" stelt, zijn zonder deugdelijke axioma's geen bruikbare antwoorden mogelijk. Sterker nog, naar mijn overtuiging zijn andere (vervolg)vragen relevant (en de reeds voltooide zgn deelonderzoeken naar andere onderwerpen kunnen zó de prullenbak in ... of hoe je dat in "de digitale wereld" wilt noemen).

De korte tekst die je meestuurde, **Inleiding Informatiearchitectuur**, acht ik symptomatisch voor het principiële tekort. Nergens staat uitgelegd, wat als informatie geldt. Oh ja, "de wat bredere interpretatie [omvat] kennis en intermenselijke communicatie." Wat precies is er "breder" aan? Er staat zelfs geen hint. Primair bepalen blijkbaar zgn applicaties wat telt als informatie. Op die manier is "de digitale wereld" in één moeite door de omgekeerde wereld. Onzin! Wat maken louter beweringen wijzer, dat informatie "een eigen cruciale rol" speelt, "de lijm, de smeerolie in een organisatie" is, "mensen met mensen en mensen met processen en

vice versa" verbindt? Als jij, getuige je eerste vraag, zo verzot bent op "formele definities," dan is een expliciete opvatting over informatie natuurlijk geen overbodige luxe. Probeer het ajb zèlf eens! Ik ben benieuwd hoe je daarmee uitdrukt wèlke "rol" informatie speelt, waaròm dat de kwalificatie "cruciaal" verdient en wàt er "eigen" aan is. Dat laatste is trouwens onmiddellijk aanwijsbaar als in tegenspraak met de opmerking dat informatie "verbindt." Je moet dus kiezen, en ik voorspel dat je "eigen" laat vallen. Als je zo bezig bent, ontdek je tevens gauw genoeg dat "organisatie" zelfs een averechtste beperking inhoudt, althans organisatie in de zin van iets apart. In navolging geldt dat uiteraard voor "business" en "enterprise." Voor principiële oriëntatie, wèg ermee! Informatie dient juist voor inter-actie, dwz ter overstijging van grenzen die eventueel voor àndere aspecten wèl relevant zijn, bijvoorbeeld wie betaalt de salarissen van betrokken mensen (lees algemeen: verkeersdeelnemers)? De klant, de burger enzovoort worden voor hun tijd en moeite niet betaald; zij behoren qua personeel dus niet tot een bepaalde organisatie. Maar hùn informatiebehoefte zijn natuurlijk wel èxtra belangrijk. Kortom, "moderne architectuurbeschouwingen van een organisatie" zijn vanwege de beperking tot organisatie allesbehalve ... modern. Ik ben dus blij wat verderop de aanduiding "informatieverkeer" te lezen, daarover sprak ik in jouw bijzijn inderdaad op een LAC, jaren geleden, maar door het directe verband dat jij in je tekst ook daar met "organisatie" legt vraag ik me af of je er de stelselmatige strekking van beseft. Je wekt op mij vooral de indruk, dat de organisatiegrens van de betalende opdrachtgever meteen het bereik van de verkeersvoorzieningen bepaalt. Dat is met verkeer precies ... verkeerd. Daarop vormt informatieverkeer géén uitzondering, integendeel. En dàt vind ik de voornaamste reden, waarom ook informatiekundig ontwerpen een vák is en inschakeling van zo'n vakvrouw/-man dus onmisbaar voor verkeersopgaven. De opdrachtgever moet als het ware tegen haar/zijn eigen bijziendheid, hebberigheid e.d. in bescherming worden genomen. Weliswaar betaalt z/hij voor verkeersvoorzieningen, maar de belangen van àlle verkeersdeelnemers moeten evenwichtig afgewogen zijn. Trouwens, uiteindelijk betalen juist die, zeg maar even, externe deelnemers voor de voorzieningen in kwestie, hetzij doordat zij de "organisatie" betalen voor diensten en producten, hetzij belasting betalen voor verkeersinfrastructuur. Het is dus maar weer hoe vèr je bereid bent om te kijken. Als jij "[h]et [...] de hoogste tijd [vindt] dat er één informatiearchitect wordt gedefinieerd," ik neem aan dat je zoiets als een consequente opvatting over het beroep van informatiearchitect bedoelt, prima, dan moet je toch kunnen vatten dat een uitgangspunt dáárvor een relevant informatiebegrip is? Ik herhaal – maar, nogmaals, wellicht heb je mij de vorige keren niet verstaan – dat je daarvoor in mijn grondslagenwerk terecht kunt. Als je de zgn semiotische enneade te moeilijk vindt, tja, dan probeer jij je er m.i. voor een heus vak te gemakkelijk vanaf te maken. Indien "de informatiearchitect [...] zich [zou] moeten bezig houden met [...] d]e inhoud van informatie," moet z/hij daarvoor een principiële structuurvatting volgen. Daarover meld ook jij helemaal niets. Herstel, jij verwijst daarvoor "naar de in de informatieanalyse gebruikelijke artefacten." Mis! Impliciet, zo vermoed ik, ben je daarom voorstander van logisch resp. naïef atomisme. Zo ja, voor informatieverkeer zit je geheid op dood spoor (waaraan vooralsnog helaas genoeg aan valt te verdienen, wat wijziging van paradigma natuurlijk bemoeilijkt). Op z'n minst zijn situationistische axioma's nodig, gauw uitgebreid tot subjectief situationisme. Om dat terdege te begrijpen vergt nadere studie. Als je daar geen zin in hebt, okee, maar

verwacht dan niet dat je opbouwende bijdragen levert aan “moderne” informatiekundige ontwerpleer of, zoals jij het liever noemt, informatiearchitectuur. Het kan ook zijn, dat jij het principieel beter weet, maar laat dat dan ajb zien. Ik kan tot dusver echter geen spoor van nodige en voldoende informatiekundige grondslagen ontdekken.

Mocht je mijn toon ongeduldig vinden, ja, dat is zo. Ongetwijfeld zijn allerlei bedoelingen goed, maar voor – maatschappelijk – verantwoorde beroepsuitoefening moet informatiekunde een andere richting inslaan, dus te beginnen bij expliciete grondslagen die op reële betekenissenvariëteit berekend zijn. Heus, dat is zo in elk volwassen vak. Mijn geduld met verspillend prutswork resp. zelfvoldane prutsers is allang op. Wie die grondslagen niet snapt, zelfs weigert te snappen, kan onmogelijk opbouwende (ontwerp)bijdragen leveren, punt. Ik doe een dringend beroep op je om je blik te verruimen. Als jij een verrijkt perspectief voorstelt, verwacht ik beweging. Toegegeven, ik slaag er maar niet in. Jij kunt dus iets dat ik niet kan, en omgekeerd, en hopelijk doen we zo allemaal wat. Anders had ik je dit lange bericht niet geschreven. :-)

Ik kijk uit naar je onderbouwde reactie.

ps

Ik weet dat Jan van Til belang stelt in zo'n discussie, en in zijn wijsheid opbouwende bijdragen levert. Daarom stuur ik hem hierbij afschrift.

55.99

Voordat ik je [In alle staten](#) stuurde, herlas ik 't en zelf vind ik het een strak verhaal. De passage op de overgang van de eerste naar de tweede pagina strookt m.i. met resp. geeft een, toe maar, evolutionaire verklaring voor jouw omstandighedenperspectief.

55.100

Nogmaals bedankt voor je (na)verwijzing naar de radiodocumentaire **De Theorie** (NPO Radio 1, 6 november 2016, 21:00-22:00 h) van René van Es. Ik heb er aandachtig naar geluisterd. Is er een structurele oplossing om uitsluiting van mensen met vruchtbare ideeën te vermijden? Daarvoor verdienen alle ideeën serieuze beoordeling. Dan is het hek heus niet (!) van de dam. Alweer 14 jaar geleden deed ik een voorstel voor een publiek beoordelingsstelsel, zie [Communicatievorm als wetenschapsnorm](#) (in: **PrimaVera**, working paper 2002-11, Universiteit van Amsterdam, 2002). Nee, bij mijn weten heeft daaraan verder niemand ooit zelfs maar enige aandacht geschonken. Haha, ook daarvoor klopt dus de strekking van genoemde uitzending/documentaire. Overigens is het de vraag, of ontbrekende aandacht enz. louter zgn buitenstaanders treft. Slechts luttele uitzonderingen daargelaten, naar de allermeeeste publicaties door de allermeeeste academici kijken volgens mij ... de allermeeeste collegae-academici natuurlijk helemaal nooit, nou ja, doorgaans niet verder dan nodig voor ieders eigen volgende publicatie, enzovoort, laat staan dat ze zoiets als een burgerlijk publiek ermee bereiken. Het cruciale verschil lijkt mij, dat academici een salaris ontvangen voor publicitaire onbetekenendheid. Daardoor kunnen ze dat eenvoudiger volhouden. Voor een verklaring, volg het geldspoor ... Het zijn immers allemaal mensen die moeten eten en drinken. Dat is daarom ook de crux van mijn voorstel. :-)

55.101

Het antwoord op je vragen “Nog wat van Thellefsen gehoord? Of is het ‘gewoon’ stil

gebleven?” luidt nee resp. ja. Zoals je [in [aantekening 56.15](#)] kunt lezen, stuurde ik bijna een week geleden nòg een emailbericht aan Chandler. Neutraler kon ik het niet bedenken dan een verzoek(je) om na te gaan of ik al dan niet het juiste emailadres gebruikte van de persoon waarvan hij me toch expliciet aanbevolen had om contact mee te zoeken. Ook op vragen of 1. ik dáárop nog wat van Chandler hoorde of 2. dat het tot dusver stil bleef, is het antwoord nee resp. ja. Maar, toegegeven, neutraal klopt ook niet ... Zoals jou bekend[, zie [aantekening 56.14](#)], stuurde ik aan Chandler dus afschrift mee van mijn bericht aan Thellefsen. Daarin laat ik met zoveel woorden weten dat Chandler m.i. wat minder benul van semiotiek heeft.

55.102

Dank je zeer voor je complimenten! Meestal ben jij het die nog moeite kan opbrengen voor opbouwend commentaar aan het adres van mensen die liever niet beter blijven weten. Wat mij er ditmaal toe bewoog, reken ik grotendeels toe aan de weken die ik onlangs doorbracht met bestudering van een boek door George Steiner. Nota bene, deze Steiner is niet de zgn antroposoof, maar een, tja, wat is eigenlijk zijn vak? Ik zou zeggen dat Steiner in het boek in kwestie, **After Babel**, een (ver)taalkundige behandeling biedt van letterkunde, en nog véél meer ... Er is m.i. niets nodig om er óók een werk met door-en-door informatiekundige strekking in te herkennen. Jij beklaagt je eveneens nadrukkelijk erover, dat informatiekunde feitelijk niet gaat over informatie. Zo merkt Steiner o.a. op dat (p. 122) “many modern analytic linguists are no great friends of language.” Zo zie ik in Rijsenbrij allesbehalve een vriend van informatie. En dat heb ik hem proberen te schrijven. Tja, als het klopt dat hij géén vriend is, ontgaat hem die boodschap volledig. Dat roept de vraag op, of ik die tekst eigenlijk tot mijzelf richtte. En door afschrift tot jou, en dàt is geslaagd, bedankt.

55.103

Stropdas doet tegenwoordig wellicht dienst als pochet? Stellig om op te vallen, droeg hij vroeger niet een vlinderdas, dus een strikje? In de loop van het vraaggesprek met Cox Bosma maakt F. melding van onlosmakelijke verantwoordelijkheid. Volgens mij be kroop die andere F. de angst van de terechte last ervan. Doodsangst? Zo ja, cynisch gesteld, een moord bevrijdde Fortuyn in elk geval dáárvan. Frissen kan ik goed volgen. Toegespitste veronderstellingen zouden zijn boodschappen m.i. weliswaar verduidelijken, maar het is de vraag of hij dat wel wil. Oeps, verantwoordelijkheid en zo. Dat brengt immers verlies van comfort e.d. Haha, wàt kan ik eigenlijk volgen? In uiterst kort bestek beschrijf ik in [Infrastructuurkunde](#) een radicale(re) òmkering van verhoudingen. Niet dat zo’n voorstel helpt. Integendeel, ik beweeg me nòg marginaler resp. heb nòg minder invloed, te weten zelfs helemaal niet. Ontwijk ik verantwoordelijkheid zelfs sterker? Frissen loopt het risico dat zijn analyse verkeerd opgevat en misbruikt wordt. Hij lijkt er niet gerust op. Rara, hoe lukt het om mijn stukjes door hem eerst maar eens gelezen te krijgen? Wachten maar op gunstige samenloop.

55.104

Na ons prettige en interessante gesprek op 24 juni jl. koesterde ik enige hoop om wat te vernemen van de medewerkers die eraan deelnamen. Had ik mijn burgerhulp niet aangeboden? Door de aanhoudende stilte waag ik opnieuw een signaal. Ik begrijp ook wel dat ik helemaal niet meetel voor het zgn spel waarop (de) Digicommissaris ... zinspeelt met zijn blog **Schaken op verschillende borden**.

Omdat ik mijzelf echter redelijk (informatie)deskundig acht – waarvoor ik ook bij jou enige waardering bespeurde – en daardoor de èrnst van de zaak meen te kunnen duiden, doe ik toch wederom een poging tot opbouwende voorlichting. Anders zou ik mijzelf burgerlijke nalatigheid moeten verwijten. Intussen blijf ik hopen dat argumenten doordringen. Dat hele spel klopt al niet. Je leest ‘t, opzettelijk koos ik een, zachtjes uitgedrukt, korzelige toon. Zo van, begrijpt Digicommissaris het nu nòg niet! Beschouw dat ajb vooral als stijfiguur, in wanhoop benut om met dit persoonlijk geadresseerde bericht te helpen keren wat ik averechtse ontwikkeling vind. Genoemde blog bevat de stelling dat “de basis nagenoeg op orde is.” Waarvan? Naar verluidt zijn o.a. “afspraken gemaakt om inhoud en financiering [...] van de generieke digitale infrastructuur [...] bij elkaar te houden.” Dergelijke “afspraken” zijn echter niets waard, draaien uit op verdere verspilling enzovoort, zolang over “inhoud” een beperkend beeld heerst. In mijn eerdere berichten en tijdens ons gesprek heb ik aangegeven, dat een maatschappelijk verkeersperspectief onmisbaar is. Dàt bepaalt immers wat geldt als infrastructuur. Dankzij daadwerkelijk maatschappelijke insteek komt nadruk te liggen waar het hoort, en wel op reële variëteit van informatieverkeer c.q. informatie in verkeer. Dat is in taalkundige termen – dus – met voorrang een opgave van pragmatiek, vooruit, populairder gezegd van semantiek. Zo’n feitelijk gedragsmatig vraagstuk vergt methodische aanpak op relevante schaal van verkeer. Rara, waarom raken overheidsinstellingen zoals Belastingdienst en UWV alsmaar dieper in de moeilijkheden met hun informatievoorziening? Dat komt omdat het helemaal hùn informatievoorziening niet is, laat staan van ieder voor zich en zelfs verder verdeeld naar onderdelen van de resp. organisaties! Dat leek slechts zo, toen computers niet voor communicatie gebruikt werden. Dat idee is allang vol-ko-men achterhaald! De oplossing, ik herhaal maar wat ik eerder schreef en zei, bestaat eruit om consequent het standpunt van de burger – of bedrijf – als deelnemer aan informatieverkeer te kiezen. Dat is de enige manier om zowel reële betekenisverschillen als netzo reële samenhang ertussen op het spoor te komen. Pas daarna valt de verdeling van informatiebeheer over Belastingdienst, UWV, enzovoort, enzovoort optimaler te bepalen. Oh ja, en dàn weet je pas welke middelen daarvoor in tèchnische zin nodig zijn, tegenwoordig dus digitaal. Natuurlijk kan je dankzij abstractie wel degelijk in een vroeg stadium technische voorzieningen voor infrastructuur treffen. Daarvoor moet je uiteraard terdege begrijpen wat je abstraheert, en hoe. Anders maak je het slechts erger. Ofwel, de voorwaarde is en blijft een passende leidraad voor pragmatische/semantische variëteit. Indien die ontbreekt, weet je van getroffen voorzieningen één ding zeker, te weten dat ze steeds achterhaald zijn zelfs vóórdát ze in bedrijf genomen worden. Digicommissaris wijst “op een ongewisse toekomst.” Ja, leuk dat mijn achternaam herkenbaar is in het bijvoeglijk naamwoord. Wat er naar mijn overtuiging helemaal niet òngewis aan is, betreft reële betekenisvariëteit. Op ook nog eens veranderlijkheid van die ... variëteit moet infrastructuur voor informatieverkeer berekend en ingericht zijn, ja, inclusief wat er qua voorzieningen werkt volgens digitale technologieën. Het kan me niet schelen waarvoor “[h]et fenomeen Digicommissaris [...] in leven [is] geroepen.” Maar het lijkt me geen gek idee, integendeel, als Digicommissaris zijn taakopvatting wijzigt zodra hij geleerd heeft dat e.e.a. ànders ligt. Heus, er ligt een kwalitatief andere informatiekundige opgave voor; daarop moet de bestuurlijke aanpak afgestemd worden. Vooralsnog gaat het omgekeerd, en daardoor werkt het nooit. Digicommissaris kan “[d]e opdracht van het kabinet [...] volstrekt duidelijk” vinden,

maar blijkbaar klopt die niet. Zonder besef van de stelselmatige strekking van informatieverkeer wordt louter een bestuurlijke bezwering toegepast. Vergeet het ajb! Zo niet, dan levert Digicommissaris een bijdrage aan het “op [wan]orde [...] hebben,” punt. Wat voor nut heeft “interbestuurlijke sturing” wanneer “alle partijen” ten onrechte nog menen dat zij voor infrastructuur als de primaire verkeersdeelnemers tellen? Overheidspartijen? Juist niet! Ach, financiering. Wat blijft een geld verspild aan apartheidsvoorzieninkjes, vaak trouwens megalomaan opgezet, met als gevolg de nodeloze verwarring over betekenissen waarmee de verschillende bestuursorganen burgers en bedrijven opzadelen. Los die opgave op, en de rest volgt bijna vanzelf. Voor Digicommissaris “als regisseur” zijn de “twee punten” die in genoemd blog zijn vermeld, dus ondergeschikt aan (want afgeleid van) de opgave van ordening van betekenissenvariëteit. Hij heeft gelijk dat “we niet [mogen] terugvallen in ‘oud’ gedrag,” maar helaas nog geen idee van nieuw gedrag dat nodig is. Ja, “[w]e moeten verder,” maar de vooralsnog gevolgde weg leidt onveranderd de verkeerde kant op. Van mij hoor je niet alleen loos “de roep om innovatie,” maar krijg je precies aangegeven wàt er anders moet voor duurzaam welslagen van heuse infrastructuur voor informatieverkeer. Maar ja, ik behoor niet tot “partijen” die meetellen. Nee, inderdaad, “een ingesleten cultuur [verandert] niet van de ene op de andere dag.” Dat mag echter juist voor een “regisseur” géén reden zijn om reële variëteit te ontkennen. Natuurlijke, feitelijke veranderingen gaan doorgaans stapsgewijs. Maar wie werkelijk verder wil komen, kan beter van meet af aan de goede richting inslaan. En voor infrastructuur voor informatieverkeer behoort erkenning van reële betekenisvariëteit richtinggevend te zijn. Op die manier is er overdrachtelijk gesproken ook maar één schaakbord, wel zo overzichtelijk. Aan het slot van zijn blog vat Digicommissaris, stellig ongewild, samen wat er schort aan zijn insteek enz. Met zoveel woorden stelt hij “een goed verhaal voor het kabinet” voorop. Wees dan niet verbaasd dat populisme hoogtij viert. Dat moet een goed verhaal voor deelnemers aan informatieverkeer zijn, met voorrang voor burgers en bedrijven. Met erkenning van variëteit laat zich de angel uit machtspopulisme verwijderen. Zie voor principiële toelichting in kort bestek ook mijn opstel(letje) [Infrastructuurkunde](#).

Zeg niet dat ik vergat je te waarschuwen en te voorzien van opbouwend advies. :-)
 Uiteraard stel ik inhoudelijke reactie zéér op prijs.
 Met vriendschappelijke bedoeling en groet.

[emailbericht dd. 14 november 2016 aan directeur Bureau Digicommissaris]

55.105

Ik zat al een tijdje te broeden op een nieuwe poging. De kwaliteit als aantekening lijdt er m.i. onder, indien ik er géén daadwerkelijk emailbericht van maak, vandaar. Wat reële invloed betreft is het natuurlijk, vrees ik, valse schijn ...

55.106

Ik kijk ernaar uit, alvast reuze bedankt voor je eerste reactie! Graag maak ik van deze gelegenheid gebruik om een fout in mijn eerdere bericht te herstellen. Ik schreef:

Wat voor nut heeft “interbestuurlijke sturing” wanneer “alle partijen” ten onrechte nog menen dat zij voor infrastructuur juist niet als de primaire verkeersdeelnemers tellen?

Lees daarvoor in de plaats ajb:

Wat voor nut heeft “interbestuurlijke sturing” wanneer “alle partijen” ten onrechte nog menen dat zij voor infrastructuur als de primaire verkeersdeelnemers tellen? Overheidspartijen? Juist niet!

Over betekenis gesproken, dat scheelt nogal wat. :-)

[Reeds gewijzigd in aantekening 55.104.]

55.107

Hij reageerde zelfs prompt en op een toon van inhoudelijke belangstelling. Zó kan het dus ook. Of het inhoudelijk wat oplevert, blijft uiteraard de vraag.

55.108

Dat opstel kondigde ik je al aan. Ook opmerkelijk vind ik hoe dat gaat. Voor mijn bibliotheek kocht ik in de loop der jaren enkele boeken van George Steiner. Maar ik kwam er niet toe om er zelfs maar één te lezen, dus ook niet **After Babel** uit 1975 waarvan ik nota bene sinds 1993 een exemplaar bezit (wat ik kan aflezen aan de aanschafdatum; die noteer ik vóórin met potlood). Enkele weken geleden was er op de Haagse boekenmarkt echter een gebonden exemplaar te koop, eerste druk nog wel, ook nog eens voor véél minder geld dan ik ook voor de pocketuitgave betaalde (wat illustratief is voor de neergang van het – op papier – gedrukte boek als medium). Dát exemplaar kocht ik ook en heb ik meteen gelezen. En ik heb prompt een opstel eraan gewijd, zie [Vertaalde informatiekunde](#). Het uitstel van alweer méér dan twintig jaren is stellig voordelig uitgepakt. Destijds had ik Steiners boek nooit zó kunnen waarderen. Weliswaar had ik recursieve contextuele verbijzondering als modelleermethode enkele jaren eerder bedacht, maar serieus werk van grondslagen zoals resulterend in de enneade heb ik pas jaren later gemaakt. Overigens verveelt de strekking van dit opstel je wellicht, want die is jou allang bekend. Maar Steiner levert m.i. belangwekkende onderbouwing. Als die van een ander komt, helpt dat – voor derden – hopelijk. Wat ik daarvoor uit zijn boek citeer, is vaak prachtig gesteld (en liet ik mede daarom onvertaald). Hij verklaart o.a. logisch-wiskundige aanpak op z’n atomistisch contraproductief. Die kritiek acht ik tevens voor tot dusver gangbare informatiekunde toepasselijk. Daaraan geeft vooralsnog verder niemand gehoor, maar in elk geval biedt Steiner dan enige troost. Nee, we zijn niet gek.

55.109

In afwachting van je nader bericht nam ik weer eens een kijkje op de website van Forum Standaardisatie. Dat krijg je ervan! :-) Wie schrijft in ...naam zo’n tekstje als **Stelselstandaarden overheid**? Het gaat met de openingszin al mis: “Binnen de overheid worden verschillende berichtenstandaarden gehanteerd voor het uitwisselen van gegevens.” Want beperking tot overheid werkt averechts. Zo’n regenteske opstelling geeft voeding aan populisme. Dat wil jij toch evenmin bevorderen? En verschillende (!) manieren, hulpmiddelen e.d. verdienen het uiteraard juist niet om als standaarden bestempeld te zijn; principieel is per onderwerp voor een bepaald bereik meervoud van standaard onzin. Daarom is het zo belangrijk voor FS om een reële voorstelling van stelsel te volgen. Dat bereik kan alleen maar maatschappelijk zijn en open voor internationaal informatieverkeer. Dus, tweede zin, “specifieke standaarden” zijn strijdig met stelselmatig bereik (dat, nota bene, ook en vooral burgers en bedrijven als deelnemers aan informatieverkeer omvat). Het hoeft voor uitwisseling niets uit te maken, waaróver gegevens in kwestie gaan. Mocht dat wél zo zijn, dan is zelfs de aanduiding uitwisseling verkeerd.

Blijkbaar moet thans met afwijkende structuren gerekend zijn. En zo kom je op de vraag, of dat reële structuurverschillen zijn. Helaas, juist aan stelselmatig consistente informatiemodellering enz. besteedt Forum Standaardisatie géén aandacht meer ..., terwijl voor open(en) dáár de sleutel ligt.

Wat Forum Standaardisatie (FS) onmogelijk kan – helpen – standaardiseren, is taalgebruik elders. Dus, indien een aantal (overheids)organisaties meent dat zij een sector vormen en daarvoor één of ànder (im)materieel hulpmiddel tot standaard uitroepen, moet FS zich niet druk maken. Maar FS wakkert verwarring aan door zo'n sectorale standaard vervolgens stelselstandaard te noemen. Op eigen taalgebruik heeft FS natuurlijk bij uitstek invloed. Daarvoor helpt zorgvuldig nadenken. Nee, een stelselstandaard is zo'n beperkter bemeten hulpmiddel niet! Kortom, op een lijst met de pretentie van stelselbereik horen zulke hulpmiddelen met elk beperkter bereik niet, punt. Een heuse stelselstandaard bestaat slechts in enkelvoud. Prima, er zijn eventueel verschillende, zeg maar, uitwisselingssoorten met bijbehorend verschillende (stelsel)standaarden voor uitwisseling (nogmaals, ik zie de noodzaak ervoor niet). Maar haal gegevensuitwisseling en –structuur niet door elkaar!

Voor dat enkelvoud van uitwisseling moeten nu blijkbaar “generieke afspraken” gaan zorgen. Maar dat blijft illusoir. Met verschillende hulpmiddelen, waar sectoren e.d. kennelijk aan vast houden, ontkomen we niet aan paarsgewijze, toe maar, “koppelvlakstandaarden.” Tja, wederom meervoud. Consequent beschouwd, geldt de lijst louter benodigde koppelvlakken. Die kunnen weliswaar open heten, maar dienen elk de voortzetting van gebruik van òngestandaardiseerde hulpmiddelen door overheidsorganisaties. Kind met badwater ... overdrachtelijke grachten en sloten liggen er vòl mee.

Wat kan ik ànders dan je een m.i. steekhoudende redenering te bieden? De blik van buiten naar binnen is gewoon, dus buitengewoon.

[emailbericht dd. 15 november 2016 aan hoofd Bureau Forum Standaardisatie]

55.110

Tja, zo kan ik me wel overal over gaan opwinden. Helpt niet, maar een aardige aantekening zit er gauw in.

55.111

Pas ajb op. Als je het druk hebt met wat zinloos is, daarvan staat zelfs de krant de laatste tijd waarschuwend vol, raak je overspannen. Haha, nogal riskant om er voor zgn open standaarden het gezegde “open deuren” bij te halen. Als ik niet beter wist ... Stellig ken jij uit de ongeëvenaarde Muppet Show de bejaarde criticasters Statler en Waldorf. Ga jij ze ook al nadoen c.q. als rolmodel nemen? Tja, hebben we überhaupt een andere keuze als we nog iets verstandigs willen zeggen?

55.112

Had ik het maar “druk” met betaalde arbeid ... Ik ga resp. mopper :-)) even door op/over je opmerking over je gevoel van “schaam[te ...] voor de website en de teksten daarop.” Als je op kwaliteit mikt, kan het vooral geen kwaad om deskundig te zijn. Daarvoor heeft inhoud voorrang. Dat is wellicht alsmaar minder populair, dwz ergens wèrkelijk verstand van hebben, maar blijft onverminderd noodzakelijk. Wie terzake òndeskundig is, kàn niet eens begrijpen waarvoor z/hij eigenlijk verantwoordelijk is. En z/hij wijst aansprakelijk niet zozeer àf, maar heeft zelfs geen idee wanneer een reële aanspraak aan de orde is.

Tja, wie heeft er bij (B)FS eigenlijk verstand van inclusief ervaring met infrastructurele voorzieningen voor informatieverkeer, dwz op stelselschaal? Opbouwende bijdragen aan (h)erkenning van “stelselstandaarden” vergt zulke deskundigheid. Wat diplomatieker gezegd, het is géén overbodige luxe. Helaas kan ik niemand noemen. Wijs me ajb terecht, indien mijn beoordeling fout is. Uit “de kelder” lijkt het een hele klim voor wie feitelijk niet weet wat boven, onder, enzovoort is. Sterker nog, zònder relevante deskundigheid kom je er nooit uit. En dat FS in de kelder zit, is tot daar aan toe. Het is echter zijn taak om ànderen verder te helpen, en zó lukt dat niet.

Als excuus mag gelden, dat informatieverkeer als stelselmatige opgave nieuw is. De benodigde deskundigen, ik noem het vak-in-wording ook wel informatieverkeerskunde, zijn er dus nog niet. Maar zodra je de nieuwigheid van de opgave beseft, moet je kiezen. Aan de ene kant kan je dóórgaan met verkondigen van boodschappen waarvan je inmiddels best wéét, wees eerlijk, dat ze niet passen, zelfs averechts uitpakken. Aan de andere kant kan je – helpen – bevorderen dat de benodigde nieuwe discipline ruimte krijgt. Daarvoor is de drempel o.a. dat je er zèlf nog geen benul van hebt. Klopt, dan moet je iemand ànders – durven – vertrouwen. Maar in dàt opzicht bestaat géén verschil met doormodderen, want dat gebeurt kennelijk ook niet op eigen gezag. Waarop je vertrouwt, is dat je de schuld niet kunt krijgen van de mislukking waarvan je inmiddels dus weet dat je eraan meewerkt. Ik kan het maar moeilijk lijdzaam aanzien (wat verklaart waarom ik ook weer dit bericht schrijf èn stuur).

Inderdaad kan je je afvragen, of FS de aangewezen partij is voor zulke vernieuwing die met opleiding moet beginnen. Tja, ook FS is ervan afhankelijk voor deugdelijke taakuitvoering. Wil je soms wachten totdat een àndere instelling zover is? En is dat de reden om precies de verkeerde acties te blijven ondernemen? Nogmaals, ik begrijp wel waarom dat laatste gebeurt. Alle innovatieretoriek ten spijt, er is risico verbonden aan initiatief.

Voor FS geldt dat excuus overigens alweer minder. Want juist tot (B)FS richtte ik voor zgn semantiek op stelselschaal een vervolgvorstel met nadruk op opleiding. Het kan uiteraard gebeuren dat juist zo’n voorstel wordt afgewezen. Om het op waarde te schatten is immers precies de deskundigheid nodig die er nog ... niet is. Aldus wijst zo’n voorstel onvermijdelijk op een tekort. Hoe opbouwend dat ook is bedoeld, doorsnee bestuurders blijken er slechts kritiek op hun functioneren uit op te maken. Afwijzen dan maar! En zo schieten we geen steek op ... Oh ja, in opdracht van BFS stelde ik twee bundels samen, Eerlijk zullen we alles delen (2008) en Interoperabel Nederland (2011). Van mijn hand zijn het [voorwoord](#) van de eerste en de [inleiding](#) van de tweede bundel. Klopt, ik verwijs je ervoor naar mijn website; daar verdwijnen ze niet zo gemakkelijk. Lees die korte teksten ajb zorgvuldig, zonodig herhaald. Hoezo kelder?! Onder de noemer van FS staat een weids uitzicht geboden. Als je dáárop nu eens voortbordurt ...

Ja, maar wacht eens even, zou jij nu kunnen opperen, deze tekst is toch zeer kritisch. Het is maar hoe je kritiek opvat. Het is niet mijn bedoeling om een fout te gebruiken om iemand straf te bezorgen. Ik probeer verbetering te bevorderen. Voor verbetering is het nu eenmaal nodig om iets te veranderen. Daarom probeer ik aan te geven waarmee (B)FS beter kan stoppen èn wat in plaats daarvan daadwerkelijk beter is. Daarmee kan je het uiteraard òneens zijn, maar laat mij in dat geval ajb horen waar(in) me ernstig vergis.

Om een zinsnede ietwat gewijzigd te herhalen, ja, inderdaad kan je je afvragen of ik de aangewezen partij ben voor verbeterpogingen. Moet ik soms wachten totdat iemand anders het doet? Nee, want als burger heb ik alle baat bij verbeteringen. Gelet op jouw politieke voorkeur waardeert jij solidariteit stellig.

55.113

Jijzelf uitte je kritisch over een zin die tot voor kort blijkbaar op de FS-website was te vinden, naar verluidt: "Open standaarden zijn standaarden die voldoen aan bepaalde criteria." Daar heb ik nog wat over doorgedacht. Ik zie er minder een "open deur" in dan jij lijkt te suggereren. Haha, ik vind het zelfs nog grotere c.q. èchte onzin. Daaraan is het onderwerp debet, te weten "open standaarden," en nog eens de kwalificatie "open" in het bijzonder. (Want) tussen "open" en "criteria" bestaat spanning, zelfs gevaar voor tegenstrijdigheid. Een criterium betreft een beperking, nietwaar? Dat doet dus navenant af aan ... openheid. Mag ik niet zo flauw doen? Gaat het om bijzondere criteria, te weten louter wat open(heid) bevordert? Oh, ja? Hmm, daar merk ik anders niets van. Ik ervaar vooral criteria vóór geslotenheid, dus tégen openheid. Over betaling voor ISO- en NEN-normen hoeven we het verder niet eens te hebben ... Op de FS-website staat als één van de "kenmerken waaraan een standaard moet voldoen om als 'open standaard' aangemerkt te worden" vermeld dat "[e]r [...] voldoende inspraakmogelijkheden [moeten] zijn voor stakeholders tijdens de (door)ontwikkeling van de standaard." Hier wreekt zich dat FS géén consistente opvatting van stelsel huldigt. Op stelselschaal is iederéén belanghebbende bij – zowat – elke standaard. Maar bijdragen van iederéén zijn allesbehalve welkom. Doorgaans moet je daarvoor lid oid zijn van een beheerorgaan. Wie kan zich benodigde tijd en geld veroorloven, om nog maar te zwijgen van zgn standaard als concurrentiemiddel? Als het gaat om informatieverkeer zijn allerlei zgn standaarden zakelijk ingestoken, met feitelijke geslotenheid en verhullende retoriek van dien. Op maatschappelijke schaal, dus voor heuse infrastructurele voorzieningen, moet open(heid) in andere betekenis gelden. (Oeps, daar heb je reële betekenissenvariëteit weer.) Wat mij betreft is überhaupt aanduiding als open verwarrend. Wat is er open aan de openbare-weg standaarden zoals rechts-houden en stoppen-voor-rood-licht? Dat de wèg openbaar is, vergt gedragsbeperkingen.

Voor publieksvoorlichting door FS is zo'n verhaal te ingewikkeld. Maar de leden c.q. medewerkers van (B)FS zelf moeten met ruimste overwegingen vertrouwd zijn om hun (advies)werk verantwoord te kunnen leveren. Hiermee ben ik terug bij de noodzaak van deskundigheid. Graag gedaan! :-)

55.114

Indien je meent dat mijn opmerkingen over je onderzoeksvoorstel onbehouden zijn, ik bedoel ze goed ... :-) Heeft trouwens iemand anders ernaar gekeken? Ik herken enkele slordigheden die een secure meelezer er zó voor je uitgevist had. Je wilt geen vragen over punten die inhoudelijk irrelevant zijn.

Op dat ene punt 3 moet je überhaupt niet met (weder)vragen antwoorden; daar wordt m.i. vooral gevraagd naar jouw kijk op stand e.d. van academische kennis. Ik vermoed dat je de aanduiding archeologie voor je titel aan Foucaults werk ontleent. Nu kan je gerust naar diens werk verwijzen, want dat heeft bijna niemand daadwerkelijk gelezen, laat staan grondig doordacht. Voorzover ik ermee bekend ben, benut jij een ander mensbeeld c.q. begrippenkader dan hij. Gelukkig maar, wat

mij betreft; zie [Kritiek op de mystiek van Foucaults veldwerk](#) voor mijn analyse. Feitelijk houd je de overeenkomst beperkt tot het etiket. Als dat zo is, en indien je niet wilt ingaan op het verschil van jouw mensbeeld/begrippenkader met het zijne, verwijst je louter voor de sier. Uit mijn opstel kan je opmaken, dat ik je zo'n verschilanalyse àfraadt; je zou met academici alleen maar problemen erover krijgen (en vooral je promotor is er stellig niet van gediend).

55.115

Kàn dat eigenlijk, iets nieuws bedenken en ook maken? Als dat helemáál nieuw is, bestond er dus eerder niets waaruit en waarmee dat gebeurd is. Voor een voorstelling van zulke schepping uit-het-niets schiet kenvermogen tekort. Want òf we bedenken daarvoor tòch een schepper; tja, die bestond dus 'al' volgens zo'n redenering. Òf we geven een bijzondere betekenis aan dat niets waardoor het feitelijk juist niet niets meer is, maar daarentegen ook 'al' iets. Verhalen genoeg, maar we komen er domweg niet uit. Dat is volgens mij wat ook George Steiner wil zeggen met **Grammars of Creation** (Yale University Press, 2001). Dat ik het las, is trouwens een voorbeeld dat het ene kennelijk altijd van het andere komt. In dit geval was het een ànder boek van Steiner, **After Babel**. Dat vond ik prachtig, en schreef naar aanleiding dáárvan zoiets als een commentaar; zie [Vertaalde informatiekunde](#). Ook met **Grammars of Creation** vind ik Steiner inspirerend. Hij weet ongelooflijk veel. Ik vermoed dat zijn bedoeling me vaak ontgaat. Maar hij schrijft van alles en nog wat dat ik voldoende herken om erdoor tot verdere gedachten te worden aangespoord. Wat m.i. helpt, is dat Steiner géén gesloten referentiekader propageert. Integendeel, door zijn nieuwsgierigheid overweegt hij van alles en nog wat. Nogmaals, dat biedt een rijke bron. Ik kan er mee toetsen wat ik als referentiekader beschouw. Nee, dat is niet paradoxaal. (Want) wat ik bepleit, vind ik een open kader. Dat is berekend op veranderlijke betekenissenvariëteit. Daar is Steiner dan weer niet aan toegekomen.

Ik oriënteer me principieel op gedrag. En gedrag is volgens mij **betrekkelijk** nieuw. Het resulteert uit samenloop van een subject en een situatie. Vandaar de aanduiding subjectief situationisme. Enige uitleg nam ik op in [Vertaalde informatiekunde](#), met aldaar enkele verwijzingen naar verdere literatuur.

Hier doe ik alsof Steiner met **Grammars of Creation** in gesprek met mij is. Op enkele passages geef ik wederwoord. Van meet af aan bedoeld als aantekening heb ik voor vlotte compositie gekozen. Om te beginnen (!) haal ik aan wat Steiner beweert onder "grammar" te verstaan, dwz

the articulate organization of perception, reflection and experience, the nerve structure of consciousness when it communicates with itself and with others.[p. 6]

Dat verschilt nogal van de gangbare betekenis van – met een Nederlands woord van Latijnse oorsprong – grammatica. Ik houd het erop dat Steiner allerlei scheppingsverhalen behandelt, met extra aandacht voor opbouw (lees ook: structuur) ervan:

Different metaphysics, different theories of nomination and cognition, different psychologies give different answers. They propose different borders between the empirical and the imaginary, between verifiable objectivity and the free play of the subjective.[p. 162]

Maar ja, wat voor zin heeft een begin zònder vervolg, zelfs variëteit van overwegingen over toekomst? Onder de noemer van traditioneel grammaticale begrippen vermeldt Steiner dat

[t]he future tense, the ability to discuss possible events [...], looks to be specific to **homo sapiens**. As does the use of subjunctive and of counter-factual modes which are themselves kindred, as it were, to future tenses. It is only man, so far as we can conceive, who has the means of altering his world by resort to "if"-clauses[. ...] It seems to me that this fantastic, formally incommensurable "grammatology" of verb-futures, of subjunctives and optatives proved indispensable to the survival, to the evolution of the "language-animal[.]" [...] Hope and fear are supreme fictions empowered by syntax.[p. 7]

Ben ik het Steiner eens dat bedoelde eigenschappen uniek voor mensen gelden? Ik sluit niet uit dat individuen van andere (leef)soorten er in zekere mate eveneens over beschikken. Hoe dan ook associeer ik zijn schets met semiosis. Zo werkt m.i. het kenvermogen van een subject, opdat zijn gedragingen subjectief-situationeel zijn. Opnieuw, nadere toelichting in resp. via [Vertaalde informatiekunde](#). De openingszinnen van dät opstel blijken overigens onbedoeld treffend. Die zinnen luiden: "Voor dit opstel citeer ik, zelfs in ruime mate. Daarvoor onttrek ik tekstpassages aan oorspronkelijke context." In **Grammars of Creation** las ik vervolgens dat

quotations take on novel meanings and enter into mutual debate.[p. 16] Loss makes new. The original message has been silenced. [...] This allows, indeed necessitates the fertile misprisions of renovating response.[p. 249]

Dat is precies waarom ik zorgvuldige lectuur opvat als deelname aan gesprek, waarvan de intensiteit nogeens valt te versterken door schriftelijke, zeg maar, reactie. Want òpschrijven leidt onherroepelijk tot herlezen, heroverwegen, eventueel anders formuleren, en zo is de schrijver voor dät moment een nog intensiever aangegaan met zowel de – eerdere – auteur als zichzelf. Ook weer een voorbeeld is de voorafgaande zin. Wat er nu staat, wijkt af van wat ik aanvankelijk schreef. Steiner, overigens zonder verwijzing naar semiosis, vermeldt het belang van

inward speech, of the discourse we conduct incessantly with ourselves. This unvoiced soliloquy in fact contains the bulk of speech-acts; it far exceeds in volume language used for outward communication.[p. 85]

Een sluitend verhaal, inclusief begin en eind, kunnen wij onmogelijk vertellen. Als vertellers zitten wijzèlf er immers middenin. Volgens Steiner verlangen vele mensen desondanks naar

the whole story. [...] This persuasion, held at an intuitive core by, one suspects, the great majority of mankind even in a scientific and technocratic age, is the begetter of our culture.[p. 19] T]he reasoned eventuality of the failure of the human enterprise [...] make the doubt inescapable.[p. 39]

Ik vind echter nogal wat af te dingen op het idee

that there is "otherness" out of reach [which] gives to our elemental existence its pulse of unfulfilment.[p. 20]

Elk subject is druk genoeg met zichzelf te ... veranderen, van de ene naar de andere situatie. Dat wil weleens niet lukken volgens de gemaakte voorstelling. Daarvoor kan een verklaring buiten welke samenloop dan ook, die aldus het aandeel van het

subject zèlf doet verdwijnen, valse hoop geven resp. tot troost e.d. dienen. Maar dat aandeel is volgens subjectief-situationisme onloochenbaar, met bijbehorend

[t]he ontological aloneness of the creative moment[. p. 86 A] thinker [is] unutterably alone, yet under pressure of crowding possibilities.[p. 220]

Overigens raakt iemand niet zozeer overvallen door – gevoel van – eenzaamheid op het moment dat hij besef verkrijgt van een bruikbare gedachte:

Fictions serve as looking-glass to our illusions, to our most covert dreams and ambitions.[p. 169]

Dat is juist reden tot vreugde, maar kan prompt òmslaan door het daaropvolgende besef van de moeite die het kost om er een mededeling (lees ook: teken) voor àndere mensen van te maken, ze te proberen te overtuigen, kortom inschikkelijkheid ermee te wagen. Verzinsels, gaat Steiner verder,

can also be the seed of nightmares.[p. 169] This utter aloneness [...] can derive from the untimeliness, which is to say originality, of the work or the doctrine. There is simply no one “out there” to decipher the performative means, the philosophic message, the **novum** of style or logic. [...] Only a counter-silence or derision.[p. 238]

Waarom de zoveelste poging? Welke risico's loop ik ermee? Had ik beter, veiliger enz. niet wat anders kunnen doen? Inderdaad,

[t]he “irrationality of the transcendental intuition dignifies reason.[p. 20]

Nou ja, wat voor rede(lijkheid) dóórgaat ... Evolutionair is niet bepaald dat een subject zoekt naar kennis van àlles, maar door zijn gedrag steeds maar weer naar optimale samenloop met situatie. Bijgevolg verandert zowel subject als situatie. En daarbij is, nota bene, ook situatie niet objectief, maar eveneens steeds wat het subject in kwestie als zodanig ervaart. Oeps, datzelfde geldt natuurlijk voor het ... subject. Daarom is de aanname van subject irrationeel, zoals èlke aanname op z'n axiomatisch dat is. Dus minder verheven dat Steiner bedoelt, acht ik zijn stelling toepasselijk dat

[m]ore than **homo sapiens**, we are **homo quaerens**[. p. 20]

Steiner voegt toe wat ik in navolging van J.D. Haynes een contragram noem:

[T]he beginning of the story is also of the story of the beginning.[p. 20]

Als inleiding tot contragram(matica) schreef ik [Anatomy of Contragrammar](#).

Een subject kan ònmogelijk asituationeel handelen. Daarom vind ik Steiner een tegenstrijdigheid beweren met zijn stelling dat van resp. voor

[t]he work of art, of poetics [...]there is no logic to its necessity, however imperative the psychic, private motives for its genesis.[p. 29]

Wellicht verbindt Steiner logica met objectiviteit. Terecht stelt hij dat

[p]sychologically and, I believe, epistemologically, it is the positivist model which is deaf.[p. 42]

De logica van semiosis is echter subjectief-situationeel, zeg ook maar sociaal-psychologisch. Zoals de semiotische enneade schetst, een motief met bijbehorend begrip van het subject vòrmt de noodzakelijkheid van zijn situationele gedrag. Sterker nog, “imperative” is verder niets, elders zijn er géén

suspensions of intentionality[. p. 37]

Dat omvat dus eveneens voortbrenging van wat Steiner kennelijk verstaat onder kunst e.d. Zgn kunstenaars zijn heus geen uitzondering, indien zij

have experienced [...] compelling needlessness either as a threat or a liberation.[p. 29]

Daadwerkelijk doen zij een poging om slechts van een bepaalde behoefte af te komen. Daarvoor in de plaats streven zij onvermijdelijk een andere behoefte (lees dus ook: motief) na. Dat verklaart

[an] aesthetics of variousness, of the fragmentary, of the deliberately provisional or incomplete[. p. 57]

Mijn kwalificaties zijn echter principieel anders. Wat gefragmenteerd lijkt, is gewoon situationeel verbijzonderd. Daar mist dus ... niets, omdat het nu eenmaal niet anders kan. En voor die situatie in kwestie op dat tijdstip geldt het – resultaat van – gedrag definitief, is voltooid. Wat mij betreft is beter begrip van zgn kunst mogelijk door zgn kunstenaars niet op een voetstuk te plaatsen. Terwijl Steiner mikt op

[t]he pivotal rôle of creation in the origins of art[. p. 133]

mis ik het nut van die toespitsing. Ik zoek het dan ook niet, zoals Steiner, in kunst als het betere alternatief van godsgeloof

to participate in the truth-fiction[. p. 259]

Wat mij betreft is die waarheidsfictie op zijn beurt ... fictie. Op mijn beurt geloof ik niet dat,

[w]ithout the arts, the human psyche would stand naked in the face of personal extinction.[p. 259]

Want alle mensen gedragen – en aldus ontwikkelen – zich subjectief-situationeel, kunst of niet, ieder voor zich. Ingewikkelder is het niet, zoals Steiner elders stelt:

Human thoughts, acts, even words have a continuing function in the quality and persistence of being.[p. 64]

Desondanks houdt Steiner m.i. nodeloze verschillen aan. Doordat ik systematiseer volgens variëteit raak ik niet gevangen in een beperkt en beperkend kader. Zo laten zich dankzij radicale, expliciete axioma's allerlei verschillen die Steiner oppert voorzien van samenhang. Wat de betekenis van "words" betreft, huldig ik de opvatting dat elk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is. Ik herhaal dat de semiotische enneade een modelmatig overzicht van relevante axioma's toont; zie [Semiosis & Sign Exchange, design for a subjective situationism](#), aldaar hoofdstukken 2 en 4; voor een losse afbeelding, zie [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#).

Ik herhaal dat axioma's naar hun aard irrationeel zijn. Er komt het besef in tot uitdrukking (!), dat begin in absolute zin kennelijk te veel gevraagd is van een subject, ingericht als hij evolutionair is op situationele gedragingen. Voor een scheppingsverhaal komt dat gauw neer, onvermijdelijk zelfs, op

[t]he refusal of creation to justify or explain itself[. p. 49]

Dat is praktisch, wanneer het een subject helpt om eindeloos dóórvragen te vermijden. Wat telt is immers steeds – resultaat van – zijn daadwerkelijk gedrag. Dat vergt vaak géén uitstel. Zgn blind geloof kan gevaarlijk uitpakken, zodra een subject

zichzelf belemmert met averechtse situationele gedragaanpassingen, ofwel betrekkelijke nieuwheid op voorhand uitsluit.

Steiner vertrekt aan de esthetische kant van wat hij veronderstelt dat een kloof met logica is. Onherroepelijk komt hij er ook steeds op uit, maar nooit overheen. Volgens enneadische semiosis is er helemaal geen kloof, althans niet dáártussen. Ook maar weer met een contragram: de logica van de esthetiek is de esthetiek van de logica. Natuurlijk blijft het zo, dat

mathematics [is] an axiomatic deductive system fabricated by the human intellect as is formal logic[. p. 59]

Natuurlijk valt er niet aan te ontsnappen. Wat uit axioma's volgt, is

nothing more than a sequence of tautologies[. p. 59] It does seem to me that this dilemma, one of the most challenging in epistemology, has received only transient, often conventional, notice.[p. 148]

Keuze voor axioma's blijft betrekkelijk. Het gaat erom dat axioma's berekend zijn, dwz nodig en voldoende gedifferentieerd, om de betrekkelijkheid van de reële variëteit mee uit te drukken. Dan zijn ze optimaal passend. Dat vind ik pas gelukt met de opening tot subjectiviteit. Nieuw? Het is in elk geval anders dan strikt objectief. Wat telt als motief, onttrekt zich aan analyse. Zeg ook maar dat irrationaliteit vooral naar dat axiomatische element van de semiotische enneade opgeschoven is. Daar voltrekt zich in en voor samenloop, met betrekkelijkheid van dien,

the radical leap into the unexpected.[p. 60] Whatever is primary for the understanding and needs of the human condition [...] lies beyond [...] expression.[p. 151]

In de zin van helemaal nieuw kan ook zo'n sprong nooit radicaal zijn. Ik herhaal dat het ei van Columbus géén lege dop is. Overigens is situationisme, dus zonder subjectiviteit, al voldoende om aan te wijzen welke beperking Steiner kent:

It is at once the enviable strength and inherent weakness of all mathematical, logical and scientific systems, in so far as they are axiomatic, to make of that "which is not," of that which is irreconcilable with the axiomatic set, an error.[p. 126]

Dat komt doordat dergelijke systemen asituationeel zijn. In Steiners woorden,

[m]athematicians and scientists [...] avoid too close a scrutiny of the epistemological foundations of their disciplines. They do not inquire too probingly into the justifying or subversive presuppositions[, i.e.,] on the axiomatic and logical foundations [...], on the internal consistency of axiomatic systems[. p. 176]

De uitweg is niet méér van dezelfde logica e.d., maar een kwalitatief andere. Omdat Steiner zich dat niet kan voorstellen, suggereert hij

the move towards the aesthetic.[p. 178]

Voor mij blijft het allemaal gewoon ... logisch, zij het anders. Dat noem ik ook wel stelselmatig. De verdere opening dankzij gewijzigde axioma's is de toewijzing aan een bepaalde situatie. Als gedrag – van een subject – niet volgens de ene situatie past, is dat gedrag niet fout. Kennelijk geldt een andere situatie. Daarop komt onder de noemer van complementariteit ook de opvatting van Niels Bohr neer, althans voorzover ik hem begrijp; zie mijn opstel [Metapattern for complementarity modeling](#). Dat is zowat omgekeerd aan wat Steiner veronderstelt, te weten

the notion [of] pure mathematics, with its zero at the source[. p. 140]

Allereerst is er géén zgn pure wiskunde. En nul resp. niets beschouw ik niet als uitdrukking van oorsprong, laat staan als oorsprong zèlf, maar is een kunstgreep (!) met irrationaliteit van dien. Als nul-identiteit associeer ik er géén gedrag mee. Dat (nul)punt dient louter en alleen voor – modellering met Metapatroon van – samenhang tussen de situationele gedragingen, per definitie verschillend van elkaar, van hetzelfde subject in tijdsverloop.

Wat Steiner in het bijzonder over kunst beweert, geldt volgens mij algemeen voor teken. Daarom heb ik in het volgende citaat “art” door “sign use” vervangen (en “much” door “all”):

[All] of [sign use] demonstrably depends on contingent factors such as the availability of certain materials, of conventional codes of recognition, of a potential public involved in a context of timeliness.[p. 71]

Voor de zoveelste keer, nieuw(heid) is betrekkelijk. De aard van contingentie valt m.i. algemeen – en dat noem ik dan ook wel radicaal – te formaliseren, te weten subjectief-situationeel. Voor passende variëteit stel ik zulke samenloopverbijzondering zonodig herhaald (lees ook: recursief) voor. Voor toelichting verwijs ik naar documentatie over [Metapatroon](#), een methode annex taal voor modelmatige ordening van betekenissenvariëteit.

Soms maakt Steiner géén verschil waar dat m.i. wèl helpt. Zo meent hij dat

the philosophical construct, the work of art are, or aspire to be, timeless.[p. 71]

Dat kan een opsteller wel willen, dwz om zelfs maar een willekeurig teken met een absoluut geldige betekenis voort te brengen. Maar tijdloos is zo’n teken juist nooit. Zodra de oorspronkelijke opsteller niet langer verkeert in de situatie waarin hij het teken oorspronkelijk voorbracht, is feitelijk reproductie aan de orde. Als zodanig geldt daarvoor wat Steiner over citaten opmerkt. Dit verklaart als het ware òmgekeerd aan Steiners stelling o.a. dat een ter- ofwel samenloops gemaakte opmerking later kan doorgaan voor opperste wijsheid waaraan aldus op enig moment algemene geldigheid toegeschreven is. Maar wacht eens even! Claim ik voor de stelling dat èlk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is dan geen duurzame geldigheid? Ja, dat doe ik wèl, zo wil ik dat inderdaad, en Steiner zoekt het al in die richting:

[What of the substantive questioning of the issue – the emission and reception of sense, the accessibility of minds outside(?) our own? Are we saying anything ontologically **new**?[p. 149]

Charles Peirce duidt semiosis als tekenactie, zoals ik geïnterpreteerd heb in hoofdstuk 2 van [Semiosis & Sign Exchange](#). Dat is altijd wat Steiner opvat als scheppingsdaad. De vraag is feitelijk in hoeverre de volgende interpretant verschilt van de eerdere als een subject semiotische cycli doorloopt. Volgens Steiner is

[t]he creative act and that which it engenders [...] characterized by [...] an enactment of freedom. It is integrally at liberty.[p. 130]

Netzomin als iets helemaal nieuw kan zijn, kan een subject helemaal vrij zijn. Dat is eveneens betrekkelijk. Ja, een bepaald motief is vàn het subject in kwestie, maar het betreft samenloop met situatie. Het gevoel van vrijheid is stellig groter naarmate iemand situaties beïnvloed, gewijzigd krijgt overeenkomstig zijn gemotiveerd begrip (en zijn gevoel van eenzaamheid navenant minder). Omdat een begrip altijd

gemotiveerd is, en een motief daarom géén begrip waardoor het als zodanig verborgen blijft, heeft Steiner gelijk dat

the whole question of creativity, of creation in thought seems to me elusive.[p. 153]

Als reden geeft hij op, dat het vraagstuk is

rooted in language, [therefore] resist[ing] clarification from within. There is no leaping over the shadow.[p. 153]

Op die manier dreigt taal apart beschouwd te blijven. Volgens enneadische semiosis is tekengebruik een vorm van gedrag van de opsteller waarmee hij mikt op voortbrenging van gedrag door de geadresseerde. Er blijft echter een schaduw, omdat

the aetiology of response and the psychic moves involved are as difficult to theorize as are those of the poetic act itself.[p. 172]

Het is allemáál semiosis, met òndoorgrondelijkheid van dien. Met negen elementen ter verklaring schuift de grens van (on)redelijkheid toch weer wat op.

De enneade wijst erop, dat een teken altijd bestaat uit signatuur en context (en intext). Traditionele taalkunde beperkt zich tot signatuur, dat tevens als ideaal geldt. Dat vermoed ik als uitgangspunt van Steiner voor zijn opmerking dat

[i]n natural language, however, verbal-grammatical means of meaning are never entirely pure.[p. 154]

Daarop volgt zijn bewering, m.i. terecht, dat

[e]ach word, indeed each articulate sound and its potential of significance, has its non-linguistic context.[p. 154]

Maar dat is allemaal pas duidelijk(er) door wisseling van paradigma. De geadresseerde met een teken herkent "potential of significance" door de combinatie (!) van signatuur en context. Ook context levert aandeel aan teken, doorgaans het overgrote aandeel. In dat opzicht is het zelfs verwarrend om context als "non-linguistic" te bestempelen. Er zijn allerlei, zeg maar, taalregisters waaruit met bijdragen een teken kan worden opgesteld. Zo spreekt het uniform van een functionaris mee, evenals de plaats waarvan hij geluid maakt, enzovoort. Ja, prachtig gezegd,

language is radically choreographic and multi-media."[p. 155]

Dankzij de enneade geldt onderscheid tussen o.a. context en situatie. Vaak wordt de term context gebruikt voor wat enneadisch situatie is. Ook Steiner lijkt zich daardoor te beperken. Hij veronderstelt

dialectical reciprocities between text and context, between word and world.[p. 182]

Aan Peirce ontleen ik dat zulke dynamiek niet dia- maar trialectisch is. En elk van de drie dimensies annex momenten telt op zijn beurt drie elementen. Voilà, enneade. Context en situatie heb ik axiomatisch op verschillende dimensies gepositioneerd. Door formeel verschil ertussen kan het taalbereik veel ruimer worden opgevat. Nogmaals, een teken omvat principieel tevens context. Dat verklaart hoe een zeer beperkte, verhoudingsgewijs stabiele verzameling signaturen toch een schier oneindig "potential of significance" faciliteert. Dat lukt dankzij combinatie met veranderlijke(r) context. Op die manier,

no polysemic imprecision need intrude.[p. 187]

Hoewel Steiner dat, vooruit, combinatorische mechanisme van signatuur en context niet duidt, voelt hij de crux van betekenissenvariëteit goed aan:

Language is, therefore, both embedded in its cumulative past and in a manifold present, with its physiological, temporal, and social modifiers.[p. 155] The liberties of combinatorial arrangement are vast, but not unbounded. There are axiomatic constraints, though subject to innovative enlargement, on the limits of signification.[p. 182]

Nog te eerbiedig over en wie weet gehoorzaam aan wetenschappelijk objectiviteitsdogma toont hij zich door zijn bewering dat

an act and deed of human saying are, to some degree, **rhetorical**. They aspire to being heard, to persuade[. p. 155]

Dat is geen kwestie van “degree,” maar geldt principieel voor elk teken. Het is dus niet zo, dat

[t]he purely semantic leads into the semiotic[. p. 155]

Semantiek is resultaat van reductie van pragmatiek annex semiotiek. Dat is nooit puur, punt. Ik ben het oneens met Steiner dat,

like pure mathematics, like serious music and the poetics of abstract thought which constitute metaphysics, poetry seeks to be only itself.[p. 189]

Niets is zichzelf. Steiner gebruikt het echter als maatstaf voor ... alles:

[D]e feat is, to a greater or lesser degree, pre-ordained. Language allows no immaculateness.[p. 189]

Ik vind het miskenning van taal. Elders geeft Steiner blijk van nodige relativering:

Whatever signifies, in however radical a privacy of focus, belongs to history and public circumstance.[p. 248]

Er valt pas redelijk wat van taal(gebruik) te begrijpen enz. door te letten op betrokken subjecten en hun situaties. Zolang die verbijzonderingsfactoren feitelijk ontkend blijven, dus zonder

a readiness to make [relevant] discriminations,[p. 250] a hygiene of attention and response [p. 251]

kunnen voorzieningen voor taalgebruik (lees ook: teken- c.q. informatieverkeer) onmogelijk reële betekenissenvariëteit faciliteren. Dat gebrek manifesteert zich thans in zgn informatiesystemen op basis van digitale technologieën. Ondanks aantoonbare mislukkingen, ondanks verspilling van geld, moeite en tijd is er nog steeds géén ruimte voor vervanging van axioma's. Volgens Steiner is het wachten op

a shift in the political-social power-relations, an increase in secular license, a loosening of the mind-set made sclerotic by eroded metaphors (what has been called a “change of paradigm”).[p. 215]

Kan het echt niet vlotter?

Grammars of Creation telt vijf delen. De eerste vier zijn een bewerking van een reeks voordrachten die Steiner in 1990 hield. Het laatste deel lijkt mij een toevoeging voor de boekpublicatie in 2001. Daarin geeft Steiner commentaar op ontwikkelingen

onder invloed van digitale technologieën. Over nieuw gesproken, hij meent een breuk te kunnen aanwijzen:

I believe that the current changes in the experience of communication, of information, of knowledge, of the generation of meaning and form, are probably the most comprehensive and consequential since **homo sapiens'** development of language itself.[p. 263]

Dat vind ik, zachtjes uitgedrukt, overdreven. Wat ook zelfs Steiner parten speelt, is een beperkte en beperkende taalopvatting. Wat er gebeurt, past volgens enneadische axiomatic, niets bijzonders. Het is m.i. wel zo, dat zonder dat kwalitatief andere, rijkere referentiekader de huidige ontwikkelingen nog onbegrijpelijker zijn. Met zulk gegroeid onbegrip kampt Steiner kennelijk. Hij houdt het erop dat

[l]anguage, in an overall sense, is a rule-governed system of arbitrarily conventional markers, vocal and graphic, whose function it is to communicate and record significance[. p. 263]

Aan wat "significance" inhoudt, verandert "in an overall sense" echter niets. Ik herhaal, elk teken is een verzoek tot inschikkelijkheid. Met digitale technologieën zijn daarvoor andere hulpmiddelen beschikbaar gekomen, en blijven stellig komen. Natuurlijk gaat daarvan ook omgekeerd invloed uit op wat een subject als situaties ervaart, wat hij wil bereiken, enzovoort. Anders dan enneadische semiosis is het echter niet. Volgens mij is er daarom geen sprake van

that the "language-animal" we have been since ancient Greece so designated us, is undergoing mutation.[p. 265]

Wat daarentegen zou moeten wijzigen, is de taalopvatting voor beter begrip van taaldier. Steiner lijdt aan overwaardering van gebeurtenissen die hijzelf meemaakt. Maar dankzij een passend referentiekader herken ik juist géén

transformations in the modes of human thought and feeling.[p. 299]

Evolutionair is – vooral – een mens uitgerust met plasticiteit van kenvermogen. Daardoor kan een mens vergaand zowel meegaan met veranderingen als ze mede teweeg brengen. Tja, met het helpen bevorderen van een heuse paradigmawissel wordt het lastig ...

55.116

De titel van [Dat is geen vraag](#) lijkt strijdig met de stelling dat elk teken een verzoek tot annex vraag om inschikkelijkheid is. Maar hij strookt met het taalgebruik dat Pauline Slot analyseert, te weten retorische vragen. In mijn column gooi ik er nogeens een enneadische analyse tegenaan resp. overheen. Vaak is de bedoeling van zo'n vraag c.q. opmerking zelfs omgekeerd aan de betekenis van de signatuur in kwestie in combinatie met een gebruikelijke context. Kortom, ook de retorische vraag is juist wel een vraag. Logisch, ik bedoel, als zodanig vind ik het – ook – weer géén vraag, nou ja, retorisch dan, dus toch weer wel ... Ik blijf verrast hoe de enneade als ruimer kader allerlei, zeg maar, kleinere theorieën doorzichtig maakt en samenhangend laat plooiën (of helpt aanwijzen wat er op zichzelf al tegenstrijdig aan is). Retorische vraag, klopt, wat is er tegen enneadische semiotiek als propedeuse?

55.117

Aanvankelijk had ik **Geen woord Frans** als titel. De boodschap vind ik immers

opnieuw volstrekt duidelijk, en citaten zijn ook nogeens in het Duits ..., tja, wat de column dan voor menigeen toch minder duidelijk of zelfs onduidelijk maakt waardoor die titel tegelijk niet klopt. Om over na te denken, dus ... Ik heb de titel veranderd in [Generatiewissels](#).

55.118

Wat heeft het nu voor zin om jouw website te hacken? Je wordt slechts met een hoop moeite opgezaagd. Ja, dat is natuurlijk mooi, ik bedoel als oorspronkelijke url's het blijven doen in een nieuwe opzet. Als dat onverhoopt niet lukt, en soms kom je voor vernieuwing niet onder discontinuïteit uit, laat me dat a.j.b. weten. Dan moet ik mijn verwijzingen naar jouw webpagina's proberen te wijzigen.

55.119

Het eerste hoofdstuk in **Teksten van Mart Stam** (SUN, 1999) was voor mij aanleiding om [Generatiewissels](#) te schrijven. Wat samenstellers Herman van Bergeijk en Otokar Máčel verder aan oorspronkelijke artikeltjes e.d. van Mart Stam (1899-1986) in genoemde bundel opnamen, vind ik óók belangwekkend, zowel in het algemeen als – en daarom ga ik hier erop door – voor vernieuwing van informatiekunde tot civiele informatiekunde of, met een andere aanduiding, informatieverkeerskunde. Om tot nadenken enz. over vakontwikkeling aan te zetten, allereerst mijzelf, heb ik enkele tekstpassages van Stam geselecteerd. Elk citaat besluit ik met vermelding van het jaar waarin Stam de tekst waaruit ik dat putte schreef plus het (de) paginanummer(s) waarop het in de veel latere bundel – wat een goed idee, die uitgave, dank! – staat. In enkele duitstalige citaten staan géén hoofdletters; steeds nam ik de schrijfwijze uit de bundel over. Dit laatste geldt tevens voor nederlandstalige spelling. Nota bene, Stam beschouwt ook architectuur resp. stedenbouw als kunst, en de architect dus ook als kunstenaar. Vaak schrijft hij op, hoe zijn wens luidt, waarvan de heersende toestand tot zijn spijt sterk afwijkt (en daarin geef ik hem vrijwel steeds gelijk). Soms verving ik een term om informatiekundig – Stam zou er dus wellicht informatiekunstig van maken – relevante duiding te bevorderen. Die jaartallen wekken stellig verbazing over de actualiteit voor informatieverkeerskunde van Stams analyse en synthese, wat mij betreft prompt gevolgd door frustratie over aanhoudende weerstand tegen en door opbouwende inspanningen vóór veranderingen. Tot slot van deze inleiding merk ik op, dat enkele citaten natuurlijk nooit complete lezing kunnen vervangen. **Teksten van Mart Stam** is beslist de moeite van zorgvuldige studie, discussie enz. waard!

Die Zeit fordert die Möglichkeit des Umbauens, des Erweiterns[...] [...] Noch entwirft und baut man [...] fertige, abgeschlossene Kompositionen – Erweiterungen sind jedoch unvermeidlich. Dann scheitert die ganze Komposition[...] [1926, p. 64]

was wir brauchen ist, daß alles klappt, daß jede funktion aufgeht, jedes bedürfnis erfüllt wird. [...] das konstruktionsschema aber wählen wir so, daß es viele möglichkeiten bietet und möglich vielfach lebensfähig ist. [...] das leben duldet [...] nur lösungen von nützlichen aufgaben, mit denen man den menschen dienen kann.[1928, p. 66]

Het moet geconstateerd worden dat de [ontwerper] ten eerste niet uit moet gaan van den heerschenden architectonischen vorm van [dingen] en ten tweede dat de [ontwerper] niet uit moet gaan van de bestaande en overgeleverde manier van [doen]. De [ontwerper] moet de opgave 'het-maken-van-een-[ding]' aanpakken door geheel frisch en onbevooroordeeld een [ding] te laten ontstaan uit:
a. de nieuwe materialen;

b. de nieuwe werktuigen en machines;
c. de nieuwe technieken
en gelijktijdig uit een nauwkeurig wetenschappelijke onderzoeking van 'het
[doen.]'[1935, p. 71]

De ontwikkeling [...] hangt natuurlijk samen met de materialen en de wijze van
verwerken der materialen.[1935, p. 71]

Waarom toch zulke fouten maken? Wanneer we een idee hebben, maar we hebben
van dat bepaalde vakgebied geen werkelijke kennis – laten we ons dan toch
aansluiten bij een [...] vakman – in plaats van zulke grove fouten te maken.[1935, p.
82]

Wij architecten[, zeg ook maar ontwerpers,] interesseeren ons buitengewoon voor de
materialen. Het zijn de elementen, het is het middel dat ons helpen moet en het ons
mogelijk moet maken het ons gestelde programma tot oplossing te brengen. Deze
elementen zijn ons uitgangspunt: we moeten ze kennen, zoowel hun
eigenaardigheden (hun karakteristieke nadeelen) als hun mogelijkheden en wetten.
Tegenwoordig zijn de opgaven veelal zeer hoog gesteld[. ...] Dat betekent dat we
dikwijls gedwongen zijn die materialen te gebruiken, die als laatste snuffe van
technisch kunnen ons het uiterste mogelijk maken.

Maar de keuze van het materiaal wordt bepaald door de opgave en door de
omstandigheden[. ...] '[M]odern' [hangt] niet af [...] van den vorm en niet van het
materiaal. De hoofdzaak is: hoe stond de architect tegenover de materialen,
tegenover de gemeenschap voor wie het bouwwerk dienen zal.

Wij moeten er ons echter rekenschap van geven, dat [ook] wij arch[itecten] niet buiten
de maatschappij staan en daarom aan bepaalde invloeden onderworpen zijn,
invloeden die of direct in den vorm van propaganda ons bereiken, of wanneer wij ons
van deze invloeden vrij kunnen houden, indirect over den opdrachtgever ons tot
aanpassing dwingen.[1935, pp. 84-85]

[N]adat de opdrachtgevers zich op [een bepaald] bouw materiaal storten, volgen de
opdrachthongerige architecten.[1935, p. 85]

Wij verwerpen geen enkel materiaal als zijnde onmodern. We zijn er gelijktijdig van
overtuigd dat dikwijls de overgrote voorliefde voor bepaalde materialen [...] het
gevolg is van een handig opgezette reclame en propaganda door de handeldrijvende
lichamen. [...] Wij willen bouwen voor de mensch en voor de gemeenschap.[1935, pp.
85-86]

Het hoofdprobleem is wel de oplossing van het verkeersvraagstuk. [...] Welke
maatregelen zijn hier mogelijk?[1935, pp. 88-89]

Typisch is hoezeer elk van deze [dingen] totaal verschillend is, verschillend omdat de
gestelde eisen anders zijn; verschillend omdat uit andere opgaven noodgedwongen
andere oplossingen voortkomen.[1935, p. 97]

In onze ruimten moet de mens de hoofdzaak blijven.[1935, p. 98]

[S]tedenbouw dreigt een abstracte wetenschap te worden, die zich in de praktijk
slechts met de meest catastrofale verkeerspunten bemoeit waarvoor eenig lapwerk
moet worden verricht. Men denkt wel eens dat de ontwikkeling der kunst zich slechts
geestelijk voltrekt, gescheiden van de materiele en economische factoren, maar er
dient met nadruk op te worden gewezen dat de kunst opdrachten nodig heeft om zich
ten volle te kunnen ontwikkelen. [...] De huidige tijd is zó arm aan opdrachten dat
daaruit onmogelijk een nieuwe stijl kan ontstaan. [...] Toch zijn er opgaven genoeg;
zelfs meer dan ooit te voren. Er zijn behoeften die van dag tot dag dwingender
worden[. ...] Er zijn talloze opgaven [...], die reeds lang om een deugdelijke
oplossing vragen. [...] Er zijn voor den architect met inzicht en voor den
stedenbouwkundige met een vooruitzienden blik honderden dringende opgaven, –
maar er zijn helaas geen opdrachtgevers. En dat staat de ontwikkeling [...] ernstig in
den weg.[1936, pp. 101-102]

[G]ezonde architectuur [kan] zich slechts [...] ontwikkelen uit gezonde opgaven en gezonde menselijke verhoudingen. Naarmate dit inzicht doordringt heeft een omkeer plaats in de houding van den kunstenaar en in de richting waarin de bouwkunst zich ontwikkelt. De moderne kunstenaar heeft in de laatste jaren het zwaartepunt van z'n concentratie steeds meer verlegd naar het allereerst voldoen aan de praktische eisen en [...] wordt thans in z'n ontwikkeling beheerscht door die opgaven die uit het interesse der algemeenheid geboren worden.[1937, p. 106]

Ingetreden in de realiteit werd het van dag tot dag duidelijker hoe alle dingen uit het dagelijks leven vol zitten van praktisch eischen.[1937, p. 108]

[H]et is noodig dat we open blijven; open voor de behoeften, open voor de mogelijkheden en voor nieuwe mogelijkheden, open ook voor de pogingen en het werk van anderen.[1937, p. 109]

[N]aast de drang, die bij een jong kunstenaarsgeslacht moet worden gewekt, om scheppend en productief werkzaam te zijn, moet er een ontvankelijk publiek worden gekweekt.[1941, p. 116]

In jongeren tijd viel men in een armelijke domheid terug[. ...] De wereld werd weer klein en benepen, ieder uitzicht en inzicht scheen te ontbreken. Het scheen of alle belangstelling in groter eenheid[,] in iets gemeenschappelijks, verdwenen was[. ...] Dit was het tijdperk, waarin de techniek met reuzeschreden voorwaarts ging[. ...] Desondanks zag men niet veel meer dan goede kansen op voordelige exploitatie[.] [1941, pp. 118-119]

[D]e ruimte om de [...] voorwerpen heen en de levende zich bewegende mens [zijn] belangrijker [...], en zij [bepalen] de plaats en de verhouding van al deze gebruiksvoorwerpen [...]. Ook de architect [...] dacht eerst, misschien zeer zakelijk, slechts technische [...] en constructieve vragen te hebben op te lossen [...], thans beseffen zij, dat zij ruimten beschikbaar hebben te maken[. ... H]et [gaat] niet [...] om de grenzen der ruimte, maar om de ruimte zèlf[. ...] Het is geen toeval, dat men hier het 'Ding an sich' loslaat en zijn aandacht tot de vrije ruimte wendt. De ruimte, niet afgesloten en ingesloten, maar open en in verbinding met het andere, zich voortzettend, samenwerkend en levend – juist in het grote verband. [... G]renzen voelen we als beklemming; verbinding met de verten als bevrijdend.[1941, p. 121]

Naarmate wij met de gedachte vertrouwd worden, dat [elk] lid van de gemeenschap [...] rechten heeft [...], houden wij op, de gehele oplossing van dit vraagstuk te zoeken binnen de grenzen van het tegenwoordige systeem. [...] Thans ook moet het accent gelegd worden op die dingen [...] die gemeenschappelijk zijn, op voorzieningen, die voor ons àllen van belang zijn, op die elementen [...] die er zijn voor allen tezamen. [...] Tot voor kort was ieder stukje [...] in percelen verdeeld en ieder perceeltje bood aan [...] speculant, aan eigenbouwer, aan handelaar [...] gelegenheid zich te verrijken ten koste van den uiteindelijke [gebruiker]. Ieder perceeltje was een object waar zoveel mogelijk uitgehaald moest worden. Op elk stukje [...] werd gebouwd en nog iets bijgebouwd[. ...] Het eigenbelang en het ongebreidelde particulier initiatief leidden tot de hopeloze toestand, [...] die [...] zijn ontstaan. Weliswaar zijn toen [...] beperkende bepalingen ontstaan, [...] maar hiermede konden slechts excessen worden voorkomen. Ieder object dankte zijn ontstaan in de eerste plaats aan het motief tot het maken van winst. [...] Meer dan ooit [zal] het accent [echter] behoren te liggen op het welzijn der gemeenschap. Op een voorziening van ieder lid der gemeenschap mt die dingen, die hij of zij behoeft om het leven mooier en rijker te maken. [...] Bovendien zal [...] de mens een steeds stijgend productief en creatief vermogen aan de dag leggen naarmate hij onder betere omstandigheden kan werken en in een [...] aangename, gecultiveerde, omgeving kan leven, kortom, naarmate hem een bestaan op een hoger materieel en cultureel niveau wordt mogelijk gemaakt. [...] Zo staan wij dus aan het begin van een nieuwe tijd, die aan architecten en stedeboekundigen hoge eisen stelt, maar die reeds duidelijk nieuwe wegen laat onderkennen voor hen, die er zich op instellen hun taak als bouwmeester te begrijpen.[1945, p. 124-126]

Opnieuw en met meer nadruk zal men moeten uitgaan van de mens, zoals hij leeft, gebruikt, reageert[. ...] Uitgangspunt moet zijn: de functie, het gebruik, met in het centrum van ons denken – de mens; de mens en zijn behoeften.[1946, p. 127]

[M]en [bevindt] zich op een dwaalweg, die onherroepelijk tot uiterlijkheid en oppervlakkigheid moet leiden. Wie hebben deze weg gekozen? {Dat zijn **zij, die geen verband hebben met het groter geheel**[. ... Zij vertonen d]uidelijke kenmerken van een onwaarachtige gezindheid. Aan ons ze te herkennen [... en] te ontmaskeren en te bestrijden. [...] In het werk wordt zichtbaar de eigenlijke houding tegenover medemens en maatschappij.[1946, pp. 128-129]

[A]chter het lenen of afleiden [...] verschuif[t] zich de onkunde, de onwil en de onmacht om mogelijkheden van eigen tijd te ontdekken en te gebruiken.[1946, p. 129]

[E]r [is] een weg [...] om uit de chaos [...] te geraken; [...] er [is] een oplossing [...] en [...] het [zou] onjuist [...] zijn [alles] zo maar te laten aangroeien en voortwoekeren zonder de grote problemen van [...] verkeer [...] op een nieuwe wijze te stellen, [...] gebruikmakende ook van normalisering en standaardisering [...].[1946, p. 133]

Es wird selbstverständlich die pflicht der professoren und dozenten sein, die studierenden an die heutigen fragen heranzuführen[... um] gerade in einer folge von heutigen aufgaben die gelegenheit [zu] bieten um schon während des studiums teilzunehmen an der gestaltung der grossen aufgaben, die unsere zeit stellt.[1949, p. 136]

Ich [...] muss [...] anfangen bei der **architektur** [...], weil ich meine, vom **gesamten** ausgehen zu müssen und weil ich meine, jedes detail erst in richtigen verhältnis zu sehen, wenn es is grosser zusammenhang eingeordnet ist. [...] Ich sehe also] die ausbildung eine[s] architektennachwuchses und von architekten mit städtebaulichen verständnis als eine sehr wichtige aufgabe[. ...D]as bauen [soll] **für den menschen und für das wohlempfinden der menschen** bei der gestaltung richtinggebend sein [...].[1949, p. 139]

Vandaag [...] is het meer dan ooit nodig zich grondig te bezinnen en te concentreren op de kwaliteit, zich rekenschap te geven van [...] de menswaardigheid.[1954, p. 149]

55.120

Als ik een presentatie humoristisch vind, weet ik dat jij 'm maakte. Bijvoorbeeld, haha, voor wat 'ze' willen zet je overal een kruisje, maar een vraagteken voor alles dat 'ze' er – dus niet – voor over hebben ...

Wat er in de overige documenten, met dank voor inzage, traditioneel aan daarin voorgestelde benadering blijft, is ... documentair als vergaand aparte categorie van informatievoorziening. Dat valt helaas niet gemakkelijk te veranderen. Vooralsnog onder ons gezegd, laten we het maar informatiekundige theorievorming noemen, zouden we het erover kunnen hebben in hoeverre dat een reëel dan wel nodeloos verschil is. Voorafgaand aan ons a.s. gesprek laat ik hier in de gauwigheid eveneens nogal "rommelig" wat overdrachtelijke vliegertjes op. Zo vind ik niet doorslaggevend of informatie al dan niet gestructureerd is. Wat telt dan eigenlijk als structuur, of gebrek eraan? Met een medium valt immers überhaupt niet aan structuur te ontkomen. Een beeld op een scherm, bijvoorbeeld, is een geordende verzameling pixelactiviteit oid. Oh, is er semantische structuur mee bedoeld? Maar wat is dàt dan precies? Ik geef toe dat mijn insteek principieel is om integrale benadering te bevorderen. Op z'n minst helpt dat om vragen te ontwijken waarop tòch geen sluitend antwoord mogelijk is. Maar dan, inderdaad, zijn elders verschillen nodig. Maar waar? En welke? Reële variëteit laat zich niet reduceren, hoogstens – veel – beter faciliteren. Ik herken in – wat maar noem – jouw presentatie een aanzet in het

model met als bovenschrift “Een handvol ‘ingangen’ – legio relaties ...,” mooi! Als ingangen heb je daar document naast asset geplaatst. In materieel opzicht is een document m.i. echter – wat kenmerkend geldt als – een asset. Een verschil met wat – oeps – traditioneel voor een asset doorgaat, is dat een zgn digitaal document met dezelfde technologie wordt beheerd enz. als waaruit het ... bestaat. Dat voedt de neiging om er een absoluut verschil in te zien. Daardoor gaan echter allerlei kansen verloren. Dus, ik vind dat informatie, document, teken enz. óók een asset is en blijft, met beheeropzet van dien. Tegelijk is informatie e.d. iets ànders. Dat schreeuwt om nodige en voldoende verbijzondering. Digitalisering houdt volgens mij ook – mogelijkheden voor – verdere, zeg maar, convergenties in. Daarvoor bevat de reeks [Werk in uitvoering](#) enkele verkenningen. Zeker dankzij contextuele verbijzondering op z’n pragmatisch kan een groter aandeel van informatievoorziening formeel gestructureerd opgezet zijn. Op die manier kan èlk bepaald punt dienen ter ontsluiting van een document-asset. De vraag is dan hoe dergelijke uitgewerkte punten zich verhouden tot een algemeen gehouden opzet van zgn metadata. Ik merk op dat voor de kwalificatie als ‘meta’ het traditionele document als uitgangspunt genomen is. Met een aparte categorie ervoor lijkt dat nog steeds logisch. Maar dat verandert stellig, in elk geval ten dele, volgens ... stelselmatige oriëntatie. Die leidt pas tot heuse infrastructuur, met voor aspecten resp. functies zoveel mogelijk enkelvoudige voorzieningen zoals voor authenticatie, autorisatie e.d. Daarentegen, met apàrte technische middelen treedt onherroepelijk duplicatie op. Die middelen voor documentaire informatievoorziening, zo meen ik ook te bespeuren, stellen allerlei eisen aan medewerkers die weliswaar voor mensen met een specifieke, meerjarige opleiding vanzelfsprekend geworden zijn, denk ook aan vakdiscipline en zo, maar waaraan documentaire leken nooit kunnen en zullen voldoen. Ook – en vooral! – dit vind ik pleiten voor integrale opzet mèt infrastructuur. We gaan ons zeker niet vervelen.

55.121

Zeer bedankt voor je opmerkingen! Je schrijft o.a. dat “[d]e complexiteit [je] overvalt.” Ik hoop uiteraard, dat je daarmee doelt op de variëteit van de zgn werkelijkheid, kortweg reële variëteit genoemd.

Uitgaande van – erkenning van – reële variëteit moeten beheer(sings)middelen nodige en voldoende passende variëteit bieden (Ashby: Law of Requisite Variety). Anders gaat het mis. Denk aan een wand van 12 vierkante meter. Als je die netjes wilt schilderen, maar je hebt slechts verf voor pakweg 10 vierkante meter en/of geen geschikte verfkwest, dan schiet passende tekort voor reële variëteit. Het is verleidelijk om daar die wand de schuld van te geven, zo doen we ons allemaal vaak beter voor dan we zijn, maar dat helpt natuurlijk niet, integendeel. Stel, terecht, dat je onder die omstandigheden jezelf vraagt “en nou?” Het enige opbouwende antwoord luidt: Zorg gewoon voor genoeg verf en een adequate kwast. Ofwel, (be)zorg (voor) passende variëteit, klaar.

Zolang iemand weinig tot niets van Metapatroon begrijpt, ligt het voor de hand om dáárin een of zelfs hèt probleem te zien. Wie zichzelf zand in de ogen wil strooien, moet vooral zijn kop met open ogen in het zand steken. Voorlopig woestijnen genoeg ... waar je echter ook nog weleens een roepende kan tegenkomen. Pas zodra je reële variëteit van gedragingen erkent als probleem, klopt, ook nog eens veranderlijk in de tijd naar – ben je er nog? :-) – zowel eigenschappen als verbijzonderingsstructuur, kan het gaan dagen dat Metapatroon géén onderdeel van

dat probleem is, maar wèl onmisbaar onderdeel van de oplossing ervan. Voor de stelselmatige opgave van facilitering van informatieverkeer moet je Metapatroon opstellen aan de kant van passende variëteit, dus juist ter beheersing van reële variëteit. Maak Metapatroon daarom ajb niet het verwijt dat het ingewikkeld is. Gelet op de complexiteit van reële betekenissenvariëteit in informatieverkeer is Metapatroon voor passende model(leer)variëteit zo simpel mogelijk. Een uitspraak van Albert Einstein is ook hiervoor toepasselijk: “Everything should be made as simple as possible, but not simpler.”

Gangbare methoden/talen voor informatiemodellering zijn domweg tè simpel. Het ontbreekt ze aan passende variëteit voor reële variëteit, punt. Wat onvermijdelijk gebeurt door gebrekkig gereedschap te blijven gebruiken, dus als passende variëteit blijft ontbreken, is dat de reële variëteit ook nog eens alsmaar groter wordt. Kortom, het werkt zelfs averechts. En wees eerlijk, voor welke keuze sta je feitelijk?

Metapatroon biedt een concrete oplossing, eindelijk, maar die vind je vooralsnog moeilijk te begrijpen. Okee, dàt begrijp ik op mijn beurt. Het is ook helemaal je vak niet, conceptueel modelleren, nietwaar? Maar hoe staat het met gangbare methoden? Begrijp jij die soms wèl? En daarmee wordt überhaupt géén oplossing geboden, laat staan stelselmatig. Op welke manier is dàt beter?! De enige manier die ik kan verzinnen, is dat je met impliciet gehouden voortzetting van

ònstelselmatige aanpak nooit zichtbaar wordt door, dwz aanwijsbaar voor, een beslissing voor een daarvan àfwijkende aanpak. Tja, wie niet gelooft – en wat kàn iemand met z’n kop in het zand anders zien? – dat een kwalitatief andere aanpak nodig is, meent door zo’n beslissing slechtsodeloos risico voor zijn loopbaan e.d. te nemen. Daarom is het belangrijk om inzicht in reële variëteit te verkrijgen, en ben ik jou zéér erkentelijk voor de moeite die je ervoor onderneemt.

Je hebt gelijk, dat het niet bij passende modellering van reële (betekenissen)variëteit kan blijven. Met jouw “vermoeden dat [wij] daar [met] KnitbITs een slag verder mee gekomen zijn” doe je dat programmatuurplatform èn de ontwikkelaar ervan nog ernstig tekort. :-) Met KnitbITs kan volgens elk informatiemodel à la Metapatroon een daadwerkelijk, dus operationeel, informatiesysteem worden opgezet. Zeg maar in technische zin is dat allang helemaal klaar. Als basistechnologie blijkt daarvoor, ja, een “relationele database” bij uitstek geschikt, nee, “daar [is n]iets extra’s voor nodig.” Dat is bij nader inzien logisch. Ik schreef er in 1991 – oeps, alweer 25 jaar geleden – een opstel over, zie [Multicontextueel paradigma voor objectgerichtheid: naar de vijfde objectvorm voor flexibiliteit van informatievoorziening](#). Nee, ik

“verwacht[te] niet meteen een oplossing te vinden” voor de passende digitale instrumentalisering. Daarin heb ik sindsdien geïnvesteed, en doe dat nog steeds. Hoewel het contextuele principe vlot genoeg werkte, komt er alsmaar àndere, zeg maar, hulpprogrammatuur beschikbaar om het infrastructurele potentieel te verbeteren. Precies, zo bàrst KnitbITs werkelijk van de standaarden ... De “praktische vertaling van Metapatroon” laat ik je graag tonen en nader uitleggen door Martijn Houtman, ontwikkelaar van KnitbITs. Dat kan inderdaad mooi aan de hand van een proef volgens het model van/voor rechtspraak zoals ik je laatst liet zien. Moet je hier nogmaals koffie komen drinken, stel ik voor.

Voor een paradigmawissel is de opgave niet om zo’n paradigma te bedenken. Dat is dan immers al gebeurd. Voor een heuse wissel is verspreiding nodig, acceptatie, enzovoort. Dat vergt het winnen van belanghebbenden die uiteraard pas als zodanig optreden nadat allereerst zij overtuigd zijn van noodzaak c.q. voordeel van de wissel

in kwestie. Dat kan even duren ... Het is ècht niet zo, bijvoorbeeld, dat iedereen het onmiddellijk met Copernicus eens was toen hij veronderstelde dat de aarde om de zon draait ipv andersom. In een vroeg stadium is het optimaal om ergens een proef(je) te mogen doen volgens het nieuwe paradigma. Als het goed is, levert dat bewijs waardoor alweer wat meer mensen geïnteresseerd, wie weet overtuigd, raken, enzovoort. Nogmaals, voor zo'n proef met Metapatroon is 'de techniek' allang beschikbaar. Voorts heb ik je onlangs getoond, dat ook daarmee reeds voorzien is in integrale toepassing van gebruikersidentificatie en –autorisatie (want die onderwerpen schreeuwen als het ware – eveneens, zo mogelijk zelfs èxtra – om contextuele verbijzondering, Metapatroon enz. dus). Maar ja, zònder besef van een paradigma dat op reële betekenissenvariëteit berekend is, lijken dat ten onrechte apàrte vraagstukken. Voor wie dat wèl beseft, zijn herhaalde, steeds kostbare mislukkingen voorspelbaar. Nogmaals, verwijt dat de boodschapper niet, maar ga ajb te rade bij eigen inzicht in reële variëteit en bijbehorende maatregelen voor passende variëteit.

Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO) is zó omvangrijk, ambitieus enzovoort dat het waanzin is om daar niet met verkennende proeven te beginnen. Tja, dacht ik, dan toch minstens óók een proef met ordening van betekenissenvariëteit. De realiteit van variëteit lijkt mij op die schaal, voor die onderwerpen e.d. immers onloochenbaar. Met een tussenpoos van bijna twee jaar – ik keek het na, gesprekken op 20 november 2014 en 1 september 2016 – had ik over DSO contact met een medewerker van I&M, naar verluidt in diens functie van zgn informatiearchitect bij Directie Concern Informatievoorziening. De laatste keer, nota bene op zijn verzoek, was dus alweer enkele maanden geleden. Sindsdien is het ook hier stil gebleven. Ik heb nog steeds geen idee waar hij op uit was. Of is? Naar aanleiding van jouw desbetreffende opmerkingen zocht ik op het ww web met trefwoorden “dso” en “programmamanager.” Zo kwam ik prompt op een vacaturemelding [voor die functie]; de deadline voor sollicitatie blijkt zojuist verstreken. Daarom neem ik aan dat jij destijds de voorlopige programmamanager sprak. Enfin, ze zijn in elk geval niet zo goed in het onderhouden van contact, zoals ook jij ervaart. Het zou me verbazen, indien “men daar met andere dingen bezig” is die tot gunstig resultaat kunnen leiden. De stilte lijkt mij veeleer onheilspellend (en werving van een volgende externe programmamanager lijkt mij evenmin een goed teken). Ter informatie stuur ik je met een afzonderlijk bericht – mijn aandeel aan – de correspondentie met die ene I&M-medewerker toe[; zie aantekeningen [50.77](#), [51.4](#), [51.7](#), [51.18](#) en, hierboven, 55.36, 55.50, 55.51 en 55.60]. Je zult zien dat ik daarin tevens verwijs naar resultaten die dankzij (B)FS zijn bereikt ... maar dat kan toch onmogelijk de reden zijn dat ook jij niets meer verneemt. :-) Over “en nou?” gesproken, is het een idee dat wij elkaar op korte termijn alvast eventjes spreken over DSO? En, graag mee eens, over betrokkenheid van Digicommissaris? Daarvoor kom ik graag langs.

Ja, dat klopt, mijn opbouwend bedoelde kritiek betreft met voorrang de gehanteerde betekenissen van/voor stelsel e.d. Daaruit vòlgt wat telt als standaard, enzovoort. Indien een aannname verkeerd bemeten is, want in het geval van digitale facilitering van informatieverkeer òngewijzigd overgenomen uit de periode van kleinschalige informatiesystemen zònder onderlinge samenhang tussen betekenissen, kan de gevolgtrekking enz. nooit goed uitkomen. Dan kan je – laten – schrijven wat je wil, de opmaak van websites – laten – veranderen wat je wil, maar wat er staat, en hoe, is op z'n gunstigst zinloos. Ruw gezegd, zolang niemand die mededelingen serieus

neemt, gaat er dáárdóór niets mis. Ik kan dat diplomatieker proberen te formuleren, maar nu jijzelf al zover met je analyse bent ... :-)

Ook verneem ik graag méér over jouw inspanningen om voor “goede opleiding [... o]p het gebied [van] Recht&Informatica [...] een verbinding tot stand te brengen” en waarom er helaas “tot nu toe [...] niet echt vaart in [zit].” Ik vrees dat het laatste een eufemisme van je is.

55.122

Voor differentiatie van – eventuele – (archief)procedures, zie [Gids langs lijnen: met elektronische post aansluiting op berichtenverkeer](#). Je zou allereerst de allerlaatste paragraaf kunnen bekijken. Dat biedt een samenvatting in de vorm van gestructureerde aanwijzingen. Let wel, dat gehele rapport stamt daadwerkelijk zelfs nog van vóór 1992, zodat meer technisch georiënteerde opmerkingen niet meer hoeven te kloppen. De principiële indeling volgens persoon en functie staat m.i. echter als een huis.

Ik verwijs je tevens naar [Stelselmatige ontknoping van richtlijn](#). Daarin zie je allereerst onderscheid gemaakt naar informatie (inhoud) en object (vorm). Dan biedt object aanknopingspunt voor zgn asset management. Voor inhoudelijke synthese komt vervolgens aan de ene kant, dwz traditioneel documentair, een classificatieschema in beeld. Aan de andere kant, en dat is dan vanuit wat traditioneel gestructureerde informatie heet, is dat een willekeurig, zeg maar even, informatiepunt: x. Wat mij betreft verschijnen in jouw schema enkele x-en geconcretiseerd, wel zo herkenbaar voor jouw publiek.

55.123

Artikel 8 van de Advocatenwet bepaalt welke “gegevens [...] van iedere advocaat [...] op het tableau” geregistreerd moeten staan. Daar hoort volgens artikel 8.1.d o.a. “het adres waar de advocaat kantoor houdt” bij. Samenhang met het handelsregister, nota bene een zgn basisregistratie, ontstaat met vermelding op het tableau van het “door de Kamer [van Koophandel] toegekend uniek nummer” aan een “vestiging;” zie Handelsregisterwet, artikel 11.1.a. Dat vergt wijziging van artikel 8.1.d van de Advocatenwet. Voorstel:

de vestiging(en) waar de advocaat kantoor houdt, aangeduid met nummer(s) volgens het handelsregister.

Van het huidige artikel 8.1.d van de Advocatenwet kan daardoor de passage “alsmede overige contactgegevens en de naam van het kantoor” vervallen. In die nadere gegevens over een vestiging voorziet immers het handelsregister zoals bepaald door artikelen 11.1.b en 11.1.c van de Handelsregisterwet. Dankzij toegang tot het handelsregister op basis vestigingsnummer zijn ook die gegevens beschikbaar.

Per onderneming, in termen van de Handelsregisterwet, moet de advocaat met precies één vestiging op het tableau geregistreerd zijn. Een advocaat kan op enig moment echter als zodanig voor verschillende ondernemingen werkzaam zijn (lees eventueel ook: maat van verschillende maatschappen).

55.124

Ik heb nog een toevoeging. Als het goed is, over basisregistraties gesproken, staat het vestigingsadres niet compleet opgenomen in het handelsregister. Per vestiging behoort aldaar dan slechts een verwijzing te staan naar een pand, nee, ik bedoel

naar een zgn verblijfsobject. Daarvoor kan je, herstel, moet je verder terecht bij de basisregistratie gebouwen, nou ja, als het gaat om een vestiging op Nederlands grondgebied, waar per verblijfsobject vervolgens een verwijzing naar het desbetreffende adres staat. Klopt, dat vind je dan weer in de basisregistratie adressen. Slechts op die manier is de opzet stelselmatig. Het lijkt omslachtig, maar aldus heb je nooit last van achterhaalde afschriften. Of die basisregistraties inmiddels elkaar als zodanig benutten, weet ik niet. Zou dus wel moeten ... Wat het handelsregister betreft laat artikel 11 van de Handelsregisterwet dat in elk geval onvermeld. Het lijkt me nuttig om bij het handelsregister te laten navragen hoe het daar zit. Volgen ze de complete opgave van de ondernemer – nota bene, zoals voor het tableau kennelijk klakkeloos de opgave van de advocaat in kwestie voor kantoor resp. adres gevolgd wordt – of wordt wel degelijk verwijsverband gelegd, in dit geval via de basisregistratie gebouwen naar de basisregistratie adressen? De samenhang tussen de resp. basisregistraties gebouwen en adressen werkt m.i. wel stelselmatig (maar die vielen destijds dan ook allebei onder verantwoordelijkheid van dezelfde minister, te weten van VROM; ik weet niet hoe dat thans ligt; hoe dan ook is het handelsregister nog steeds een kwestie van EZ).

55.125

Ik ben zelf wat verder op onderzoek gegaan naar samenhang tussen het handelsregister als zgn basisregistratie en de basisregistraties voor adressen resp. gebouwen (als combinatie aangeduid met BAG). In het handelsregister (HR) komt locatie voor. Zo wordt o.a. aan vestiging een locatie toegeschreven. En zo'n locatie wordt daar beschreven met, zeg maar, gebruikelijke adreseigenschappen zoals straat, huisnummer en woonplaats. Facultatief, nota bene, kan voor een post- resp. bezoekadres van een vestiging een verwijzing worden toegevoegd naar een zgn adresseerbaar object volgens BAG. Dit laatste is wat ik bedoel met stelselmatische samenhang. Onder de noemer van locatie is – voor vestigingen op Nederlands grondgebied, waartoe BAG beperkt is – daarin tussen HR en BAG dus wel degelijk structureel voorzien, maar vooralsnog als extraatje en daardoor niet verplichtend.

Ik leg zoveel nadruk op basisregistraties, omdat de heersende opvatting erover m.i. averechts uitpakt. Het gaat al mis met de naam van de website waar voorlichting, nou ja, ..., beschikbaar is. Dat gebeurt onder de noemer van digitale overheid, dus www.digitaleoverheid.nl. Ook uit het aldaar voorgeschotelde voorlichtingsmateriaal blijkt dat oriëntatie volgens daadwerkelijk informatieverkeer nog ontbreekt. Op een pagina over "[Stelsel van Basisregistraties](#)" staat gedefinieerd (volgens mijn raadpleging op 5 december 2016) dat

[e]en basisregistratie [...] een door de overheid officieel aangewezen registratie [is] met daarin gegevens van hoogwaardige kwaliteit, die door alle overheidsinstellingen verplicht en zonder nader onderzoek, worden gebruikt bij de uitvoering van publiekrechtelijke taken.

En

[e]r zijn 12 basisregistraties.

Hoezo twaalf? En waarom juist die twaalf, en niet óók nog allerlei andere registraties? Dan laat ik nog maar in het midden dat slechts overheidsinstellingen informatie uit basisregistraties mogen gebruiken. Het heeft iets kabbalistisch, want naar verluidt moet een basisregistratie voldoen aan [twaalf eisen](#) ... Wat mij betreft

zijn daarmee verhoudingen op hun kop gezet. Neem de als eerste geformuleerde eis:

De registratie is bij wet geregeld.

Ik zou zeggen, omgekeerd dus, dat elke registratie die door een formeel aangewezen overheidsinstelling gevoerd moet worden, een basisregistratie is. En omdat een overheidsinstelling uitsluitend op formele aanwijzing (lees: met wet- of regelgeving) als registerhouder mag functioneren, zijn alle overheidsregisters tevens ... basisregistraties. De als twaalfde, en dus als laatste in de rij, geformuleerde eis luidt:

De zeggenschap over de basisregistratie berust bij een bestuursorgaan en er is een minister verantwoordelijk voor het realiseren, resp. het functioneren van de registratie.

Ik vind dat onlosmakelijk onderdeel van de wettelijk geregelde grondslag, dwz van de eerste eis in het rijtje. Dan zijn er kennelijk nog tien andere eisen, genummerd van twee tot en met elf. Wel beschouwd gaat het daarbij om – noodzakelijkerwijs algemeen geformuleerde – opmerkingen over inhoud, gebruik en beheer. In informatiekundig opzicht zijn het zelfs open deuren, maar vooruit, voor politici en bestuurders is het nuttig om ze erop te wijzen. Het betreft echter niet zozeer eisen, maar m.i. veeleer gevolgen van aanwijzing als basisregistraties (en feitelijk van welk overheidsregister dan ook).

Artikel 1.1 van de Advocatenwet luidt:

De advocaten worden ingeschreven op het tableau van de Nederlandse orde van advocaten.

Het lijkt mij hiermee duidelijk, dat het desbetreffende “tableau” ... “bij wet geregeld is.” Datzelfde artikel 1.1 wijst met zoveel woorden tevens de registerhouder aan, te weten “de Nederlandse orde van advocaten.” Dat is een aanwijzing door, destijds, de minister van Justitie. Daarvan is de minister van Justitie en Veiligheid ambtsopvolger, dus uiteindelijk “verantwoordelijk voor het realiseren, resp. het functioneren van de registratie.” Zou de minister de Orde kunnen aanwijzen als “bestuursorgaan” in haar hoedanigheid als registerhouder van het (advocaten)tableau? Links- of rechtsom, óók het Nederlandse (advocaten)tableau moet als zgn basisregistratie gelden. Die status leidt er dan prompt toe, zie ‘eis’ nr 11, dat

[d]e positie van de basisregistratie binnen het stelsel van basisregistraties [...] duidelijk [is] en de relaties met de [overige] basisregistraties [...] beschreven [zijn].

Consequent doorgeredeneerd zijn alle registers van de rechtspraak zelf feitelijk óók basisregistraties, waarvan de opzet dús aangepast moet zijn op overige basisregistraties (zoals ik ze hier opvat). Voor optimale opzet, nota bene stelselmatig en aldus volgens ruimste verkeersoriëntatie, inclusief toekomstvastheid verdient het m.i. aanbeveling om van die status uit te gaan (ook al staan rechtspraakregisters nog niet op het lijstje volgens – wat immers een averechtse insteek is – digitale overheid). Op die manier is optimale samenhang met o.a. het (advocaten)tableau niet te missen ...

Ik kan me voorstellen dat overheidsinstellingen en aangeleunde organen zoals de Orde van Advocaten er niet op zitten te wachten om als basisregistratie gekwalificeerd te krijgen wat zij traditioneel ieder voor zich als hùn exclusieve

registers beschouwen. Maar dat eigendom was altijd al een misvatting, laat staan exclusiviteit ervan. Iets anders dan verzamelen van wat burgers en bedrijven – moeten – opgeven is het feitelijk nooit, luttele toevoegingen daargelaten zoals uitspraken, beschikkingen e.d. Maar de bulk komt stevast van ‘buiten’ de overheidsinstelling in kwestie. Toe-eigening, au fond ook nog eens ongerechtvaardigd, belemmert samenhang. Burgers en bedrijven zijn de dupe van overheidsinstellingen die in afzondering volharden en aldus facilitering van maatschappelijk (informatie)verkeer verzaken.

Een voorbeeld van vernauwende overheidsoriëntatie is het zgn burgerservicenummer. Met service is in dat verband dienst(verlening) door overheidsinstellingen bedoeld, met de burger als klant. Nu is een burger helemaal geen klant, maar ... burger. Als zodanig heeft z/hij medeburgers die tellen (wat tussen de ene klant en andere klanten van een leverancier niet of nauwelijks relevant is; nota bene, zodra het dat wèl is, komt er wet- en regelgeving voor, dwz voor niet-klanten ofwel burgers).

Waarom heeft een individu eigenlijk een naam? Daarmee is allereerst onderling verkeer gediend. Maar ja, een naam is gauw niet uniek, vandaar een nummer. Feitelijk heeft zowat elke Nederlander allang een uniek maatschappelijk-verkeersnummer. Dat is het nummer van haar/zijn mobiele telefoon. Wie méér telefoons annex nummers heeft, moet er voor haar/zijn – verdere – deelname aan verkeer dan eentje kiezen.

(Maar) hoe zit het met bescherming van persoonlijke levenssfeer? Voor evenwichtige(r) maatschappelijke verhoudingen vind ik dat persoonsinformatie in beginsel eigendom is van de persoon in kwestie. Op dat beginsel kan slechts wettelijk afgedongen zijn, altijd nodig en voldoende verbijzonderd. Voilà, eventuele basisregistraties, ofwel, dat maakt de cirkel rond. Zie verder [Manifest voor informatieverkeer](#).

Ik lijk af te dwalen, maar m.i. valt dat mee. Zullen we hier binnenkort eens over doorpraten?

55.126

Ik blijf me verbazen over de hoeveelheid aan literatuur die tevens relevant blijkt voor informatiekunde. Ik raak graag enthousiast over nòg weer een vondst. Tja, mits je beschikt over de passende, zeg maar, interpretatiesleutel ... Zo'n sleutel resulteert voor cultuuruitingen – klopt, hier schuilt een tautologie – echter uit eerdere interpretatie. Want zó plastisch is menselijk kenvermogen enz. Maar wat vervolgens dan weer uitgesproken star uitpakt, is dat bijna ieder mens een eenmaal vervaardigde sleutel – dat gebeurt doorgaans ook onder dwang tijdens de periode dat een kind zich er niet of nauwelijks tegen kan weren: opvoeding en –leiding – allereerst voor zichzelf verstoppt houdt vrijwel elke keer als hij ‘m gebruikt. Daardoor kan hij zich niets voorstellen bij – eventuele voor- en nadelen van – vervanging van zijn sleutel, en verkeert aanvankelijke plasticiteit dus nogal gauw in het omgekeerde ervan.

Wat ik maar eventjes (interpretatie)sleutel noem, heet volgens William Ivins intuïtie. Nav zijn boek(je) **Art & Intuition** schreef ik [Ken uw klassieken, moderne informatiekunde is anders!](#) Als het zo moeilijk, praktisch nagenoeg onmogelijk, is om van sleutel annex intuïtie te wisselen, waarom doe ik er – nog – moeite voor om dat andere mensen te suggereren? Ik ploeter maar door vanuit besef dat er een reële informatiekundige opgave is. Ik vind dat ik opbouwende bijdragen aan zowel

probleemstelling als oplossing kan leveren, en feitelijk al lever door vòl te houden met aandacht ervoor te vragen. Wie weet, ooit ..., en daarom het zoveelste opstelletje. Dan is er de vraag, waarom jij en ik kennelijk géén moeite hebben met stelselmatige intuïtie. Hebben wij soms nooit hoeven wisselen? Zijn wij tijdens onze jeugd voldoende verwaarloosd, ik bedoel, zijn wij ‘gelukkig’ minder onderhevig geweest aan overheersende interpretatiedwang? En/of zijn wij nog steeds niet wat volwassen heet, vooruit, wat informatiekunde betreft, dwz behept met in- en platgetreden starheid van achterhaald interpretatiekader?

55.127

Van mijn kant gaf ik tot dusver nog geen vervolg aan ons gesprek van gisteren, ihb het onderwerp standaardisatie ivm (overheids)informatievoorziening dat je aansneet, omdat ik wat literatuur voor je aan het uitzoeken ben. Er is zóveel, maar wàt helpt je het meest in de minste tijd? Vooruit, hier alvast de eerste leestip. Wil je het ajb als leesopdracht opvatten? :-) (Want) voor beleidsmatig overzicht kom je m.i. niet om mijn opstel [Wat is een semantische standaard en hoe kan College Standaardisatie die vraag \(anders\) beantwoorden?](#) heen. Om die tekst rustig door te nemen zal je weliswaar wat tijd kosten, ik schat een half uur, maar daardoor win je later zeeën van tijd doordat je flauwekul niet slechts onmiddellijk – zoals je allang doet – maar ook precies kunt herkennen resp. duiden. En de analogie met enkele voetbalspelregels is natuurlijk gesneden koek voor je en daarom begrijp je stellig ook prompt dat desbetreffende bemoeienis met zgn standaarden betrekkelijk opgevat moet zijn. De destijds opgetuigde trits 1. College Standaardisatie, 2. Forum Standaardisatie en 3. Bureau Forum Standaardisatie en het inmiddels overgebleven duo 1. Forum Standaardisatie en 2. Bureau Forum Standaardisatie had/heeft echter geen benul van relativering, enzovoort. Allereerst is die zgn lijst met standaarden onzin en vervolgens dus ook wat erop staat.

Ik zoek nog meer voor je uit, klopt, “wordt vervolgd,” maar genoemd opstel biedt je een passend referentiekader.

Met dank voor vermelding ervan in je bericht, ik heb de motie dd. 11 oktober 2016 van TK-lid Oosenburg (PvdA) opgeslagen. Afgezien van een schrijffout – in “overwegende dat het gebruik van open standaarden essentieel zijn in het actief beschikbaar stellen van informatie” is het meervoud “zijn” verkeerd – wordt er voor de zoveelste keer van alles en nog wat op één hoop gegooid, zeg ook maar, blijft ... hopeloos verward. Wat hebben we aan beste bedoelingen zònder verstand? Het zoveelste expertisecentrum dat mw Oosenburg voorstelt, vind ik echter bij PIANOo (lees: onder jouw hoede) prima op z’n plek. Haar aanbeveling steun ik van harte. Jij kunt veel narigheid vermijden en er zelfs, zoals je stelt, “een draai” naar opbouwend beleid en zo door naar heuse infrastructuur voor informatieverkeer aan helpen geven.

55.128

Anders dan wederom variaties op het thema infrastructuur voor informatieverkeer is het allemaal niet. Zoals tijdens ons gesprek aangekondigd, heb ik voor jou het grootste gedeelte verzameld van mijn aandeel aan correspondentie tijdens dit jaar met hoofd Bureau Forum Standaardisatie[; zie aantekeningen [54.26](#), [54.54](#), [54.68](#), [54.73](#) en, hierboven, 55.38, 55.42, 55.109 en 55.112]. Vanaf midden 2014 spreken wij elkaar pakweg tweemaal jaarlijks, zeg maar informeel. De stemming is altijd plezierig. Op mijn emailberichten krijg ik echter niet of nauwelijks reactie. Het kan

zijn dat hij te beleefd is om me te verzoeken ermee op te houden. Van wat ik hem schrijf kan je hoogstens zeggen dat ik de toon beleefd probeer te houden ... :-) Nee, ik koester geen hoop dat er langs die weg – ook maar – iets met mijn vrijwillige resp. òngevraagde advisering gebeurt. Maar nu ik dat tòch allemaal zo duidelijk heb opgeschreven, tja, feitelijk voor mijzelf, ben ik blij dat ook jij er wellicht nut van hebt. En ik zie voorts niet in waarom mijn berichtteksten vertrouwelijk zouden zijn, dus kijk maar wat je er eventueel verder mee kunt. Laat ajb weten als je toelichting behoeft.

55.129

Als ik je verveel, hoor ik het graag. In de recente Oosenburg-motie (11 oktober 2016) staat over open-source programmatuur dat zulke programmatuur

zorgt voor meer competitie op de softwaremarkt waardoor de overheid betere condities en prijzen voor software kan bedingen.

Wat mij betreft is dat een geval van, zoals het tegenwoordig vaak heet, post-truth. En daar moet jij dus voor pre-purchase van alles en nog wat mee. :-) Tja, voor wie slechts “condities en prijzen voor software” overweegt, is dat overheidsvoordeel zelfs een ... open deur. In dit beperkte èn daardoor beperkende opzicht betekent open-source immers doorgaans gratis. Zelfs de coördinerend minister in kwestie kijkt inmiddels gelukkig alweer verder, zoals blijkt uit zijn verslag van de uitvoering van de motie Oosenburg en Gesthuizen. Dat is, jij kent ze stellig allemaal uit je hoofd, een motie van 14 april 2015

om in elke aanbesteding van een nieuw ICT-project het bestek zodanig op te stellen dat opensourcetoepassingen een gelijke kans maken en bij de keus voor een closedsourcetoepassing deze toe te lichten.

Op 12 februari 2016 geeft de minister voor Wonen en Rijksdienst uitdrukking aan een m.i. steekhoudende opvatting (Tweede Kamer 2015-2016, nr 26643-289, paragraaf 8):

De ervaring leert [...] dat opensourcesoftware niet altijd de beste oplossing is. Weliswaar zijn aan het gebruik van opensourcesoftware geen licentiekosten verbonden, maar implementatie en beheer brengen wel kosten met zich mee en bij aanpassing is opnieuw afhankelijkheid van een leverancier aan de orde. [Er] blijkt dat de totale kosten voor gebruik van opensourcesoftware vaak niet verschillen met die van closedsource, omdat kosten vooral worden bepaald door beheer en aanpassing/actualisatie van de software. Licentiekosten vormen slechts een klein deel van de totaalkosten voor software, zoals ook de Algemene Rekenkamer in 2011 al constateerde. Een probleem dat meerdere organisaties hebben ervaren bij het gebruik van specifieke opensourcesoftware is het risico voor de dienstverlening wanneer de software fouten bevat en de kennis om die op te lossen ontbreekt. [Het is zaak] de afweging te maken welke software de beste is voor de dienstverlening die geleverd moet worden.

Alleen over het laatstgenoemde punt verschil ik van mening, maar dat vind ik meteen een cruciaal verschil. Afwegingscriteria mogen niet louter aan – kwaliteit van – dienstverlening door de overheidsinstelling in kwestie zijn ontleend, maar voor elke overheidsinstelling zelfs met voorrang aan bijdragen aan infrastructuur voor informatieverkeer. De redenering is eenvoudig (maar vergt een maatschappelijk referentiekader). Als het met die infrastructuur goed zit, profiteert allerlei zgn dienstverlening ‘automatisch.’ Mijn bezwaren tegen de term “dienstverlening” in dit verband bespaar ik je hier.

Over de valse retoriek van open-source programmatuur schreef ik ooit het korte tekstje [Van open bron naar dicht kanaal](#) (2008). En het blijkt met mijn voorbeeld overigens nog erger dan ik destijds dacht. Ik ken dat stukje Beieren een beetje door het vakantieverblijf van mijn schoonfamilie. Althans voor zover ik hem kon verstaan, maakte ik later uit een verhaal door een boer met zijn land in de buurt op, dat het duur verkochte water allang niet meer uit die bron wordt geput, maar via een pijplijn afkomstig is van een moerasgebied op pakweg tien kilometer afstand, ... daar is niets wonderlijks aan.

55.130

Aan allerlei informatiekundige onderwerpen heb ik in de loop der jaren – vaak korte – teksten gewijd, zeg ook maar opstellen. In elk geval aan zgn stamgegevens ook, zie [Uit het moeras van stam- en basisgegevens](#). Tja, opbouwende voorstellen gaan nu eenmaal onvermijdelijk met kritiek gepaard. Nog geen vijf pagina's, maar de inhoud is niet eenvoudig. Daarom lijkt me dat opstel voorlopig niet geschikt, helaas, om je collega's mee voor te lichten. Maar jij kent het referentiekader voor variëteit allang, zodat je de redenering gemakkelijk kunt volgen. Wat je ongelezen kan laten, maar ik toch even wil noemen, is het nog wat eerder geschreven opstel [How so-called core components are missing the point](#). Zo'n bedoelde kerncomponent is immers feitelijk hetzelfde als een verzameling(etje) stamgegevens over een bepaald object. En op die manier wordt dus juist het punt gemist, te weten het betekenisloze punt als noodzakelijk scharnier tussen reële betekenisverbijzonderingen. Wereldwijd worstelt iedereen daar nog mee. Er ligt kennelijk een hoge veranderdrempel. Kort geleden probeerde ik dat met [Ken uw klassieken, moderne informatiekunde is anders!](#) nog maar eens toe te lichten. Nota bene, op p. 5, zo'n beetje bovenaan, ben jij daar complimenteus en dankbaar bedoeld met "enkele opdrachtgever." Op p. 7, in het midden, kom je de slogan "Blijf overal zoveel mogelijk van af!" tegen.

55.131

Enkele keren was ik in de loop der jaren opnieuw in **Understanding Media** begonnen, maar had steeds na enkele bladzijden opgegeven. Nu zou ik doorzetten ... Daadwerkelijk verder gevorderd verkreeg ik de stellige indruk dat het referentiekader van Marshall McLuhan sterke gelijkenis draagt met dat van William Ivins. Toeval? Of was ik domweg – nog – vooringenomen? Onlangs was **Understanding Media** immers zelfs het eerste boek dat ik las, nadat ik **Art & Geometry** van Ivins uit had en naar aanleiding daarvan [Ken uw klassieken, moderne informatiekunde is anders!](#) schreef. In **Understanding Media** kan ik vermelding van Ivins niet – terug? – vinden; er ontbreekt een index. Met "mcluhan ivins" als zoektermen ontving ik echter prompt verwijzingen naar McLuhans eerdere boek **The Gutenberg Galaxy**. Over leesvolgorde gesproken, mijn indruk klopt dus, zij het dat McLuhan vervolgens een m.i. contraproductieve draai aan Ivins' werk geeft.

55.132

Marshall McLuhan (1911-1980) onderscheidt twee delen in zijn boek **Understanding Media, The extensions of man** (oorspronkelijk verschenen in 1964, Routledge, herdruk 2008). Beide delen dragen géén titel. Mijn indruk is dat McLuhan in het eerste deel vooral een begripsmodel schetst, waarna hij in het tweede deel er allerlei daadwerkelijke media mee verklaart.

Ik heb moeite dat model te ... begrijpen. Wat verstaat McLuhan onder een medium? Volgens mij veronderstelt hij daarvoor impliciet 'de' mediumloze mens, zeg maar basismens. Zo beschouwt hij elk medium als verlengstuk van die basismens (lees ook: natuurmens). Een hulpmiddel, dus, of kortweg een middel. Door middelgebruik doen mensen wat ze anders niet zou lukken. Daar komt bij dat als ze het ene doen, ze onherroepelijk iets anders juist nalaten. Zodoende verandert gebruik van exemplaren van een soort middel mensen in een dienovereenkomstige richting. Basismensen worden cultuurmensen. Dat lijkt mij wat McLuhan bedoelt met zijn stelling "het middel is de boodschap" (Engels: "the medium is the message"), want

[a]ny extension [...] affects the whole psychic and social complex.[UM, p. 4]

McLuhan is getroffen door de verspreiding van elektrische techniek. Nota bene, **Understanding Media** verscheen in 1964. McLuhan stelt dat

[t]oday, after more than a century of electronic technology, we have extended our central nervous system itself in a global embrace, abolishing both space and time as far as our planet is concerned. Rapidly, we approach the final phase of the extensions of man – the technological simulation of consciousness, when the creative process of knowing will be collectively and corporately extended to the whole of human society[. UM, p. 3]

Daar geloof ik niets van. Onder de noemer van mechanisatie associeert McLuhan middel-als-verlengstuk met explosie-als-fragmentatie. Volgens hem ondergaan we met elektrificatie de omkering naar implosie:

We actually live mythically and integrally, as it were, but we continue to think in the old, fragmented space and time patterns of the pre-electric age.[UM, p. 4]

Ik ben het met McLuhan eens dat, zoals ik het noem, naïef atomisme als paradigma averechts werkt. Maar dat vind ik niet, omdat het sinds kort achterhaald zou zijn. Met tekens in het geding (lees ook: als oorzaaksoort) heeft dat idee nooit geklopt. Verschillen zijn nooit absoluut geweest, maar altijd samenhangend: interdependentie. De nadelige gevolgen om dat niet te begrijpen, om niet ernaar te handelen zijn echter, vooruit, explosief gegroeid. McLuhan lijkt – religieus? – te verlangen naar opheffing van verschillen, dwz

a faith that concerns the ultimate harmony of all being.[UM, p. 6]

Wat mij betreft zet explosie van verschillen zelfs verstrekt dóór, maar dat gaat gepaard met navenante samenhang. Dáárvoor hebben we allereerst een adequaat begripsmodel nodig en stel ik subjectief situationisme voor. Maar hier probeer ik McLuhans begripsmodel te duiden. Hij kwalificeert een middel als "cool" òf "hot." Dat vertaal ik met fris resp. zwoel.

A hot medium is one that extends one single sense in "high definition." High definition is the state of being well filled with data. [...] Hot media do not leave so much to be filled in or completed by the audience. Hot media are, therefore, low in participation, and cool media are high in participation or completion by the audience.[UM, pp. 24-25]

Volgens McLuhan maakt een fris middel actief, terwijl een zwoel middel tot betrekkelijke passiviteit leidt. Het werkelijke effect hangt blijkbaar af van voorafgaande invloed van middelen. Dat maakt een bepaalde cultuur fris dan wel zwoel. Eerlijk gezegd kan ik McLuhan niet volgen ...

Alweer iets meer houvast ervaar ik door **Laws of Media, The New Science**

(University of Toronto Press, 1988). De auteurs zijn vader en zoon McLuhan, Marshall en Eric. Nagenoeg verdwenen zijn de categorieën fris en zwoel, gelukkig. In een nadere poging tot systematisering opperen zij

a heuristic device, a set of four questions, which we call a tetrad. They can be asked (and the answers checked) by anyone, anywhere, at any time, about any human artefact. [...]

- What does it enhance or intensify?
- What does it render obsolete or displace?
- What does it retrieve that was previously obsolesced?
- What does it produce or become when pressed to an extreme?[LM, p. 5]

Ik vind het een verbetering vergeleken met een eerdere begripsmodel van McLuhan. Maar ik zou eenvoudig zeggen dat het allemaal volgt uit de aanname van interdependentie. Wat mij in dat latere boek aanspreekt, is de aandacht voor figuur en grond als samenhangende verschillen. Juist dat meen ik met subjectief situationisme en de semiotische enneade als bijbehorend begripsmodel echter veel consequenter te hebben gsystematiseerd. Ook weer in **Laws of Media** ontbreekt overigens elke verwijzing naar – werk van – Peirce.

Over fragmentarisch gesproken, vooral uit **Understanding Media** laten zich hoofdstukken afzonderlijk prima lezen. Inmiddels ruim vijftig jaar ná oorspronkelijke publicatie zijn o.a. talloze rake voorspellingen herkenbaar. McLuhan dacht er systeem in ontdekt te hebben, maar daarvoor staat er m.i. tevens te veel dat helemaal niet klopt. Wat volkomen onopgemerkt blijft, is dat juist media onderhevig – moeten – zijn aan analyse enz. volgens voor- en achtergronddynamiek. Dus, een (communicatie)middel **is** weliswaar de boodschap, maar **hoe** dan? Zie de semiotische enneade voor mijn voorstel voor een structuurmodel; de dia-enneadische opstelling suggereert dynamiek wat nader. Vader en zoon McLuhan maken m.i. terecht het verwijt dat het traditionele paradigma louter figuren erkent, dus zonder samenhang met grond. Met de ongenueanceerde, zeg ook maar tautologische, opvatting dat het middel de boodschap is, dreigt het gevaar van een paradigma volgens louter gronden. Tja, ik kan me wel voorstellen, dat McLuhan die slogan resp. dat idee niet wilde opgeven. Hij was immers beroemd geworden met die slogan. Het nadeel van zulke populariteit is dat vrijwel niemand verder onderzoekt. Ik deed wel enige moeite. Ik houd het met genoemde boeken op een verzameling onsamenhangende ideeën.

Juli – december 2016, webeditie 2016 © Pieter Wisse